

ఉప వేదాలు

ఆరోగ్యం

విష వైద్యము

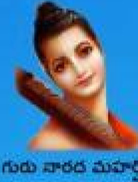

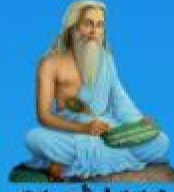
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

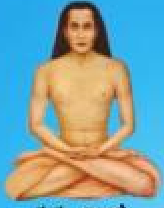

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

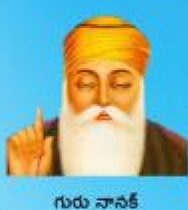

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

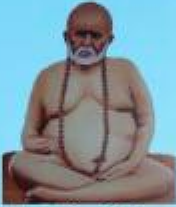

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

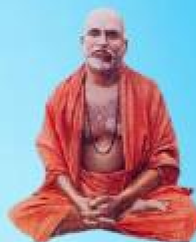

గురు సాయి బాబా

గురు అరవిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

నన్ను "నేను" చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 9000000004586

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: In

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre

Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900 | 1901-1910 | 1911-1920 | 1921-1930 | 1931-1940 | 1941-1950 | 1951-

Subject

Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects...

Language

Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

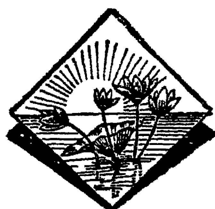
మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

విషవైద్యము.

గ్రంథకర్త

భారతీతీర్థోపాధ్యాయ

ధవళేశ్వరపు సోమలింగాచార్యులుగారు

పబ్లిషర్సు

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

వెల రు 0—12—0

అవతారిక

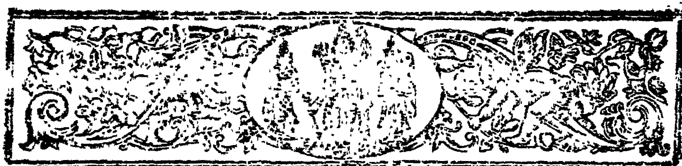
విషకీటకాది స్థావర-జంగమ-కృత్రిమవిషంబుల సాధ్యాసాధ్యములం దెల్పు గ్రంథరాజము, నాంధ్రంబున లేమిం జేసి పూర్వులచే సాధింపంబడిన సంస్కృత భాషాగ్రంథములనుండి "విషవైద్యమను" గ్రంథమును సమకూర్చినాడను. ఇందు రోగపూరితంబులగు మానవ శరీరమునం దేసంబంధములగు విషపదార్థములు గర్భమునందు జీర్ణించియున్నవో, వాని వివరములను స్పష్టముగా దెల్పుటకీ గ్రంథము సాక్ష్యమీయగలదు. విషపదార్థములిందు బోధపరచుటచే ప్రతి గృహస్థునికిని మిక్కిలి యుపయుక్తమైనది. వైద్యుని సహాయ మపేక్షింపకయే యిందలి యోగంబుల నాచరించి ఆరోగ్య మహాభాగ్యము నందగలరని సంభావించుచున్నాడను.

రాజమహేంద్రవరము
దానవాయపేట
4-1-1935

ఇట్లు
బుధజన విధేయుడు
ధవళేశ్వరపు సోమలింగాచార్యులు

విషయసూచిక

ఓం

శ్రీవిరాట్పురుషాయనమః

విషవైద్యము

◀◀◀◀ ◆ ▶▶▶▶

1 మంగళాచరణము

శ్లో. వైద్యశాస్త్ర స్థపురుషో! విరాడ్రూప ప్రతిష్ఠితః
విశ్వ శ్రేయం విశ్వమూలాం । విశ్వకర్మమహాంభజే.

తా. వైద్యశాస్త్రప్రబోధకుండై యుండు పరమ పురుషుండును విరాట్రూపుండును సమస్తమును ప్రతిష్ఠించువాడును మరియు విశ్వమునకు శ్రేయము గూర్చువాడును విశ్వమునకు మూలమైనవాడును అగు విశ్వకర్మభగవానుని నేను నమస్కరించుచున్నాడను.

2 అవతారిక

గ్రంథ సంధాత నీయపూర్వ వైద్యశాస్త్రానుసారంబుగ "విష వైద్య"మను ప్రబంధముయొక్క నిర్విఘ్నపరిసమాప్తికై పై శ్లోకముచే నమస్కారాత్మకం బగు మంగళా చరణము గావించెదను.

3 ధ్యానము

శ్లో. సంపూర్ణచంద్రసదృశం పుండరీకవిలోచనం
ఆజానుబాహుద్వితయం కృష్ణసర్పనిభాలకం
కుండలాట్మలజైర్దంతై స్సర్వావయవశోభితం

శాంతం కృపాజలనిధి మక్రోధం శాస్త్రపారగం
దైవతానాం భిషక్ శ్రేష్ఠం వ్యాధిజాల విదారణం
ఔషధజ్ఞం హ్యనిమిషం భిషక్శాస్త్ర విశారదం
సర్వజ్ఞం జ్ఞానసంపన్నం ధ్యాయేద్ధన్వంతరిం సదా

తా:—వైద్యవిద్య నభ్యసించువారెల్లరును ముందుగా ధన్వంతరి స్తవమొనర్చి పరిశుద్ధమగు ఆసనంబున నాశీనుండై నిర్మలహృదయమున శాస్త్రమును శోధించి రోగియొక్క రోగరీతిని బాగుగా నష్టస్థాన పరీక్షలచే రోగమును గుర్తించి రోగియొక్క రోగనామమును నిర్ణయించి పథ్యాపథ్యముల రోగికిబోధించి శుభగ్రహ కూటమునందు ఔషధ సేవ మొనర్చునట్లు చేయుటయే వైద్య శ్రేష్ఠుని కర్తవ్యము.

శ్రీ వంశాభివర్ణనము

కవిజనాశ్రయంబగు పావన గౌతమీతీరంబునం గల శ్రీరాజరాజనరేంద్ర మహారాజన్యులచే పరిపాలితంబైన రాజమహేంద్రవర వాసులగు విశ్వకర్మ వంశోద్భవుండును, సువర్ణసగోత్రపవిత్రుండును ధవళేశ్వరపు వంశ సత్సంప్రదాయ వీరేశలింగ ద్వితీయ సుపుత్ర నాగమాంబాగర్భపవిత్ర భారతితీర్థోపాధ్యాయ బిరుదాంకిత సోమలింగాచార్య నామధేయుండనగు నేను ఇహపర సాధనంబగు ఆయుర్వేద విజ్ఞానంబును పెద్దలవలన గ్రహించి పూర్వోదాహృత శాస్త్రముల శోధించి ప్రత్యేకముగ "విషవైద్యశాస్త్ర" మను గ్రంథమును సమకూర్చి పెద్దలచే సంస్కరింపజేసినదై పరోపకారార్థమై విషప్రతి విషాదియోగ రహస్యంబులనెల్ల సేకరించి వెల్లడింప సమకట్టినాడను.

ఔ పచన గృహలక్షణం:

శ్లో. ప్రశస్త దిగ్దేశకృతం శుచిభాండం మహచ్ఛుచి
సజాలకం గవాక్షాఢ్యమాప్తవర్గ నిషేవితం

వితతంసుసృష్టసంసృష్టం సవితానం కృతార్చనం
పరీక్షితస్త్రీపురుషంభ వేచ్చాపిమహానసం.

తా. పాకమొనర్చుశాల గృహమున కాగ్నేయదిశయందు నిర్మించవలెను. అయ్యది విశాలమై పెక్కుగవాక్షములు గలదిగను చుట్టుప్రదేశములు దుష్టపదార్థములు లేకుండ నిర్మలప్రదేశముగ నుండునట్లుజూచి అగ్నిపూజాసంస్కార మొనరింపఁబడినదై శుచిర్భూతములగు వస్తుసముదాయములు పరీక్షింపబడిన స్త్రీపురుషులు గలిగి నివసింప వీలుండునట్లుండవలెను.

శ్లో. తత్రాధ్యక్షం నియుంజీత ప్రాయోవైద్యగుణాన్వితం
శుచయోదక్షిణా దక్షావినీతాః ప్రియదర్శనాః
సంవిభక్తాః సుమనసోనీచకేశనఖాః స్థిరాః
స్నాతాదృఢం సంయమనః కృతోష్ణీషాః సుసంయతాః
తస్యచాజ్ఞావిధేయాస్స్యుర్మాహానసాః పరికర్మిణః.

తా. వంటశాలను పరిపాలించువాఁడు వైద్యగుణాకరుండై యుండవలెను. అట్టి శాస్త్రముసందారి తేరినవారినే గృహాధికారి నియమించవలెను. వంటయింటియందు పనిచేయు సహకారులు శుచిర్భూతులుగను, నేర్పరులుగను, నీతివంతులుగను, అభిజాతీయులుగను, రూపరులుగను, మంచిమనస్సుగలవారుగను, ఎవరివిధులను వారు నెరవేర్చుకొను జ్ఞానముగలవారుగను, జుట్టు వ్రేళ్ళయందలి గోళ్ళు తీసివేయువారుగను, నిత్యస్నాతులగువారుగను, శుభ్రవస్త్రధారులుగను, దోషరహితులుగను సిద్ధముచేయబడిన పరికరములు గలవారలందరును వైద్యునికి వశవర్తులై యుండనగును. మరియు పక్వాపక్వభేదముల పాటించువారుగ నుండవలెను.

శ్లో. ఆహారస్థితయశ్చాపిభవంతి ప్రాణినోయతః
తస్మాన్మహానసేవైద్యః ప్రమాదరహితో భవేత్
మహానసికవోఢారః సౌపౌదనికపూపికాః.

తా. ప్రాణులన్నియు ఆహారమే జీవితాశయమగుటచే వైద్యుడు వంటయింట ముఖ్యముగ నుండవలెను. వంటయింటగల పచ్చళ్ళు మున్నగుపనులు చేయువారు, వంటకము చేయువారు వైద్యవిధుల ననుసరింపవలెను.

6 విషదానాధిష్ఠానములు

శ్లో. అన్నపానే దంతకాష్ఠే తదాభ్యంగేన లేఖనే
ఉత్సాదనేకషాయేచపరిషేకేను లేపనే
స్రక్షువస్త్రేషుశయ్యాసుకవచాభరణేషుచ
పాదుకా పాదపీఠేషుపృష్ఠేషు గజవాజినాం
విషజిష్టేషుచాన్యేషు నస్యధూమాంజనాదిషు
లక్షణానిప్రవక్ష్యామి చికిత్సామప్యనంతరం.

తా. అన్నమందు-పానీయములందు దంతధావన ద్రవములందు అభ్యంగన ద్రవములందు నాలుకగీచుకొను వస్తువులందు దువ్వెనలు-శరీరములందు-తలకుద్దుకొను పదార్థములందు. ముఖప్రక్షాళనము లందు-కషాయములందు శయ్యలందు, కవచములందు, ఆభరణము లందు పాదరక్షలందు, పాదపీఠకములందు, ఏనుగ, గుఱ్ఱము మున్నగు వీపులందలి జీనులందు, నస్యములందు పొగలందు, అంజనములందు విషము ప్రయోగించుటకు సర్హమైన స్థానములు, అట్టివాని లక్షణం బులనెరింగించి వాని చికిత్సలను వచించెదను.

7 విషాన్నకార్య చికిత్సాదికములు

శ్లో. మూర్ఛాం ఛర్ది మతిసార మాధ్మానం దాహవేపథూ
ఇంద్రియాణాంచ వైకృత్యం కుర్యాదామాశయంగతం
తత్రాశు మదనాలాబుబింబీకోశాతకీఫలైః
ఛర్దనంధ్యద్వసిద్భ్యామథవాతండులాంబునా,

తా. విషాన్నము ఆమాశయము పొందినయెడల మూర్ఛ, వాంతి అతిసారము, కడుపుబ్బు, కడుపులోమంట, వణుకు, ఇంద్రియములు వికృతిం జెందుట కలుగును. వెంటనే ములగకాయ, చేదుగల ఆనపకాయ, చేదుదొండకాయ, చేదుబీరకాయలలో నొకదానిని పెరుగునందుగాని, తరవాణియందుగాని, బియ్యపుకడుగునందుగాని నలియగొట్టిన కాయనందు కలిపి త్రాగించవలెను.

8 విషద్రవ్యాది లక్షణము

శ్లో. ద్రవద్రవ్యేషు సర్వేషు క్షీరమద్యోదకాదిషు
భవంతివివిధారాజ్యః ఫేనబుద్బుదజన్మచ
ఛాయాశ్చాత్రనదృశ్యంతే దృశ్యంతే యదివాపునః
భవంతియమలాఛిద్రా స్తన్వ్యోవావికృతా స్తథా.

తా. పాలు, మద్యము మున్నగువాని యందును విషము కలుపబడినయెడల అనేకరంగుల గీతలు, నురుగు, బుడగలు కలుగును. విషముతోకూడిన ద్రవపదార్థములందు నీడ కనుపడకుండు ఒకవేళ ఛాయకనుపడినను జంటగాగాని, రంధ్రముగాగాని, చిన్నదిగాగాని, వికృతాకారముగాగాని కనుపడును. ద్రవ్యపదార్థములందు కల్గువికారములను వాగ్భటాచార్యులిట్లు వచియించెను.

శ్లో. నీలారాజీరసేతామ్రమాక్షీరేదధిని దృశ్యతే
శ్యావాపీతాసితాతక్రేఘృతేపానీయసన్నిభాః
కాలోమద్యాంభసోఃక్షౌద్రేహరిత్తైలేరుణోపమా.

తా. మాంసరసమునందు విషముకలిసినయెడల నల్లనిచారలు కనుపించును. పాలయందెర్రని చారలును, పెరుగునందు శ్యామలవర్ణముగు జాడలును, మజ్జిగయందు నలుపు, పసుపురంగులుగల జాడలును నేతియం దాకుపచ్చనిజాడలును మద్యమందును, నీళ్ళయందును నల్లని

చారలును తేనెయందు దాకుపచ్చగను, నూనెయందు కొద్ది తెలుపు గల చారలును కలిగియుండును.

9 శాకసూపాదులయందు

శ్లో. శాకసూపాన్న మాంసాని క్లిన్నాని విరసానిచ
సద్యః పర్యుషితానీవ గంధహీనాని భవంతి చ
గంధవర్ణరసైః హీనాః సర్వే భక్ష్యాః ఫలానిచ
పక్వాన్యాశు విశీర్యంతే పాకమాయాంతి చ.

తా. కూరలు, పప్పు, అన్నము, మాంసములు విషమిశ్రితము లైనయెడల నీరుగ్రమ్మి రుచిలేక అప్పుడు చేసినవైనను వాడినట్లు చలివాసనగలవై యుండును. అన్ని పిండివంటలలో విషమిశ్రమము వలన వాసన, రంగు, రుచి లేనివై యుండును. పండినపండ్లలో విష ముండినచో నవి వెంటనే కుళ్ళినవానివలె విడిపోవును. పచ్చికాయ లందు విషమున్నచో పండ్లవలె పండిపోవును.

10 దంతకాష్ఠమందలి విషము

శ్లో. విశీర్యతే కూర్చకస్తు దంతకాష్ఠగతే విషే
జింహ్వాదంతోష్ఠమాంసానాం శ్వయథుశ్చోపజాయతే
అథాన్యధాతకీపుష్పః పథ్యాజంబూఫలాస్థిభిః
సక్షౌద్రైః ప్రచ్ఛితే శోఫే కర్తవ్యం ప్రతిసారణం
అథవాంకోల మూలాని త్వచః సప్తచ్ఛదస్య వా
శిరీషమాషకా వాపి సక్షౌద్రాః ప్రతిసారణం
జిహ్వానిర్లేఖ కవలాదంత కాష్ఠవదాదిశేత్.

తా. దంతకాష్ఠమందు విషమున్నచో కుంచె రాలిపోవును. జిహ్వాయందు, పండ్లయందు, చిగుళ్ళు, పెదవులు వాపుజెందును. దీని చికిత్సను వచియించెద. ఆరెపువ్వు, కరక్కాయ, నేరేడుగింజలు చూర్ణించి తేనెతో కలిపి వాపుగలచోట రుద్దిన హరించును. ముందు

వాపుచే శస్త్రముచే నాటులేసి, ఊకుగ వేరుగాని, వేజాకుల బాదము చెట్టు పట్టగాని, దిరిసెన చెక్కగాని, మినపఆకునుగాని నూరి తేనెలో కలిపి పూసిన తగ్గిపోవును. నాలుక గీచుకొన్న దానికి నిట్లే చేయ వలెను.

11 అభ్యంగనాదివిషమిశ్రితములు

శ్లో. పిచ్ఛిలో బహులోభ్యంగోవివర్ణో వావిషాన్వితః
స్ఫోటజన్మరుజాస్రావ త్వక్పాకః స్వేదనం జ్వరః
దరణం చాపిమాంసానామభ్యంగే విషసంయుతే
తత్రసీతాంబుసిక్తస్య కర్తవ్యమనలేపనం
చందనం తగరం కుష్ఠముసీరం వేణుపత్రికా
సోమవల్ల్యమృతా శ్వేతాపద్మం కాళీయకం త్వచం
కపిత్థరస మూత్రాభ్యాపానమే తచ్చయుజ్యతే.

తా. అభ్యంగన పదార్థతైలములందు విషముండినచో నవి చిక్కనై విస్తారమగు రంగు మారియుండును. అట్టివాని నుపయోగించుటచేత పొక్కులు, నొప్పి, రసికారుట, చర్మముపగులుట, చమట, జ్వరము, మాంసము ముక్కముక్కలుగ నూడుట మున్నగు దోషములు కలుగును. అట్టి స్థితియందు రోగిశరీరమును చల్లని నీటిచే గడగి చందనము, చంగల్వకోష్టు, వట్టివేళ్ళు, వేణుపత్రిక యను ఓషధి, సోమలత, తిప్పతీగ, తెల్లవస, తామరపువ్వు, అగరు మానిపసుపు బెరడును చూర్ణించి వెలగకాయలరసము, గోమూత్రముతో కలిపి త్రాగించుటయు, నదియే శరీరమునకు పూయుటయు జరిగించిన హరించును.

12 అనులేపన వికారములు

శ్లో. ఉత్సాదనే పరీషేకే కషాయే చానులేపనే
శయ్యావస్త్రతను త్రేషు జ్ఞేయమభ్యంగవత్ప్రైః
కేశశాతం శిరోదుఃఖం ఖేభ్యశ్చరుధిరాగమః

గ్రంథిజన్మోత్తమాంగేషు విషజుష్టేతు లేపనే
ప్రలేపాబహుళ స్తత్ర భావితాః కృష్ణమృత్తికాః
ఋష్యపిత్తఘృత శ్యామాపాలిన్దీ తండలీయకైః
గోమయస్వరసోవాపి హితోవామాలతీరసః
రసామూషీకపర్ణ్యావాధూమోవాగారసంభవః
శ్లో రోభ్యంగః శిరస్త్రాణం స్నానముష్ణీష మేవచ
ప్రజశ్చవిషసంస్పృష్టాః సాధ్యయేదను లేపయేత్.

తా. శరీరమునకు రుద్దుకొను పదార్థములందు స్నానము చేయు కషాయములందును పూసికొను చందనాదులందును ప్రక్కయందుపయోగించు వస్త్రములందును, చొక్కాలు, కవచములు, తొడుగుకొను దుస్తులు మున్నగువానియందు విషమున్నచో తల వెంట్రుకలు రాలుట తలనొప్పి, ఇంద్రియములనుండి రక్తము కారుట, తలయందు గ్రంథులు జనించుట, మున్నగు లక్షణములు కలుగును. వీనికి ఎలుగుబంటి చేదుకట్టు, నెయ్యి, ప్రియంగు తేగడ, చిర్రికూర రసములలో అనేకమార్లు భావనచేయబడిన నల్లనిమట్టిని పూయవలెను. ఆవుపేడ రసమునుగాని, మాలతీరసమునుగాని పూయవలెను, మరియు ఎలుకజెవియాకు రసముగాని, కరుధూపముగాని పూయనగును. తలకు అభ్యంగనము పాగా, తలగుడ్డలు, మాలికలు, విషపూరితములైనచో పైవానికివలెనే చికిత్స చేసికొనవలెను.

13 ముఖలేపనాది క్రియలు

శ్లో. ముఖలేపే ముఖశ్యావం యుక్తమభ్యంగ లక్షణైః
పద్మినీకంటక ప్రఖ్యైః కంటకైశ్చోపచీయతే
తత్ర క్షౌద్రఘృతం పానం ప్రలేపశ్చందనం ఘృతం
పయస్యామధుకం ఫంజీబంధుజీవం పున్నరవా.

తా. ముఖమున కుపయోగించు పదార్థములందు విషముండిన ముఖము నల్లనై అభ్యంగనమువలన గలిగెడు లక్షణములతో నుండి పద్మినీకంటకమను రోగమందలి ముండ్లువంటి మొటిమలు జనించును,

వీనికి చందనము, నెయ్యి, పాలతీగ యష్టిమధుకము, గంటుభారంగి, మంకెన, తెల్లగలిజేరు వీనిని పూయుచు, లోపలకు నెయ్యి, తేనె కలిపి పానము సేయవలెను.

14 గజాశ్వాదుల వికారములు

శ్లో. అస్వాస్థ్యం కుంజరాదీనాం లాలాస్రావోఽక్షి రక్తతా
స్ఫిక్పాయుమేఢ్ర ముష్కేషు యుక్తేషు స్ఫోటసంభవః
తత్రాభ్యంగవదేవేష్టా యాత్రా వాహనయోః క్రియా.

తా. ఏనుగు-గుఱ్ఱము మొదలగువాని వీపులకు విషమంటునేని చొంగకారుట, కండ్లెఱ్ఱబడుట, తుంట్లు, గుదము, శిశ్నము, భృమణ మును ఎక్కినవానికి పొక్కులు కల్గును. దానికి కాతునకును వాహన మునకును అభ్యంగనమునకువలెనే నివారోపచికిత్సలను జేయవలెను.

15 నస్యధూమవిషముల వికారములు

శ్లో. శోణితాగమనం ఖేభ్యః శిరోరుక్కఫసంస్రవః
నస్యధూమగతే లింగమింద్రియాణాంతు వైకృతం
తత్రతుదుగ్ధ వాదీనాంసర్పిః సాతివిషైఃశృతం
పానేనస్యే చ సశ్వేతం హితం సమదయంతికం.

తా. నస్యముచేయు పదార్థములందును ధూపపాన ద్రవ్యము లందును విషముకలిసిన ముక్కు నోరు మున్నగు ఇంద్రియములనుంచి రక్తముకారుట, తలనొప్పి, నోట కఫమూరుట, ఇంద్రియములువికృతిం జెందుటయు కల్గును. ఆవు మున్నగువాని పాలయందు అతివసవేసి కాచి చిలికి వెన్నదీసి కాచిన నెయ్యి త్రాగుటయు నస్యములకు మల్లె పేరు,వస, కల్కముతో సిద్ధము చేయబడిన నెయ్యి హితముగనుండును.

16 పుష్పవిషవికారములు

శ్లో. గంధహాని వివర్ణత్వం పుష్పాణాం మానతాభవేత్
జృంభితశ్చశిరో దుఃఖం వారిపూర్ణేచలోచనే

తత్రశాఖాప్పి దితం కర్మముఖా లేపేచయత్స్మృతం.

తా. పుష్పమాలను విషపూరితేషము లైనచో సువాసన లేకుం డుట, రంగు మారిపోవుట. వాడిపోవుట లిగియుండును. వానిని వాసన చూచినచో తలనొప్పి కండ్లనీరుగారుట సంభవించును. పై చికిత్సలనే వీనికిని ఉపయోగింపవగును

17 కర్ణతైల ప్రయోగ వికారములు

శ్లో. కర్ణతైలగతే శ్రోత్ర వైగుణ్యా శోధవేదనే
కర్ణస్రావశ్చ తత్రాశు కర్తవ్యం ప్రతిపూరణం
స్వరసోబహుపుత్రాయాః సఘృతః క్షౌద్రసాయుతః
సోమవల్కరసశ్చాపిసుశీతో హితి ఇష్యతే.

తా. విషముకలిపిన నూనె చెవియందుబోసిన శబ్దము వినబడ కుండుట వికృతిగా వినబడుట పోటు, సలుపు, రసికారుట జనించును. దానికి మంచినూనె చెవిలోపోసి వంచివేసి పిల్లితేగలగసమును నేతిని తేనెనుగలిపి పోసినను లేక చల్లని పెద్దగుమ్ముడు చెక్క రసముగాని చెవియందు పోసిన నివర్తించును.

18 అంజన విషవికారములు

శ్లో. అశ్రూపదేహోదాహశ్చ వేదనాదృష్టివిభ్రమః
అంజనే విషసంసృష్టేభవేదాంధ్యమథాపివా
తత్రసద్యోఘృతం పేయం తర్పణశ్చసమాగంధం
అంజనం మేషశృంగస్య నిర్యాసోవరుణస్యచ
ముష్కకశ్యాజకర్ణస్య ఫేనోగోపిత్తసంయుతః
కపిత్థమేషశృంగ్యాశ్చపుష్పం భల్లాతకస్యవా
ఏకైకంకారయేత్పుష్పం బంధూనాం కోరయోరపి.

తా. విషపూరితములగు అంజనము లుపయోగించుట వలన నీరుకారుట, పుసులు, మంటలు, పోట్లు, చూపుతిరుగుట, గ్రుడ్డి

తనము కలుగును. దానికి వెంటనే కాచెడు నేతిని సేవించుట. పిప్పలికషాయముచే విరేచనకర్మ చేయవలెను. పాడపత్రి ఆకురసము ఉలిమిడిచెక్క రసము, మొక్కపుచెక్కరసము, వేపిచెక్కరసము, సముద్రపునురుగు గోరోజనము కలిపి అంజనము చేయవలెను. వెలగ పాడపత్రి, జీడి, మంకెన, ఊడుగ వీనిలో దేని పూవులనైనను అంజనము వేయవలెను.

19 పాదుకా విషవికారములు

శ్లో. శోఫః స్రావస్తథాస్వాపః పాదయోః స్ఫోటజన్మచ
భవంతివిషజుష్టాభ్యాంపాదుకాభ్యామసంశయం
ఉపానత్పాదపీఠానిపాదుకావత్ప్రసాదయేత్
భూషణానిహతార్చీంషినవిభాంతియథాపురా
స్థానిస్థానానిహన్యుశ్చదాహపాకావదారణైః
పాదుకాభూషణేయుక్తమభ్యంగవిధిమాచరత్.

తా. పాదరక్షలు విషపూరితములయినచో కాళ్ళుపగులుట నీరుకారుట స్పర్శజ్ఞానము లేకుండుట కలుగును. నొప్పులు పాద పీఠములు విషతుల్యములైన నిట్టిగుణములుండును. అలంకారమునకు విషముపూసిన కాంతిహీనముగ నుండును. ధరించిన స్థానములందు మంట పుండ్లు, పగులుట కలుగును. వీనికన్నింటికిని అభ్యంగనపు చికిత్సలను చేయనగును.

20 దశవిధస్థావర విషములు

శ్లో. మూలంపత్రంఫలంపుష్పంత్వక్ క్షీరంసారవేవచ
నిర్యాసోధాతవశ్చైవకందశ్చదశమఃస్మృతః

తా. వ్రేళ్ళు, ఆకులు, పండ్లు, పువ్వులు, పట్టలు, పాలు, చేవ, జిగురు, ధాతువులు, దుంపలు, అని స్థావరవిషములు పదివిధంబులని తెలియవలెను.

శ్లో. తత్రకీతకాశ్వమారగుంజసుగంధగర్గరక, కర్ఘాట
విద్యుచ్ఛిఖావిజయానీత్యష్టోమూలవిషాణి

తా. యష్టిమధుకము, కరవీరము, గురివెంద, ఈశ్వరి, గర్గ రక్తము, ముంగ, విష్యచ్ఛిఖ, గంజాయి; వీనివ్రేళ్ళు విషముగ నుండును.

2. పత్రవిషములు

శ్లో. విషపత్రికాలంబావరదాయకకరంభ
మహాకరభాణిపంచపత్రవిషాణి.

తా. విషపత్రి, చేనువెనుక, తేను, ప్రేంఖణము, అందుగ. వీని ఆకులందు విషముండును.

22 విషఫలములు

శ్లో. కుముద్వతీ వేణు కాకరంభా మహారంభ కర్కోటక
రేణుక ఖద్యోతక చర్మరీ భగంధా సర్పఘాతి నందన
సారపాకాసీతి ద్వాదశ ఫలవిషాణి

తా. కుముద్వతి, కేణుము, ప్రేంఖణము, అందుగ, కర్కోటకము అనగా పాముపంటి కాయలుగల చెట్టు, రేణుక, ఖద్యోతకము, దేవదారు, ఇభగంధ, ఈశ్వరి, నందివృక్షము ఈ 12 చెట్లకాయలును విషతుల్యములు.

23 పుష్పవిషములు

"సూత్రము:—వేత్ర, కాదంబ, వల్లిజ, కరంభ, మహాకరంభాణి పంచపుష్పవిషాణి"

తా. పేము, అడవికడిమి, వాయువిడంగాలు, ప్రేంఖణము, అందుగ, వీనిపుష్పములును విషతుల్యములు.

24 త్వక్సార నిర్యాసవిషములు

సూత్రము:—అస్త్రపాచక, కర్తరీ, సౌరీయక, కరఘాట, కరంభనందన, వరాటకానిసప్తత్వక్సారనిర్యాసవిషాని.

తా. అస్త్రపాచకము, కర్తరి, సౌరీయకము, ముంగ ప్రేంఖణము, నందివృక్షము. వరాటకము, అను నీ 7 న్నా వీనిపట్ట, చేవ, జిగురు విషప్రాయములు.

25 క్షీరవిషములు

సూత్రము:—కుముదఘ్ని, స్నుహీజాలక్షీర్యాణి త్రీణిక్షీర విషాణి:—

తా. కుదఘ్నియనునదియు, చెముడు, జాలక్షీరి, యనునవి మూటిపాలును విషప్రాయములు.

26 ధాతవిషములు

సూ. ఫేనాశ్మభస్మహరితాలంచ ద్వేధాతువిషే.

తా. పాషాణము, హరితాళము, యీ రెండునుధాతు విషములు.

27 కందవిషములు

సూ. కాలకూటవత్సనాభసర్షపాలక కర్దమక వైరాటక ముస్తకశృంగివిషపుండరీక మూలకహాలాహాల మహావిషకర్కటకా నీతిత్రయోదశకంద విషాణి ఇత్యేవంపంచపంచాశత్ స్థావరవిషాణి భవంతి.

తా. కాలకూటము, వత్సనాభము, సర్షపము, పాలకము, కర్ధమకము, వైరాటము, ముస్తకము, శృంగివిషము ప్రపుండరీకము, మూలకము, హాలాహాలము, మహావిషము, కర్కటకము, అనికంద విషములు, 13 విధములైనవి. ఇటుల 55 స్థావరవిషములని తెలియ వలెను.

28 తంత్రాంతరములందు

శ్లో. సక్తుకోముస్తకః కార్దమదార్వీకసర్షపస్తథా
సైకతోవత్సనాభశ్చ శ్వేతశృంగీతథైవచ
కాలకూటస్తథా మేషశృంగీమర్కటకస్తథా
హాలాహాలశ్చ కర్కోట గ్రంధిర్హారిద్రకస్తథా
రక్తశృంగీ కేసరశ్చ యమదంష్ట్రాచసుందరి
కందజాష్టాదశైతాని ప్రాణప్రాణహరాణిహి
అత్యుష్టకం శేషజాద్దేశకంరసవాధకే
శస్త్రాన్యాద్యామధ్యవీర్యాః అస్త్యావహ్నిసమాయతః.

తా. సక్తుకము, ముస్తకము, కూర్మము, దార్వీకము, సర్షపకము, సైకతము, వత్సనాభము, శ్వేతశృంగి, కాలకూటము, మేషశృంగము, దర్దురకము, హాలాహలము, కర్కోటకము, గ్రంథికము, హారిద్రకము, రక్తశృంగి, కేసరము, యమదంష్ట్ర ఈ 18 కందవిషములున్నా ప్రాణులు ప్రాణములను విడుచును. ఇందులో 8 ఔషధముల యందును తక్కిన [illegible] మాత్రమే యుపయోగించును.

29 చండీశ్వరతంత్రమందు

శ్లో. ప్రోక్తముత్పలకందాభం ముక్తేష్వాంసక్తువద్భవేత్
సక్తుకంతద్విజానీయాన్నిక్షు వేగం మహోత్కటం
ప్రాహ్యవేగంచ రోగఘ్నం ముస్తకం ముస్తకాకృతి.
కూర్మాకృతి భవేత్కూర్మందార్వీకం హిమసన్నాకృతి
జ్వరహృత్సర్షపం రోగఘ్నం సర్షపాభికసాప్యేతం
స్థూలసూక్ష్మకణైర్యుక్తః శ్వేతపిత్తైర్విరోమకః
జ్వరాదిసర్వరోగఘ్నః కందః సైకతముచ్యతే.
యః కందో గోస్తనాకారో నదీర్ఘోంగులి పంచకాన్
నస్థూలో గోస్తనాదూర్ధ్వం ద్విమిథో వత్సనాభకః
ఆశుకారీలఘుశ్చైవ శుక్లః కృష్ణోన్యధాభవేత్
గోశృంగవద్ద్విధాశృంగీ శ్వేతః శ్యామ్బహిరంతరే
మేషశృంగాకృతిః కందః మేషశృంగీతికీర్తితా,
మండూకాకృతికందస్తు దర్దురాఖ్యః ప్రకీర్తితః
తేజసాయస్యదహ్యంతే సమీపస్థామహీరుహాః
గోస్తనాభైర్గుచ్ఛఫలైః స్తాలపత్రసముచ్ఛదైః
అంతర్నీలోబహిః శ్వేతో కందో హాలాహలాభిధః
కర్కటకర్పవత్కటినోంతర్మృదుః కర్కటః కందః
కృష్ణోమూలాగ్రయోర్వృత్తా గ్రంథికంచుకసంయుతః

స్నిగ్ధః రోష్వీతసారః హారిద్రవిషఉచ్యతే
యస్తుగోశృంగకేబద్ధః నాసారం(ధాత్స)వేదసృక్
లఘుశ్చగోస్తనాకారః శృగీవిషఉహృతః
శుష్కార్ద్రికకందాభః సకింజల్కస్తథైవచ
సరమాదంష్ట్రవన్మధ్యేయుతో సాయమదంష్ట్రకః.

తా. 1 సక్తుకము, కలువదుంపవలెనుండి మారిన సత్తుపిండి వలె నుండును. ఇది బహుతీవ్రమైనది. 2 ముస్తకము తుంగదుంపల వలె నుండును, కొద్దివేగముగలది. 3 కూర్మము, తాబేటిరూపము వలె నుండును. 4 దార్వీకము, త్రాచుపాము పడగవంటిదుంప. 5 సర్షపము, పైనపీచు ఆవాలవంటి పిలకలుకలిగియుండును. 6 సైకతము తెలుపు, పచ్చన అగు చిన్న పెద్ద పిలకలు కలిగియుండును. ఇవి జ్వరమును హరింపజేయును. 7 వత్సనాభము ఆవువంటి ఆకృతి కలిగి 5 అంగుళములు మించని పొడవుకలిగి లావులేక ఎరుపు, నలుపు రంగులు కలిగియుండును. దీనిని సర్వౌషధములం దుపయోగింపవలెను. 8 శ్వేతశృంగి ఆవుకొమ్ముమాదిరి రెండు పలవలుకలిగి తెలుపుగనుండును. 9 కాలకూటము, నల్లనిదుంప యొకటి తెల్లనిది వేరొకజాతిగలది. వాసనచూచినంతనే వికారము మృతినిగూడ కలిగించును. ఇది అహిచ్ఛత్రదేశమందు గలుగును. 10 మేషశృంగి, మేకకొమ్మువలెనుండును. 11 దుర్దురము కప్పను పోలియుండును 12 హాలాహలము తాటిఆకులవంటిఆకులు గుత్తులుగను ఆవుచంటివలె రూపముగల కాయలుగలవిగా తనసమీపమున యేచెట్టును బ్రతుకనివ్వనిదైయుండును. దీనిపైన తెల్లగను లోపల నల్లగను గల దుంపయుండును. 13 కర్కటము పీతబొరుసువంటి కఠినమైన పెచ్చుగలిగియుండును. 14 హారిద్రము నునుపైన కణుపులుగలిగి లోపల పచ్చదనముగ నుండును. 15 శృంగకము తేలికగా ఆవుకొమ్ముకు కట్టిన ముక్కునుండి రక్తముస్రవించును. 16 గ్రంథికము నల్లనై కంతులు

కుబుసము చివర మొకట గుండ్రముగనుండును. 17 కేసరము ఎండిన అల్లపుకొమ్ముకొనవలెనుండి కేసరములు కలిగియుండును. 18-యమ దంష్ట్రము-మక్కపక్కవాటి కోరాగము కర్రకల మంపగానుండును.

శ్లో. చత్వారివత్సనాభానిముస్తకేద్వేప్రకీర్తితే
షట్చైవసర్షపాన్యాహుఃశేషాన్యైకైకమేవతు.

తా. వత్సనాభవిషము నాల్గువిధములు. ముస్తకవిషము రెండు విధములు. సర్షవిషము ఆరువిధములు, మిగిలినవిషములు ఒక్కొక్క విధముగనే యుండును.

30 మూలాదివిషభక్షణగుణాని

శ్లో. ఉద్వేష్టనంమూలావిషైఃప్రలాపోమోహఏవచ
జృంభాంగోద్వేష్టనశ్వాసాజ్ఞేయాః పత్రవిషేణతు
ముష్కశోఫఃఫలవిషైర్దాహోన్నద్వేషఏవచ
భవేత్పుష్పవిషైఃచర్ది రాధ్మానంమోహఏవచ
త్వక్సారనిర్యాసవిషైరుపయుక్తైర్భవంతిహి
అస్యదౌర్గంధ్యపారుష్యశిరోరుక్కఫసంస్రవాః
ఫేనాగమఃక్షీరవిషే డేఖవిధోజీహ్వాజిహ్వాతా
హృత్పీడనంధాతవిషైర్మూర్ఛా దాహశ్చతాలుని
ప్రాయేణ కాలఘాతీనివిషాణ్యేతానినిర్దిశేత్
కందజానితుతీక్ష్ణానివెషాంవక్ష్యామివిస్తరం.

తా. మూల విషముతినిన చుట్టుకొనిపోవుట, ప్రలాపము, మోహము జనించును. పత్రవిషభక్షణవలన ఒడలు విరచుకొని పోవుట. ఆవులింతలు, శరీరము ముడుచుకొనుట, శ్వాసయు కలుగును, ఫలవిషముచే వృషణములు వాచుట, తాపము, అన్నద్వేషము జనించును. పుష్పవిషమువలన వాంతులు, కడుపుబ్బులు, మోహమున్నూ కలుగును. త్వక్సార, నిర్యాస విషాదులవలన

నోటియందు దుర్గంధము కలుగుట, తలనొప్పి, నోట కఫమూరుట కల్గును. స్త్రీవిషమువలన నోటనుండి నురుగు వచ్చుట, విరేచనములు, నాలుక కొంకుబోవుట జనించును. ధాతువిషమువలన గుండెలోపీడ, మూర్ఛ, జవడలు మొదలగునవి కల్గును. సామాన్యముగ మూలాది విషములు కొన్నిదినములు గడచినపిమ్మట మనుష్యుని చంపును. కందవిషములు తీక్ష్ణవీర్యములు గలవగుటచే అతిశీఘ్రముగ చంపివేయును. వానిలక్షణములు వచించుచున్నాడను.

61 కందవిషకార్యములు

శ్లో. స్పర్శాజ్ఞానం కాలకూటే వేపథుః స్తంభ ఏవ చ
గ్రీవాస్తంభో వత్సనాభే పీతవిణ్మూత్రనేత్రతా
సర్షపే వాతవైగుణ్యానాహౌ గ్రంథిజన్మ చ
గ్రీవాదౌర్బల్యవాక్సంగౌ పాలక్యానుమతౌ విదుః
ప్రసేకః కర్దమాఖ్యేన విడ్భేదో నేత్రపీతతా
వైరాటకేనాంగదుఃఖం శిరోరోగశ్చ జాయతే
గాత్రస్తంభో వేపథుశ్చ జాయతే ముస్తకేన తు
శృంగీవిషేణాంగసాదదాహోదరవివృద్ధయః
పుండరీకేణ రక్తత్వమక్ష్ణోర్వృద్ధిస్తథోదరే
వైవర్ణ్యం మూలకైః ఛర్దిర్హిక్కాశోఫప్రమూఢతాః,
చిరేణోచ్ఛ్వసితి శ్యావో నరః హాలాహలేన వై
మహావిషేణ హృదయే గ్రంథిశూలోద్గమౌ భృశం
కర్కటేనోత్పతత్యూర్ధ్వం హసన్దశత్యపి
కందజాన్యుగ్రవీర్యాణి ప్రయుక్తాని త్రయోదశ.

తా. కాలకూటవిషము తినిన స్పర్శజ్ఞానము లేకుండుట, వణుకుట, శరీరము బిగియుటకల్గును. వత్సనాభము తినిన మెడబిగియుట మూత్రము పచ్చగాబోయుట, నేత్రములు కలుగుట కల్గును. సర్షవిష

ముతిన్న వాతము హెచ్చుటయు, గ్రంథులు బయలు దేరును. పాలకవిషము తిన్న కంఠము వాచిపోవును, మాటరాకుండుట కల్గును. కర్దమకవిషము తినిన నోట సొంగ కారుట, విరోచనములగుట, కండ్లు పచ్చబారుట కల్గును. వైరాటకమను విషముతినిన ఒడలు, శిరోరోగము కల్గును. ముస్తకవిషము తినిన ఒడలు బిగియుట, వణుకుగల్గును. శృంగివిషము తినిన ఒడలు బలహీనమగుట, తాపము, కడుపుబ్బు కల్గును. మూలకవిషము తినిన శరీరము రంగుమారుట, వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, వాపు మూర్ఛలును కల్గును. పుండరీకవిషము తినిన కండ్లెర్రబడుట, కడుపుబ్బుట, హాలాహలము తినిన మనుష్యుడు నల్లనిశరీరముకలిగి చిరకాలము వరకు శ్వాసవిడుచుచుండును. మహావిషము తినిన హృదయమునకు గ్రంథి పుట్టుటయు శూలయు కల్గును. కర్కటకవిషమువలన పండ్లుకొరుకుచు నవ్వుచు ఎగిరిపడుచుండును. ఈ 13 విషములును ఉగ్రవీర్యములగు కందవిషములు ప్రయోగించిన పైన చెప్పబడిన గుణములు కల్గును.

32 విషసామాన్యగుణములు

శ్లో. సర్వాణికటుశస్త్రజ్ఞైః యాన్యేతాని దశభిర్గుణైః
రూక్షముష్ణంతథాతీక్ష్ణంసూక్ష్మమాశువ్యవాయిచ
వికాశివిశదంచైవలఘ్వపాకిచతత్స్మృతం
తద్రౌక్ష్యాత్కోపయేద్వాయుమౌష్ణ్యాత్పిత్తంసశోణితం
మానసంమోహయేత్తైక్ష్ణ్యాదంగబంధాన్ఛినత్యపి
శరీరావయవాన్సౌక్ష్మ్యాత్ప్రవిశేద్వికరోతిచ
ఆశుత్వాదాశుతద్ధంతివ్యవాయాత్ప్రకృతింభజేత్
క్షపయేచ్చవికాశిత్వాద్దోషాన్ధాతూన్మలానపి
వైశద్యాదతిరిచ్యేతదుశ్చికిత్స్యశ్చలాఘవాత్
దుర్జయశ్చావిపాకిత్వాత్ స్మాత్క్లేశయతేచిరం

స్థావరంజంగమంయచ్చ కృత్రిమంచాపియద్విషం
సద్యోవ్యాపాదయే త్తత్తుజ్ఞేయం దశగుణాన్వితం.

తా. సర్వవిషములు రూక్షము, ఉష్ణము, తీక్ష్ణము, సూక్ష్మము, ఆశుకారి, వ్యవాయి, వికాసి, విశదము, లఘువు, అపాకి అను పది గుణములు కలవిగనుండును. రూక్షము ఆరుచుట, ఉష్ణం, వేడినికలిగించుట, తీక్ష్ణం, ఆవాలు, మిరియములువలె ఘాటుకల్గియుండుట, సూక్ష్మం. సూక్ష్మస్రోతస్సులందు ప్రవేశించుట, ఆశు, శీఘ్రమే కొట్టుట, వ్యావాయి, మంఘుశరీరమంతటను వ్యాపించిన తరువాత జీర్ణమగుట వికాసి, వ్యాపించుచుండగానే సంధిబంధములను వదుల్చుట విశదం, చిక్కదనము జిగురు లేనిది, లఘు, తేలికగనుండునది, అపాకి, జఠరాగ్నివలన, జీర్ణము కాకుండుట, విషము రూక్షతవలన వాతమును, తీక్ష్ణమగుటవలన పిత్తమును, రక్తమును. ప్రకోపింపజేయును, తీక్ష్ణతవలనమనస్సును మోహయుక్తంచేసి సంబంధములను భేదించును. సూక్ష్మతవలన, శరీరావయవముల సూక్ష్మభాగములందు ప్రవేశించి వికృతిని కలిగించును. ఆశుకారితవలన శీఘ్రమే చంపును, వ్యవాయుత వలన శరీరమంతటను వ్యాపించును. వికాశియగుటవలన దోషములను ధాతువును, మలములను, క్షీణింపజేయును. వైశద్యతవలన నిలుకడలేకయుండును. లఘుత్వమువలన, మనస్సునపొంది చికిత్సకుసాధ్యము కాకుండును. అవిపాకతవలన జీర్ణముగాక చాలకాలము బాధపెట్టును స్థావరవిషమైనను, జంగమవిషమైనను కృత్రిమవిషమైనను ఈపదిగుణములతోకూడియుండునని తెలియవలెను.

౩౬ దూషీవిషలక్షణము

శ్లో. యత్స్థావరంజంగమకృత్రిమంవాదేహా
దశేషంయదనిర్గతంతత్
జీర్ణంవిషఘ్నౌషధిభిర్హ్వతంవా

దావాగ్నివాతాతపశోషితంవా
స్వభావతోవాగుణవిప్రహీనం
విషంహిదూషీవిషతాముపైతి.

తా. స్థావరవిషముగాని జంగమవిషముగాని కృత్రిమవిషముగాని దేహమునుంచి నిశ్శేషముగా వెడలక నిలువయుండినను పాతగిల్లినను విషహారౌషధములచే బలహీనముచేయబడినను దావాగ్నిచేతగాని గాలిచేగాని, ఎండచేగాని, ఆర్పివేయబడినను, స్వభావముచేత గుణహీనమైనను అట్టివిషము దూషీవిషమగును.

౮౪ దూషీవిషకార్యము

శ్లో. వీర్యాల్పభావాన్ననిపాతయేత్తత్కఫా
వృతవర్షగణానుబంధితేనార్దితోభిన్న
పురీషవర్ణోవిగంధవైరస్యముఖఃపిపాసీ
మూర్ఛన్వమన్గద్గదవాగ్విషణ్ణోభవేచ్ఛ
దూష్యోదరలింగజుష్టః ఆమాశయ
స్థేకఫవాతరోగీ, పక్వాశయస్థేనిలపిత్తరోగీ
భవేన్నరఃధ్వస్తశిరోరుహాంగం విలూన
పక్షస్తుయథావిహంగః స్థితంరసా
ద్విష్వథవాయథోక్తాన్కరోతిధాతుప్రభవా
న్వికారాన్ కోపంచశీతానిలదుర్దినేషుయాత్యాశు
పూర్వంశ్రుణు తత్రరూపంచ ద్రాగురుత్వంచ.
విజృంభణంచవిశ్లేషహర్షావథవాంగమర్దః
తతఃకరోత్యన్నమదావిపాకావరోచకం
మండలకోఠమోహాన్ధాతుక్షయంపాదక
రాస్యశోఫం దకోదరంఛర్దిమథాతిసారం
వైవర్ణ్యమూర్ఛా విషమజ్వరాన్వాకుర్యా
త్ప్రవృద్ధాం ప్రబలాం తృష్ణాంవాఉన్మాద

మనస్యజన యో త్రిణ్యాస్యా నా [illegible] స్త్రీ కృష్ణ
వేచ్ఛశుక్ర నాస్యష్టనా [illegible] దేచ్ఛకష్టం
తాంస్తాన్వికా [illegible] ప్రకారాన్.

తా. దూషివిషము [illegible] గలుగుటచే మరణము వెంటనే కలిగి [illegible] పవడి సంవత్సరములకొలది కోష్ఠమందల్లనే యుండును [illegible] చాదుపవు నాడువిరేచనములు వెడలుచు శరీరపు [illegible] గుమారి, [illegible], [illegible] కలనోరుసు, దప్పియుగలిగి మూర్ఛనొందుచు [illegible] లిగి [illegible] స్వరముగలిగిఉత్సాహము లేక ఉదరరోగముతో నుండును. దూషీవిషము [illegible] శయమునం దున్నప్పుడు కఫవాతరోగములు [illegible] పక్వాశయమునం దున్నప్పుడు వాతపిత్తరోగములు [illegible], [illegible] లు బలహీనమగు అవయవములు [illegible] చీన [illegible] చుండును. దూషీవిషము రసాది ధాతువుల పొందినప్పుడు వ్యాధి సముద్దేశమునందు చెప్పినటుల ఆయాధాతు ప్రకోప [illegible] గలిగించును. దూషీవిషము చలిగాలి ముసురు-గలదినములలో ప్రకోపించుచు [illegible] సమయము లందు అతి నిద్ర-ఒడలు విరుపు, ఆవులింతలు, [illegible] ల కదల్చ లేక పోవుటగగుర్పాటు, ఒడలనొప్పులు, [illegible] లు కలుగును. పిమ్మట అన్నముతిన్న [illegible], [illegible], అరుచి, మచ్చలు, దద్దుర్లు, మోహము, ధాతుక్షయము, పాదములు, చేతులు, ముఖము వాచుట, జలోదరము, వాంతులు, ఉన్మాదము, ఉబ్బు. శుక్లపక్షక్షయము, వత్తిమాట, కుష్టు వీనిని విషము యొక్క భేదము ననుసరించి కలిగించును.

లేక స్థావర విషవేగముల వివరము.

శ్లో. స్థావరసాదయుక్తస్య వేగేతు ప్రథమన్నృణాం
శ్యావాజివ్హాభవే త్తిష్ఠా మూర్ఛా శ్వాసశ్చజాయతే
ద్వితీయే వేపథుః స్వేదో దాహః కంఠూరుజస్తథా
విషమామాశయప్రాప్తం కురుతే హృదివేదనాం

తాలుశోషం స్మృతిమోహో హాంగా మామాశయో భృశం
దుర్వర్ణే హరితే ... జాయతే చాస్యలోచనే
పక్వాశయగతే ... శోథం ... హిక్కాకాసాంత్రకూజనం
చతుర్థేజాయతే వేగే ... శిరసో గౌరవం
కఫప్రసేకో వైవర్ణ్యం ... పర్వభేదస్తు పంచమే
సర్వదోషప్రకోపశ్చ ... వేదనా
షష్ఠే ప్రజ్ఞాప్రణాశశ్చ ... త్తే
స్కంధపృష్ఠకటీభంగః ... సప్తమే.

తా. స్థావరవిషము తినిన మనుష్యులకు ప్రథమవేగమందు నాలుక నల్లనై నుగత, మూర్ఛ శ్వాస కలుగును. రెండవవేగమందు వణుకు, చమట, తాపము, శరీరమునందు నొప్పులు కలుగును. మూడవవేగమందు విషము ఆమాశయమును పొందును. అపుడు గుండెలో వేదనము, కంఠము నెండిపోవుట, ఆమాశయమునందు శూల కండ్లు వివర్ణమునుజెంది ఉచ్చ్వసించి ఉబ్బుట కలుగును. విషము పక్వాశయమును పొందినపుడు నాల్గవవేగము జనించును. అందు నొప్పి, ఎక్కిళ్ళు, దగ్గు, ప్రేగులరచుపు కల్గుట. 5 వ వేగమందు తల బరువెక్కుట, నోటినుండి తెమడకారుట, శరీరము రంగుమారుట, కీళ్ళయందు పోట్లు, అన్నికోశములందు కలతలను బాధకల్గును. ఆరవ వేగమందుప్రజ్ఞనశించుట, సిద్ధవిరోచనములగుటకల్గును. ఏడవవేగమునందు మెడ, వీపు, నడుము విరిగినట్లుండి శ్వాసబిగియుట కల్గును.

విష నాశనయత్నములు

శ్లో. శాద్వలంటంకణా తుత్థం కట్ఫలంరజనీచా
నరమూత్రేణసంపిష్టకైకైకంలేపసాపహం.

తా. గరిక, వెలిగారము, మైలతుత్తము, కట్ఫలము, పసుపు వస ఇందేదైన నొకటినారి మనుష్యమూత్రములో త్రాగించిన విషము హరించును.

శ్లో. నీలసర్పస్యపుచ్ఛం తుకృకలాసస్యపుచ్ఛకం
క్రమేణవేష్టితం కృత్వా ముద్రికాం కాంచధారయేత్
తయాస్పృష్టజలం పీత్వా స్థావరం జంగమం జయేత్.

తా. నల్లత్రాచుయొక్కయు ఊసరవల్లియొక్కయు తోకల నెండించిన దానిని రాగిలోపెట్టి ఉంగరముగచేసి యుంగరముచే స్పృశించిన జలము పానముచేసిన స్థావర జంగమ విషములు హరించును.

శ్లో. శిరీబ్రహ్మకంగ్రాహ్యం రేవత్యాం బంధకాన్వితం
తద్ఘృష్టం మర్దితంగాత్రే సర్వాంగే విషనాశనం.

తా. రేవతీనక్షత్రమునందు దిరిశెన బదనికనుతీసి చందనముతో కూడ అరుగదీసి శరీరమునకు పూసిన విషము హరించును.

శ్లో. వరాహగోధాలకులశశకకృకలాసపిత్తకం
శ్వేతాయాగిరికర్ణ్యాశ్చఫలంమూలంచ పేషయేత్
పానేసర్వవిషంహంతిమృతాపిస్తోపిజీవతి.

తా. అడవిపంది, ఉడుము, ముంగిస, చెవులపిల్లి, కోడి వీని చేదుకట్లు తెల్లదింతెనవేరుకాయలచూర్ణి పానముజేసిన సర్వవిషములు హరించును మృతునివలె పడినవాడుకూడ లేచును.

37 దూషీవిషమునకు.

శ్లో. మృతంసూతం మృతంస్వర్ణం శుద్ధలోహం సమాక్షికం
త్రయాణాంగంధకం తుల్యంసర్వంకన్యాద్రవైర్దినం
తచ్చూర్ణమాసమేకంతుససితామాద్రసంయుతం
దూషీవిషం యోగజంచ నశ్యత్యేవనసంశయః.

తా. పెట్టుమందునకు రసభస్మము, సువర్ణభస్మము, లోహభస్మము, హేమాక్షికభస్మము యివి ఒక్కొక్కభాగము గంధకము మూడుభాగములు కలబందరసముతో మర్దించి ఆరినతరువాత పంచదార తేనె అనుపానముతో సేవించిన దూషీవిషము, పెట్టుమందు హరించి వీనివలన కలిగినరోగములు నివర్తించును.

శ్లో. పుత్రజీవఫలాస్థిమజ్జా నిమ్బమూత్రేణ గవాం పయైః
పీత్వా దూషివిషం హన్త్యగ్రం ఘోరం [illegible] థా.

తా. పుత్రజీవిఫలములలోని గుంజును ఒక నిష్క మొత్తు ఆవు పాలతో కలపి త్రాగిన దూషీవిషమును ఘోరవిషమును హరించును.

శ్లో. సమూలపత్రాం సర్పాక్షీం పిష్ట్వాపి జీర్ణ [illegible] కేః
ఆలోడ్యపానతో హంతి విషం కృత్రిమజం [illegible]

తా. సర్పాక్షి సమూలముగాని [illegible] నీళ్లతో త్రాగిన కృత్రిమవిషము హరించును.

33 జంగమ విషలక్షణము

శ్లో. మూషికాశ్శుక్రవిషాః లూతాశ్చ లాలావిషాః [illegible]
పురీషముఖసందంశశంఖశుక్రకా [illegible] విషాః.

తా. ఎలుకలు, శుక్రము విషముగాగలవి, పుర్గోసఅను పురుగు నోరు, మూత్రము మలము, కాటు, గోళ్ళు శుక్రము ఆవర్తము విషముగాగలవి.

శ్లో. వృశ్చికవిశ్వంభర రాజీవమత్స్యోచ్చిటింగాః
సముద్రవృశ్చికాశ్చాలవిషాః.

తా. తేలు విశ్వంభరము అనగా కరిచే తేలు రాజీవమత్స్యము ఉచ్చటింగము, సముద్రపు తేలుతోక యందు విషముగలవిగనుండును.

శ్లో. చిత్రశిరఃసరావకుర్ది శతదారుకారిమేదక శారికా
ముఖాముఖసందంశవిశర్ధిత మూత్రపురీషవిషాః
మక్షీకాకణభజలాయుకాముఖసందంశవిషాః.

తా. చిత్రరసము, సరావము, కుర్ది, శతధారుకము, అరిమేదకము, శారికాముఖము, ఇవి కాటు, మలము, మూత్రము, అపానవాయువు విషముగలవి, తేనెటీగలు, కందిరీగలు, జలగలు, కాటువిషముగలవి.

శ్లో. విషహాస్థిసర్పకంటక పవటీమత్స్యాస్థిచేత్య
స్థివిషాణి శకుచీమత్స్య వక్తరాజివరకీమత్స్యాశ్చ పిత్తవిషాః

తా. విషమువలన [illegible] ఎముక, పాముఎముక, వరటి యను చేపఎముక, [illegible], తేరలి యనుచేప, రక్త రాజి వరటి యను చేప [illegible].

శ్లో. సూక్ష్మదంతు [illegible] కీనాక వలభి
కార్శ్య [illegible]

తా. సూక్ష్మ [illegible], వరటి, శతపది, (జెఱ్ఱి) పూకముకలభి [illegible] (పిల్లి) ముల్లునండ కాటునందు విష [illegible]

శ్లో. కీటరసర్పదేహా [illegible] స్త్రనస్తా
ముఖసంద శవిషేష్వేవ [illegible]

తా. చచ్చిన [illegible] సర్పములయొక్క దేహములు, [illegible] విష [illegible] ఇంకా చెప్పబడనివి నోటితో కరచిన [illegible]

[illegible]

శ్లో. శుక్రవత్సర్వసర్పాణాం విషం సర్వశరీరగం
క్రుద్ధానామేతిచాంగేభ్యః శుక్రం [illegible] దివ
తేషాం బడిశవద్దంష్ట్రాస్తాసు సజ్జతిచాంగతం
అనుద్వృత్తావిమం తస్మాన్న ముంచంతిభోగినః.

తా. అన్ని పాములకు విషముశుక్రమువలెనే శరీరమందంతటను వ్యాపించియుండును. సంభోగమువలన శుక్రము గళితమగు నటుల కోపము వచ్చినప్పుడు విషము శరీరమునుండి కొడలి గేలమువలె వంకరగనున్న కోరలనుండి విషము గ్రక్కుచుండును. కనుకనే కోపములేనపుడు పాములు విషము విడువవు.

శ్లో. యస్మాదత్యర్థముష్ణంచ తీక్ష్ణంచ పఠితంవిషం
అంతః సర్వవిషేషూక్తః పరిషేకః సుశీతలః

తా. ఏ కారణముచే విషము అత్యంతవిషముగ తీక్ష్ణము ఉష్ణము అని వివరింపబడినదో [illegible] విషములందు శీతజలాది శీతపరిషేకము చెప్పబడినది.

౪. కీటక విషములు.

శ్లో. మందం కీటేషు నాత్యుష్ణం [illegible] వాతకఫోల్బణం
అ[illegible] కీటవిషేనాస్మిన్ [illegible] ప్రతిషిధ్యతే
కీటైర్దష్టాన్ [illegible] బహువాత కేత్

తా. కీటకముల విషము మందమైనదగుటచే విశేషము ఉష్ణము లేకుండుటచే వాతకఫములు కలిగియుండును. గనుక కీటకవిషములందు స్వేదకర్మ నాచరింపవచ్చును. [illegible] తీవ్రవిషములుండు కీటకములచే బాధనొందునపుడు సర్పవిష చికిత్సల నాచరింపవలెను.

[illegible] విశేషము.

శ్లో. స్వభావ దేశత్వే[illegible] [illegible] యోర్విషం
వ్యాప్యసావయనాంతే [illegible] దష్టయోః
తాల్వాదివిషాస్వాత [illegible] ఖాదేన్మృతమాత్రయోః
యథావిషం సర్పగో[illegible] తేఽపివా
అతశ్చాస్య న[illegible] వసభక్ష్యం మృతమాత్రయోః
ముహూర్తాత్ [illegible] ప్రహారాదంశవర్జితం

తా. విషము పూయబడిన బాణము ఆయుధముచే కొట్టబడిన జంతువునకు గాయమునందు విషముండును. అటులనే పాముకరచినను గాయముకలిగి శరీర [illegible] ముహూర్తకాలములో వ్యాపించి చంపునట్లే చపలతవలన [illegible] మాంసభక్షణమువలన వాడా జంతుశరీరమందుగల [illegible] రోగములుగలవాడగును లేక మృతినైనం బొందును. [illegible] విషక్తాయుధహతజంతుమాంసమునుతిన నభిలాషగలవాడు [illegible] ఆదెబ్బవద్ద మాంసమును శరీరమునుండి వేరుచేసి తక్కిన మాంసమును తీసికొనవలయును,

42 విషము త్రాగినవాని లక్షణములు.

శ్లో. సవాతం గృహధూమాభం పురీషం యోఽతిసార్యతే
అధ్మానోఽత్యర్థముష్ణాసో ప్రవివర్ణః సాదపీడితః
ఉచ్ఛ్వాసోత్యర్థవేపశ్చ విషపీతం తమాదిశేత్

తా. ఎవడు గాలితోకూడ గృహధూమమువంటి రంగుకలిగి రేచనములగునో శరీరము రంగు మారునో కడుపుబ్బరము కలుగునో బలహీనుడై బాధపడునో నరములు గుంజుచుండునో వాడువిషము త్రాగి చావనున్నాడని తెలియవలెను.

శ్లో. నచాస్య హృదయం వహ్నిర్విషజుష్టం దహత్యపి
తద్ధిస్థానం చేతనాయాః స్వభావాద్వ్యాప్యతిష్టతి

తా. హృదయము చైతన్యమునకు స్థానముగనుక విషం తన స్వభావముచే చైతన్యస్థానము నాశ్రయించును. గనుక విషముతినిన వానివిషపూరితమగు హృదయము అగ్నిదహించదు అనగా కాలదు అని తెలియవలెను.

౪౩. విషువతగిన సర్పదష్టులు.

శ్లో. అశ్వత్థ దేవాయతనశ్మశానవల్మీకసంధ్యాసచతుష్పథేషు
యామ్యేఽపి ప్రేతపవర్జనీయా
ఋక్షేనరామర్మసు యేచదష్టాః
దర్వీకరాణాం విషమాశుఘాతిసర్వాధిచోష్ణే ద్విగుణీభవంతి
అజీర్ణపిత్తాతపపీడితేషు బాలప్రమేహవ్యథగర్భిణీషు
వృద్ధాతురక్షీణబుభుక్షితేషు రూక్షేషుభీరువ్యథదుర్దినేషు
శస్త్రక్షతేయస్యనరక్తమస్తిరా
జ్యోలతాభిశ్చనసంభవంతి
శీతాభిరద్భిశ్చనరోమహర్షః విషాభిభూతం పరివర్జయేత్తం
జిహ్వాసితాయస్యలి కేశశాతోనాసానభంగశ్చసకంఠభంగః
కృష్ణస్సరక్తః శ్వయధుశ్చదంశే హన్వోఃస్థిరత్వంసనసవర్జనీయః

పరీక్షా నాయుష్యని రేశిపక్త్రాద్రక్తం ప్రసేదూర్ధ్వంమధశ్చ యస్యదం
ష్ట్రానిపాతాః సకలాశ్చ యస్యతా। చాపవైద్యః పరివర్జయేత్తు
ఉన్మత్తమత్యర్థముపద్రుతంవాహీనస్వరంవావ్యథవాలివర్ణం
సారిష్టమత్యర్థమ వేగినంచ్ఛతంకర్మనతత్రకుర్యాత్

తా, రావిచెట్టు, దేవాలయము, శ్మశానము, పుట్టలు, సంధ్యాకాలమున, నాల్గుత్రోవలందు, భరణి, మఖ, నక్షత్రములందు మర్మలయందు సర్పముచే కరువబడినవారు వర్జనీయులు, త్రాచు పాముయొక్క విషము శీఘ్రకాలములో చంపునది, అన్నివిషములును ఉష్ణకాలంబున ద్విగుణంబు కలవగును. అజీర్ణరోగులకు, ఎండదెబ్బ తినినవానికి, బాలురకు, ప్రమేహరోగులకు, గర్భవతులకు, వృద్ధులకు, రోగులకు, చిక్కిపోయినవారికి, ఆకలిగొన్నవారికి, భయపడిన వారికి మునుపట్టినపురుషు విషము రెండింతలగును. ఎవనిశరీరము కోసినరక్తము రాదో బెత్తముతో కొట్టిన దద్దురు తేలదో చన్నీళ్ళను పోసిన గగుర్పాటు గలుగదో అట్టి విషపూరితుని విడువవలెను. ఎవనినాలుక తెల్లబారునో, నలుపుజెందునో వెంట్రుకలు పాయలగునో ముక్కురంధ్రములు వికృతరూప మందునో అంతయు మూర్ఛజెందునో కాటు నలుపెక్కి రక్తము కారుచు వాచియుండునో కదలకుండునో శ్లేష్మము చిక్కబడి వెడలునో ముక్కునుండి రక్తము కారుచుండునో కాటునకు నాల్గుకోరలు దిగియుండునో అట్టివానిని వైద్యుడు విడువవలెను. మతిచెడినను, క్షీణించిన స్వరము గల్గినను, శరీరము రంగు మారినను మరణలక్షణంబులని తెలిసికొనవలెను.

44 ధన్వంతరి ఉవాచ

శ్లో. ధన్వం[illegible] ష్టాసర్వశాస్త్రవిశారదం
పాదయో[illegible]స్రుత పరిపృచ్ఛతి
సర్పస ఖ్యా[illegible]భాగంచ దష్టలక్షణమేవచ
జ్ఞానంచ విషవేగానాం భగవన్ వక్తుమర్హతి.

తా. మహాప్రజ్ఞానంతుడగు సర్వశాస్త్రపారంగతుడగు ధన్వంతరి పాదములాశ్రయించి సుశ్రుతుం డిట్లడుగుచున్నాడు. ఓ భగవంతుడా! సర్పము విభాగముల క్రమము, వాని కాట్ల విషవేగవిజ్ఞాన మనుగ్రహింపు డని ప్రార్థించెను.

శ్లో. తస్యతద్వచనంశ్రుత్వాసాత్రవీద్భిషజాంవరః
అసంఖ్యావాసుకిముఖావిఖ్యాతా స్తక్షకాదయః
మహీధరాశ్చనాగేంద్రాహుతాగ్నిసమతేజసః
యేచాప్యజస్రంగర్జంతివర్షంతిచతపంతిచ
ససాగరాగిరిద్వీపాయైరియంధార్యతేమహీ
క్రుద్ధానిఃశ్వాసదృష్టిభ్యాంయేహన్యురఖిలంజగత్
నమస్తేభ్యోఽస్తినోతేషాంకార్యంకించిచ్చికిత్సితం.

తా. అట్లు ప్రార్థించిన సుశ్రుతినిగని భగవత్స్వరూపుండగు ధన్వంతరి దయాళుడై యిట్లు చెప్పెను. వాసుకి, తక్షకుడు మొదలగు సర్పములుగలవు. వారు భూమిని ధరించువారును అగ్నిహోత్రునివంటి కాంతిగలవారును అయియున్నారు. ఏ సర్పరాజములు సర్వదా గర్జించుచు వర్షించుచు, తపించుచు ఎవరిచే సముద్రములతోడను పర్వతములతోడను కూడియుండు భూమిని ధరించుచుండిరో ఎవరు కోపముగలవారై నిశ్వాసవాయువులచేతను సర్వప్రపంచమును లయ మొనరింప గలరో వారికి చికిత్సవలన ప్రయోజనములేదు. అట్టివారి కొరకు నమస్కారము.

4౦ సర్పసంఖ్యావివరము

శ్లో. యేతుదంష్ట్రావిషాభౌమాయేదంశంతిచమానుషాన్
తేషాంసంఖ్యాంప్రవక్ష్యామియథావదనుపూర్వశః
అశీతిస్త్వేవసర్పాణాంభిద్యతేపంచధాతుసా
దర్వీకరామండలినోరాజిమన్తస్తథైవచ
నిర్విషావైకరంజాస్త్రివిధాశ్చైవపునస్స్మృతాః

దర్వీకరామండలినో రాజిమంతాశ్చపన్నగాః
తేషుదర్వీకరాజ్ఞేయావింశతిఃషట్చపన్నగాః
ద్వావింశతిర్మండలినో రాజిమంతా స్తథాదశ
నిర్విషాద్వాదశజ్ఞేయా వైకరంజాస్త్రయస్తథా
వైకరంజోద్భవాస్సప్తచిత్రామండలి రాజిలాః

తా. ఏవి దంష్ట్రలయందు విషము కలతి జోరి తీవ్రములై మనుష్యులను కరచునో వాని సంఖ్యనుక్రమముగ వచింతును. పాములు ఎనుబది విధంబులు, ఇవి అయిదుజాతులు. అందు పడగలు గలవి త్రాచులు, మచ్చలుగలవి అనగా పొడలుగలవి. చారలుగల కట్ల పాములు తాడిల్లిపాములు విషములేనివి. నీరుకట్టె, దుంపభము మొదలగునవి వైకరంజములు సంకరములైనవి అనియు గలవు. త్రాచులు 26 జాతులు, మచ్చలుగలవి 32 జాతులు. చారలుగలవి 10 జాతులు విషములేనివి 12 జాతులు వైకరంజము 3 జాతులుగలవి. వైకరంజములవలన గలిగినవి 7 చిత్రములు, మండలవంతములు, రాజిలములు అని సర్పభేదములు గలవు.

46 పాము కరచుటకు కారణములు.

శ్లో. పదాభిమృష్టాదుష్టావాకృద్ధాగ్రాసార్థినోపివా
తేదశంతిమహాక్రోధాత్ తర్థ్రతివిషముచ్యతే,

తా. కాలుచేత్రొక్కబడినను, స్వభావముచే దుష్టములై కోపముగ నున్నను, ఆకలిగొన్నను క్రోధముతో కరచును. అనిమూడు కారణములు చెప్పబడినవి.

47 విషమెక్కని ప్రదేశములు.

శ్లో. వ్యాధితో ద్విగ్నదష్టానిజ్ఞేయాన్యల్పవిషాణితు
తథాతివృద్ధబాలాభిదష్టమల్పవిషం స్మృతం
సువర్ణదేవబ్రహ్మర్షి యక్షసిద్ధంనిషేవితే
విషమౌషధియుక్తే చదేశేనక్రమతేవిషం.

తా. రోగముగలపాము, బెదరినపాము, ముసలిపాము, మిక్కిలి చిన్నపాము కరచినచో విషము స్వల్పముగ నుండును. గరుత్మంతుడు, దేవఋషులు, బ్రహ్మఋషులు, యక్షులు, సిద్ధులు కాపురముండు ప్రదేశములందు విషహారౌషధంబులు గలచోట్ల పాముకరచినను విషము అల్పవీర్యమగుటచే శరీరమంతటను వ్యాపింపనేరదు.

త్రాచువిష్టకార్యము.

శ్లో. తత్రదర్వీకరవిషేణత్వఙ్నయనఖదశనమూత్రపురీష
దంశకృష్ణత్వంరౌక్ష్యం సిరసోగౌరవం సంధివేదనా
కటిపృష్ఠగ్రీవాదౌర్బల్యంజృంభణం వేపథుఃస్వరా
పసాదాఘుర్ఘురకోజడతాశుష్కోద్గారః కాసశ్వాసౌహిక్కా
వాయోరూర్ధ్వగమనంశూలోద్వేష్టనంతృష్ణాలా
లాస్రావః ఫేనాగమనం స్రోతోవరోధస్తా
స్తాశ్చవాతవేదనాభవంతి

తా. త్రాచుపాము విషముచే చర్మము, నేత్రములు, దంతములు, మలమూత్రములు వీనియందు బాధగలుగుట, కరచినచోట నల్లనగుట, సంధులయందు బాధ, నడుము, వెన్ను, మెడ నిలువకుండుట, ఒడలు విరచుకొనుట, ఆవలింతలు, వణుకు, కంఠధ్వని తగ్గుట, గొంతుకలో గురగురలాడుట, శరీరము మొద్దుబారి కెలివినశించుట, తేనుపులు, దగ్గు, ఒగర్పు, ఎక్కిళ్ళు, ఎగఊపిరి, శూల, కాలుచేతులు వంకర్లుపోవుట, దాహము, నోటచొంగ, నురుగు, స్రోతస్సులు బంధింపబడుట మున్నగు బాధలు కలుగును.

40 పొడజాతుల విషకార్యములు.

శ్లో. మండలివిషేణత్వగాదీనాంపీతత్వంశీతాభిలాషః
పరిధూపనం నాహాస్తష్ణోమదోమూర్ఛాజ్వరఃశోణి
తాగమనమూర్ధ్వామధశ్చమాంసానామవసాతనం

శ్వాయధుర్దంశకోథఃపీతరూపదర్శనమాంశుకోపస్తా
స్తాశ్చపిత్తవేదనాభవంతి.

తా. పాదపాములు కరచిన చర్మము, నేత్రములు, పండ్లు, మలమూత్రములు పచ్చబారుట, చల్లదనమునుకోరుట, అవయవము లన్నింటి యందును తాపముకలుగుట, దప్పి, మత్తుమూర్ఛ, జ్వరము ఊర్ధ్వభాగమునుండి రక్తము వెడలుట, కండరములు కదలుట, వాపు, కరచిన భాగమున కుళ్ళుట, వస్తువులన్నియు పచ్చగ కను పడుట, పైత్యవేదనలు కలుగును.

50 సామాన్య చికిత్సలు

శ్లో. సర్వైరేవాదితః శాఖాదష్టస్య దేహినః
దంశస్యోపరిబధ్నీయాదరిష్టాశ్చతురంగలే
ప్లోతచర్మాంతవల్కానాం మృదునాన్యతమేనచ
నగచ్ఛతివిషం దేహమరిష్టాభిర్నివారితం
దహేద్దంశమథోత్కృత్యయత్ర బంధోనజాయతే
ఆచూషణచ్ఛేదదాహాఃసర్వత్రైవతుపూజితాః
ప్రతిపూర్ణముఖంవస్త్రైర్హితమాచూషణంభవేత్
సదష్టవ్యోఽథవా సర్పోలోష్టోవాపిహితత్క్షణం.

తా. కాళ్ళయందుగాని, చేతులందుగాని, పాముకరచిన మను ష్యుడు మొదలగువారికి వెంటనే కరచినస్థలమునకు నాలుగుఅంగుళ ములపైని తోలుచేగాని, గుడ్డపీలికచేగాని మెత్తని పట్టచేగాని గట్టిగ కట్టవలెను. అట్లు కట్టినందున విషము త్వరగా శరీరమునకు వ్యాపింప నేరదు. అట్లుకట్టుట జరుగనిచో కాటుదగ్గర చీల్చి ఇనుపమేకు కాల్చి ఆకాటుదగ్గర కాల్చవలెను. అచట నొక గొట్టముంచి నోటగుడ్డ అడ్డముపెట్టి గొట్టమునుండి రక్తమును పీల్చవలెను.

ఇట్లు పాముకాటులందు కాల్చుట, ఖండించుట మంచిది. కరచిన పామును పట్టించి బెడ్డను కరిపించవలెను.

51 కామరత్నమునందు

శ్లో. సూతకంగంధకం తుత్థంటంకణం రజనీసమం
దేవదాల్యారసై ర్మర్ద్యం దిననిమ్మంతు భక్షయేత్
కాలశైలాశనిర్నామరసః సర్వవిషాపహః.

తా. పాదరసము, గంధకము, మైలతుత్థము, వెలిగారము, పసుపు సమభాగముగ దేవదాళిరసముతో ఒకదిన మర్దించి యుంచి నిమ్మమెత్తు భక్షించిన సర్వవిషములు హరించును.

52 దత్తాత్రేయ తంత్రమున

శ్లో. సోమరాజీబీజచూర్ణం సకృద్గోమూత్రభావితం
చరాచరవి ఘ్నంతస్మృత సంజీవనాభిదం
కటుతుంచ్యుర్భవం మూలం సకృద్గోమూత్రభావితం
ఛాయాశుష్కంవటీంమూత్రైః పాణిలేపోవిషాపహం
పంచాంగమశ్వగంధాయాః ఛాగీమూత్రేణ పేషయేత్
లేపేపానేనసం దేహూనా నావిషవినాశనం.

తా. బావంచాలచూర్ణము ఒకసారి గోమూత్రముతో భావన చేసి సేవించిన స్థావరజంగమ విషంబులు హరించును; చేదానబవేరు గోమూత్రముతో భావనచేసి నీడనార్చి మూత్రముతో అరుగదీసి చేతులకు రాచిన విషముహరించును. పువ్వులు, కాయలుగలపెన్నేరు చెట్టు సమూలమును ఆడమేకమూత్రముతోనూరి కరచినచోటరాచి లోపలకు యిచ్చిన హరించును.

53 శిరావ్యధ్య చేయకూడనివారు

శ్లో. గర్భిణీబాలవృద్ధానాం శిరావ్యధవివర్జితం
విషార్తానాం యథోద్దిష్టం విధానం శస్య తేమ్పదు.

తా. గర్భిణులకు, వృద్ధులకు, బాలురకు శిరావ్యధకర్మలు చేయరాదు. విషమునకు చెప్పిన అవపీడాంజనాది తీక్ష్ణకర్మలు వదలి మృదువుగనుండు సామాన్యచికిత్సలం జేయవలెను.

54 క్రిమిజంతు విషనిదానము

శ్లో. అనేకవిషజీవానాంచూర్ణం ముఖవిషైర్యుతం
మిశ్రితంనఖదంతైశ్చలోహాద్యం చూర్ణసంచయం
కృత్రిమంతువిషంఖ్యాతం పక్షమాసాద్విబాధతే
ఆలస్యం కురుతేజాడ్యం కాసశ్వాసబలక్షయం
రక్తస్రావోజ్వరశ్శోభాపీతచక్షుశ్చలక్షణం.

తా. సర్పములు మొదలుగాగల విషజంతువులయొక్క గోళ్లు కోరలు, లోహములు మొదలగువాని భస్మములు మానవులు భుజించు అన్నాదులందు గలపి యిచ్చు అనేకరీతుల విషములను ప్రయోగించు వానిని కృత్రిమవిషంబులసంబడును. ఇవి క్రమముగా పక్షము, మాసముదినంబుల లో శరీరమందలి రక్తమునుజెరచి విషమువ్యాపించి బాధించును. వానిలక్షణములను వచించెదను. ఆలస్యము, రోగము, దగ్గు, ఉబ్బసము, బలహీనము, రక్తస్రావము, జ్వరము, వాపు, నేత్రములు పసుపువర్ణము జెందుట మున్నగు లక్షణములు శరీరమునందు వ్యాపించును.

55 కృత్రిమవిషములకు చికిత్సలు

శ్లో. మృతంస్వర్ణం శుద్ధసూతం శుద్ధ వై హేమమాక్షికం
త్రయాణాం గంధకం తుల్యం మర్ద్యం కన్యాద్రవైర్దినం
తచ్ఛుష్కం ససితక్షౌద్రం మాషైకం లేహయేత్సదా
వహ్నిమూలం శృతంక్షీరై రనుస్యాద్గరనాశనం.

తా. సువర్ణభస్మము, శుద్ధిచేసినరసము, శుద్ధిచేసిన హేమమాక్షికములు, యీమూడు సమభాగములు లేసి యీమూటికిని సమము శుద్ధిచేసిన గంధమునుకలిపి కలబందరసముతో ఒకరోజుమర్దించినీడను ఎండించి మినపగింజంత మాత్రలుచేసి అందొకమాత్రను పంచదార,

తేనె అనుపానముతో పుచ్చుకొన్న వెంబడినే ఆవుపాలతో చిత్రమూల రసమునుపోసి కాచి త్రాగిన కృత్రిమవిషములు నివర్తించును.

శ్లో. శటీపుష్కరమూలంచ పాచ్యంపారావ పిత్తకం
తత్పిబేచ్ఛీతలం పానేగర శృష్ణాజ్య రాపహం.

తా. కచ్చూరములు, పుష్కరమూలము, తెల్లపావురపుట్టి చేదుకట్టు సమభాగములుగ చూర్ణించి చల్లని నీళ్ళతో సేవించిన కృత్రిమవిషమువలన గలిగిన జ్వరము, దాహము నివర్తించును.

శ్లో. వృషభూనింబ పత్రాణి పటోలంచ పలం పలం
తోయేచాష్ట గుణేక్వాథం పాదశేషం సమాహరేత్
క్వాథతుల్యం ఘృతంగవ్యం ఘృతాక్షమథ యాంరసం
ఘృతశేషం పచేత్సర్వం పానాద్విషహరం ఘృతం.

తా. అడ్డసరము, నేలవేము, చేదుపొట్లతీగ ఆకులు వీనిని దినుసునకు పలిమెడుచొప్పున స్వీకరించి దంచి ఇరువదినాలుగు పలముల నీళ్ళనుబోసి నాల్గవభాగము మిగులునట్లు కషాయముకాచి దానికి సమము ఆవునెయ్యి. ఆ నేతికి సమానము కరక్కాయల రము గలిపి తైలపక్వముగ వండిర ఇక్తరీతిని సేవించినవిషదోషముహరించును.

శ్లో. సమూలపత్రాం సర్పాక్షీం జలేన క్వథితాంపిబేత్
నరమూత్రైశ్చవా పిష్టాం పిబేత్సర్వ గరాపహం.

తా. సర్పాక్షి సమూలమును రోటిలోవేసి దంచి యుదకము పోసి కషాయముకాచి యుక్తముగ సేవించినను, సర్పాక్షినినరమూత్రముతో నూరి త్రాగినను సర్వవిషములు హరించును.

శ్లో. వ్యాఘ్రోథోరజనీ కుష్ఠం పిష్ట్వాజ్యం గృహధూమకం
తండులీయకే మూలేన కర్షంగర హరంపి బేత్.

తా. మ్రోయాడలు, పసుపు, చంగల్వకోష్టు, కదుధూపము చిర్రివేరు, వీనిని సమానముగనూరి కర్షప్రమాణము నేతిలో గలిపి సేవించిన విషదోషములు హరించును.

56 ప్రభావతీ వటుకములు.

శ్లో. హారిద్రానింబపత్రాణి పిప్పలీమరిచానిచ
విళంగం భద్రముస్తాచ జీరకం విశ్వభేషజం
చిత్రకంసైంధం కుష్ఠం విషం పాఠాహరీతకీ
ఏతాని సమభాగానిహ్యజా మూత్రేణ పేషయేత్
చణప్రమాణ వటికాశ్ఛాయా శుష్కాశ్చకారయేత్
ఏకాముష్ణోదకై పీతాविషూచిం చవ్యపోహతి
లూతవిస్ఫోటభేదంచ గోమూత్రేణవిలేపయేత్
అష్టాత్రకేణసేవేత సర్పదష్టవిషంహరేత్
మహారక్తప్రవాహేతు శ్రీగంధేనసమంపిబేత్
అర్కక్షీరయుతం తేష్యం వృశ్చికాదివిషంహరేత్
హంతిపుష్పంచపటలం రంభాకందారసాన్వితం
కాకమాచీరసైః పీత్వాతి ః గాణివినాశయేత్
నీలికారసైర్యుక్తాంగత్వంవినాశయేత్
గుడేనమిశ్రితంభుక్త్వావాతరోగంవినాశయేత్
భృంగరాజరసైః పీత్వాశిరసోదహానుద్భ్రశం
తండులోదకసంమిశ్రం కాసకృచ్ఛ్రంవినాశయేత్
గోమూత్రేణయుతంపీత్వాప్లీహరోగంవినాశయేత్
ఛాగక్షీరసమాయుక్తంవటికాంచాశ్వగంధికాం
పీత్వామండలపర్యంతంరాజయక్ష్మవినాశనం.

తా. మ్రానిపసుపు, వేపాకు, పిప్పలి, మిరియాలు, వాయువిడంగములు, భద్రముస్తలు, జీలకర్ర, శొంఠి. చిత్రమూలం, సైంధవలవణం, చంగల్వకోష్టు, అతివస, చిఱుబొద్ది, కరక్కాయ, వీనిని సమాంశములుగ ఖల్వమందుంచి మేకమూత్రముతో మర్దించి సెనగగింజలంత మాత్రలుజేసి నీడనార్చి అందొకమాత్రను వేడినీళ్ళతో సేవించిన విశూచిరోగమును, ఆవుమూత్రముతో సేవించిన విస్ఫోట-

నేలగుమ్ముడు వేరు గంధమును సేవించిన పేరులేని పాము కాటు విషములుసహానివర్తించును పాపర వేళ్ళరసముగాని ఈశ్వర చెట్టుసమూలరసముగాని చిటివేళ్ళరసముగాని భక్షించిన విషనివారణమగును. కాసరగడ్డను బిళ్ళలుగకోసి జిల్లేడుపాలతో నేడుమార్లు భావనజేసి నీడనార్చి చింతగింజప్రమాణము సేవించిన సర్వవిషములు హరించును.

శ్లో. ఇతిసర్పవిషాదీనాం సర్వస్థానగతేతథా
గోక్షీరై రజనీక్వాథం పిబేత్సర్వవిషాపహం.

తా. ఆవుపాలలోపచ్చిపసపుగలపి కషాయంకాచిత్రాగినసర్వస్థానములజెందిన పాము మొదలగు విషములు నివర్తించును.

శ్లో. గోమూత్రైర్నరమూత్రైర్వా పురాణేఘృతేనవా
హరిద్రాపానమాత్రేణ విషంహంతిచరాచరం.

తా. పచ్చిపసుపుపొడినిగోమూత్రముతోగాని, నరమూత్రముతోగాని, ప్రాతనేతితోగాని భక్షించిన స్థావర, జంగమాది సర్వవిషంబులును హరించును.

శ్లో. అశ్వగంధామేఘునాదో గోమూత్రేమహిసాక్షికం
గృహధూమయుతంలేపో శివకంఠవిషాపహం.

తా. పెన్నేరుగడ్డ, చిట్టివేరు, మహిసాక్షి, గుగ్గిలము, కరుధూపము, వీనినెల్ల నావు మూత్రముతో నూరి లేపనముచేసిన కాలకూట విషములు గూడ నివర్తించును.

శ్లో. పంచాంగమశ్వగంధాయాః భాగమూత్రేపేణమర్యేత్
లేపనాస్నేహనం దేహో గానసావిషనాశనం.

తా. పెన్నేరు సమూలమును మేకమూత్రముతోనూరిమర్దించిన దాసరిపాము కరచిన విషము సందేహము లేకుండ దిగును మరియు అమావాస్య ఆదివారంనాడు భూతాంశపువేరును తెచ్చి దాచి పాముకరచినచో గంధము తీసి అందొక నూనెబొట్టును గలిపి త్రాగిన సర్పవిషములు నివర్తించును.

శ్లో. కర్కాటీమూలలేపేనసర్పదష్టస్సుఖీభవేత్

తా. ఆగాకరవేరును మర్దించిన సర్పవిషములు నివర్తించును.

శ్లో. అలాబుబీజంచకరంజబీజంకోశాతకీబీజశిరీషబీజం

గోమూత్రపిష్టంపరమేతిదష్టం హాంతినానాసర్పవిషాపహారం.

తా. చేదానపుబీతులు కానుగవిత్తులు చేదుబీరవిత్తులు దిరిశెనపువిత్తులు వీనిని సమాంశముగా నావుమూత్రాన నూరి ఆవుపంచితముతోడనే గలిపి సేవించిన అన్ని పాములవిషములు హరించును.

శ్లో. శ్వేతార్కమూలం కుటజస్యమూలం

కోశాతకీహింగువచాసమేతం

అజేనమూత్రేణకటుత్రయంచ

పష్టవిషంహంత్యపికాలకూటమ్.

తా. తెల్లజిల్లేడు వేరు, కొడిశపాలు, చేదుబీరవిత్తులు, యింగువ, వస త్రికటుకములు వీనిని సమాంశములుగ మేకమూత్రముతో నూరి మేకపంచితముతో గలిపి భక్షించిన కాలకూటాది సర్వవిషములు హరించును. మున్నూరు కరకాయలను భక్షణజేసిన సమస్తమైన పాముల విషంబులును. నివర్తించును.

తే. గీ. బద్మభవుడెట్లు కర్కోటు వాసుకునకు
శంఖపాలుని దక్షుని సకలునకును
ఘనపద్మకనంతున కనవరతము
విషహారంబుల నన్నింటి విశదపరచె.

62 అష్టఫణి నిదానాదులు.

ఆదివారమున కరచిన పామును అనంతుడందురు. అదికరచిన చోట దాపలవిషముండును గాన మీాగాలుమీాద అ, అ, అ, అను అక్షరములువ్రాసి 'అనంత హేలి హేలి విజయా విజయాయస్వాహా' అనుమంత్రముతో నభిమంత్రించిన విషముదిగిపోవును. ఈమంత్రముతోడనే ఉప్పును నువ్వులనూనెను మంత్రించి త్రాగించిన ఆదివారము నాడు గరచిన అనంతుడనే పాము విషము దిగిపోవును.

సోమవారమున గరచిన పామును వాసుకియందురు. అది కరచినచోట దాపలవిషముండును. గాన మోకాలికీలుమీద అ,అ,అ, అను అక్షరములు వ్రాసి 'వాసుకి వాసుకి వాసుకి హేలి హేలి విజయాయస్వాహా' అనుమంత్రముతో మోకాలిమీద దిగమంత్రించి 5 కరక్కాయల చూర్ణముతో నేయిగలిపి మంత్రించి త్రాగించిన సోమవారమున గరచిన వాసుకి యను పామువిషము దిగును.

మంగళవారమునాడు కరచెడు పామును తక్షకుడందురు. అది కరచినచోట వెలుపట విషముండును. కావున కంఠమునందు లి, లి, లి, అను అక్షరములను వ్రాసి 'తక్షక తక్షక హేలి హేలి విజయాయస్వాహా దిగుదిగు ఓంగురుప్రసాదం' అనుమంత్రముతో మంత్రించి వేపాకును, రావిచెక్కను నూరి రసముతీసి పై మంత్రించి త్రాగించిన మంగళవారమున గరచిన తక్షకుడనే పామువిషము దిగును.

బుధవారమునాడు గరచిన పామును కర్కోటకుడందురు. అది కరచినచోట దాపలవిషముండును. కావున నాభిస్థానమందు హాః అను యక్షరమును వ్రాసి 'కర్కోటకా హిలిహిలి విజయా విజయాస్వాహా ఓం గురుప్రసాద' అని యభిమంత్రించి ఉప్పునూనెను నీళ్ళతో నూరి మంత్రించి త్రాగించిన బుధవారమునాడు గరచిన కర్కోటకుడను పాము విషము దిగును.

గురువారమునాడు కరచినపాము పద్మకుడనబడును. అది కరచినచోట వెలుపట విషముండును. కావున ఆ అనుబీజాక్షరమును బొమ్మునవ్రాసి 'పద్మాఖ్యా హిలి హిలి విజయాయస్వాహా దిగు దిగు ఓం గురుప్రసాదం' అని బొమ్మునవ్రాసి దిగమంత్రించి పెన్నేరు గడ్డరసమును నభిమంత్రించి త్రాగించిన గురువారమునాడు కరచిన పద్మకుడను పామువిషము దిగిపోవును.

శుక్రవారమున కరచినపామును మహాపద్మకుడనంబడును. అది కరచినచోట దాపల విషముండును. గావ కంఠమున ఆ అనేబీజాక్షర

మును వ్రాసి 'మహాపద్మకా హిలి హిలి విజయస్వాహా' అను మంత్రముతో కంఠమునదగ మంత్రించి ప్రాతచింతపండును నీళ్ళలో గలిపి యభిమంత్రించి త్రాగించిన శుక్రవారమునాడు గరచిన మహాపద్మకుడనే, పామువిషము దిగును.

శనివారమును శంఖపాలకుడందురు. అదికరచినచోట దాపల విషముండును. కావున నేత్రములమీద ఓం అనే బీజాక్షరమును వ్రాసిన 'శంఖపాలశంఖపాల హిలిహిలి విజయాయస్వాహా' అను మంత్రముతో నేత్రములతో అభిమంత్రించి బెల్లము నీళ్ళతో మంత్రించిత్రాగించిన శనివారమునాడు కరచినపాము విషముదిగును. శనివారము ప్రొద్దు కూకగా కరచినపామును సకలుడందురు. అది కరచినచోట దాపల విషముండును. కావున నడితలమీద ఓం అను బీజాక్షరమును వ్రాసి "కురికురి హిరిహిరి విజయా విజయాయస్వాహా" అను మంత్రముతో నడితలమీద మంత్రించి నెయ్యి, అనుపకట్టు, బెల్లము అనువాని నేకముజేసి అభిమంత్రించి త్రాగించిన శనివారమున ప్రొద్దుకూకటిని కరచిన సకలుడను పాము విషముదిగిపోవును. ఇట్లు బ్రహ్మగారుడ మనుశాస్త్రమునందు అష్టఫణినిదానంబులు జెప్పంబడియెను. బీజాక్షరములు వ్రాసినచోటనే మంత్రించవలెను.

63 సర్వపాములకు మంత్రము.

"అద్గోనాగో నాళోచిత్త బారోబోడాతీరో
జాతిజింగిపీఠి కావోసర్పో కాటూలూరేనో
జ్యాణేతో జాతి ఈశ్వర పార్వతిం కరోకోటికోటిఆజ్ఞ

ఊరికి ఉత్తరానవున్న గిరిపర్వతం పర్వతంమీద చెట్టు చెట్టు క్రిందపుట్ట పుట్టలో 300 ముచ్చు తేళ్ళు, 400 నల్ల తేళ్ళు, 500 ఎఱ్ఱ తేళ్ళు, 600 ఆకు తేళ్ళు అందులో ఒక తేలు నిప్పైకుట్టు నీరై దిగు మీఁగురువు నల్లేరు నాగేంద్రుడాన చల్లగదిగు.

64 మహాగారుడమంత్రము.

1 ఓం నమోభగవతే మహాగారుడాయ త్రైలోక్యపరిపూజితాయ శ్రీవిష్ణు వాహనాయ వజ్రనఖాయ వజ్రతుండా వజ్రపతాలంకృత శరీరాయ సర్వశత్రునిబర్హణాయ ఏహి మహాగారుడ దుష్టాన్ నాగాన్ ఛింది ఛింది దుష్టాన్ రాక్షసాన్ ఛింది ఛింది ఆవేశయ ఆవేశయ బద్ధోహం పట్ స్వాహా.

ఈ మంత్రముతో పాము కరచినదను వార్త తెచ్చినవానిచేతనొక చెంబు నిండుగా నీళ్ళు తెప్పించి పైని వ్రాయబడిన మంత్రముచే ముమ్మారు మంత్రించి గుటగుట త్రాగించవలెను. ఇక్కడ యీతడు నీరుత్రాగుసరికి అక్కడ పాముకరచినవానికి విషము దిగిపోయి సుఖముగా నుండును.

65 భైరవీమంత్రము.

2 "ఓం నమోభగవతి స్వచ్ఛందభైరవి కాలకూటవిషం స్ఫోటయ స్ఫోటయ విస్ఫురయ విస్ఫురయ ఖాదయ ఖాదయ అవతారయ అవతారయ నాస్తివిషహాలాహాల విషసంయోగ స్థావర విషఅత్యుగ్రవిషజంగమ విష కాల చంచుయూపర ఇష్టమంత్రః తట ధ్యాయణ ఇధయ ఇధయ ఓంకాలయ మహాకాలయ కాలమర్దదేవి అమృత గర్భదేవి ఓం ఓం ఫట్ ఫట్ స్వాహా"

66 తేలుమంత్రము

3 "ఓం క్షః పట్ స్వాహా" అను మంత్రముచే నేడుసార్లు జలమును అభిమంత్రించి తేలుకుట్టినచోట జల్లవలెను.

4 దిరిసెనపూవుతొడిమ నీటిలోముంచి "హాం హీం మం చం ఓం అను మంత్రముచే అభిమంత్రించి ఆజలమును త్రాగించవలెను.

67 తేలు మంత్రము

శ్లో. యఃకృత్తి కామూలమఖావిశాఖాసార్పాంత కార్ద్రాసుభుజంగదష్టః
నవైన తేయేనసురక్షితోపి ప్రాప్నోతిమృత్యుంభయదంమనుష్యం

తా. కృత్తిక, మూల, మఖ, విశాఖ, ఆశ్లేష, భరణి ఆర్ద్ర నక్షత్రములయందు పాముచే గరువఁ బడినవాడు గరుత్మంతునిచే రక్షింపబడినను మృతిజెందును. (పాము కరచినవానికి నాగముషిణి చెక్క నూరి త్రాగించిన పాము విషము దిగును.)

68 పొడపాములకు

పొడపాములకు తిప్పతీగ వేరు, నాగమల్లె వేరు, ఊడుగ వేరు, పుట్టపొదరు వేరు, వస్త్రఘూలితపు వేరు, నీలి వేరు, తీగముషిణి వేరు, మిరియాలు వీనిని సమానభాగాలుగా నీళ్ళతోనూరి కుంకుడుగింజలంత మాత్రను రేపుమాపు ఒక్కొక్కమాత్ర వేడినీళ్ళతో సేవించిన పొడ పాముల విషము నివర్తించును. పత్యం వేడినీళ్ళన్నమును తినవలెను.

69 వాపునకు చికిత్స

జిల్లేడాకునుగాని, మారేడాకును గాని నూరి కలితో నుడికించి మూడేసికట్లు గట్టి తరువాత దిరిసెనపాకు పుట్టపొదరాకు, జిల్లేడాకు అను వాని రసములతో మిరియపు పొడిని గలిపి వాపులపై మర్దించిన పాముకాటువలన గలిగిన వాపులు హరించును.

70 గాయములకు చికిత్స.

జెముడు వేరు, పుట్టపొదవేరు, జిల్లేడు వేరు, నాగమల్లివేరు, తీగ ముషిణివేరు, పరిమ వేరు, ముషిణిచిగుళ్ళు, వీనిని సమానముగా తీసి మెత్తగానూరి ముద్దగానూరి చిట్టాముదముతో గలిపి లేహ్యపాకముగ నుడికించి అందు మిరియాలు చెంగల్వకోష్టు, కవిరి అనివానిచూర్ణము 8 భాగములును గుగ్గిలపుచూర్ణము 3 భాగములు గలిపి మర్దించి వేయవలెను.

71 ఉల్లిపామునకు చికిత్స

తిప్పతీగ, నాగముషిణివేరు, మారేడు వేరు, యిందుప వేరు, సెరిజ వేరు, దిరిశెనపు వేరు, తెల్లజిల్లేడు వేరు, మిరియాలు, వీనినిసమాంశము

లుగా నీళ్ళతో నూరి ఇందుపకాయంత మాత్రలుజేసి యందొక మాత్రను సేవించిన ఉల్లిపాము నివర్తించును. పత్యము చప్పిడి.

72 విషము కక్కుటకు

కుంకుడు వేరునునూరి కుంకుడుగింజలంత సేవించిన విషముకక్కుదురు.

73 అసాధ్య వెఱ్ఱికుక్క కాటు.

శ్లో. శ్వాదయోభిహితా వ్యాలా వాతపిత్త ప్రకోపనః
అంతంకరోతి దష్టస్తు తేషాం చేష్టాంరుతనరః
బహుశః ప్రతికుర్వాణో నచిరాన్మ్రియతేచనః

తా. వెర్రికుక్కమున్నగు హింసాకర జంతువిషములచే వాతపిత్త ప్రకోపములు జనించును. కరువబడినవాడు వానిచేష్టలను ధ్వనిని చేయును. ఆచేష్టలధ్వనులను మిక్కుటముగా చేయువాడు శీఘ్రగతిని యమలోకంబున కేగును.

74 పిచ్చికుక్క విషములకు.

శ్లో. పలలంతిలతైలంచ రూపికాయాః పయోగుడః
నిహంతి విషమాలర్కం మేఘబృందమివానిలః.

తా. మాంసము, నువ్వులనూనె. తెల్లజిల్లేడుపాలు, బెల్లము సమానముగా కలిపి భక్షించిన పిచ్చికుక్కవిషము మేఘములచే ఆవరింపఁబడిన ఆకాశము గాలివలన నెట్లు పటాపంచలగునో అవిధముగా హరించును.

శ్లో. విస్రావ్యదంశం తైర్దష్టే సర్పిషా పరిదాహితం
ప్రదిహ్యాదగదై సర్పిః పురాణం వాపిపాయయేత్
అర్కక్షీరయుతం చాస్యదద్యాచ్ఛిర్ష విరేచనం
శ్వేతాంపునర్ణ వాంచాస్యదద్యాధుత్తూర కాయుతాం.

తా. పిచ్చికుక్క నక్క కరువబడిన స్థానమున నేతితో కాల్చి రక్తమును స్రవింపజేసి విషహరౌషధములచే పూయవలెను.

ప్రాతనేతిని ప్రాగించివలెను. జిల్లేడుపాలతోకూడిన వస్త్రములను చేయవలెను. తెల్లగలిజేరు నల్లమెత్తవేళ్ళు కలిపి లోపలకిచ్చేది.

76 విషజంతు కారిష్టములు.

శ్లో. యేః చాపిభ లేద్దుష్టస్తస్య చేష్టారుతంసరః
బహుళః ప్రతికుర్వాణః క్రియాహీనో వినశ్యతి
దంష్ట్రిణాయేనదష్టస్యత ద్రూపంయదిపశ్యతి
అప్సువాయదివాదర్శేరిష్టంతస్యవినిర్దిశేత్
త్రస్యత్యకస్మాదోభీక్ష్ణంశ్రుత్వాష్ట్వాపివాజలం
జలత్రాసంతువిద్యాత్తంరిష్టంతదపికీర్తితం
అదష్టోవాజలత్రాసినకథంచనసిధ్యతి
ప్రసుప్తోత్థోత్థితోవాపిస్వస్థిస్త్రస్తోనసిధ్యతి.

తా. ఎవడు ఏజంతువువలన కరువబడునో ఆజంతువుయొక్క చేష్టలు, కూతలు, అనేకపర్యాయములు చేయుచు తనశరీరవ్యాపారములను గుర్తెరుంగకుండునో వాడు మృతిజెందును. అద్దమందుగాని, నీటియందుగాని తన్నుకరచిన జంతురూపమును గాంచునో వాడును జీవింపడు. ఎవడు ఎల్లప్పుడును నీళ్ళపేరును చెప్పినను, చూచినను బెదురుచుండునో అట్టిరోగమునుజలత్రాసమని చెప్పెదరు. అట్టివ్యాధి గలిగినవాడు జీవింపడు. నిద్రయందును, మెలకువయందును, తనకు నీటిభయము గలవాడగునో వాడుజీవింపడు. తంత్రాంతరమందు.

శ్లో. అదష్టస్యాపిజంతోర్హి జలత్రాసోభవేద్యది
తస్యారిష్టంహిభిషజో బృవతేవిషచింతకాః.

తా. విషజంతువులచే బాధనొందకున్నను జలత్రాసము కలిగినవాడు జీవింపడని విషచికిత్సాకారులు వచించిరి. అట్లుకలుగుటకు హేతువులను గూడ వచించిరి.

శ్లో. బుద్ధిస్థానంయదాశ్లేష్మా కేవలంప్రతిపద్యతే
తదాబుద్ధానిరుద్ధాయాం శ్లేష్మణాధిష్ఠితోనరః.

జాగ్రస్స్వప్నేపిచాత్మానంమజ్జన్తమివమన్యతే
సపివేత్రస్యతిత దాజలత్రాసంతుతంవిదుః
శ్లేష్మఘ్నంతత్రకర్తవ్యంశోధనసంశమనానిచ
ఆహారశ్చవిధాసేవ్యయావత్సప్రకృతింభజేత్

తా. శ్లేష్మము ప్రకోపించి బుద్ధిస్థానమును పొందినచో బుద్ధి శ్లేష్మముచే నిరోధింపబడి శ్లేష్మాధిష్టితుడైన మానవుడు మేల్కొని నవుడును నిద్రయందును, తాను నీటిలో మునిగిపోవుచున్నట్లు తలంచుకొని భయమొందును. దీనినే జలత్రాసమందురు. అట్టిరోగికి సంశోధన క్రియలచే శ్లేష్మహరాది క్రియలొనర్చు సంశమనాదుల నొనర్చి శ్లేష్మము ప్రకృతి నొందువరకును సేవింప జేయవలెను.

76 విషహరాంజనము.

త్రికటుకచూర్ణమును గోమయ స్వరసముచేకలిపి కంటియందు కలికము వేసిన విషము హరించును.

77 సర్పదష్టముచే జీవించనివారు.

శ్లో. దర్పణేసలిలేవాపిఆత్మచ్ఛాయాంనపశ్యతి
సయాతినిధనంజంతుః కాలదష్టంతమాదిశేత్
అష్టమ్యాంచనవమ్యాంచకృష్ణపక్షేచతుర్దశీ
నాగపంచమిదష్టానాంజీవితస్యచసంశయః
ఆర్ద్రాశ్లేషామఘాభరణీకృత్తికాసువిశేతః
విశాఖాయాంత్రిపూర్వాసుమూలస్వాతీశతాత్మకే
సర్పదష్టానజీవంతివిషంపీతంచయైస్తథా
శంఖనేత్రభృవోర్మధ్యేవస్త్యాంచవృషణోత్తరే
కక్షేస్కంధేచహృన్మధ్యేతాలుకేచిబుకేగుదే
ఏషుద్వాదశమర్మేషుదష్టోశస్త్రేణహాహతః
నజీవతినరోలోకేయదిరక్షతిమృత్యుః

తా. అద్దమందు, నీటియందున తననీడ తనకు కనుపడక యున్నచో వాడు మృతినొందును. అష్టమి, నవమి, కృష్ణపక్ష చతుర్దశి, నాగపంచమి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, భరణి, కృత్తిక, విశాఖ, పునర్వసు, పుష్యమి, పుబ్బ, మూల, స్వాతి, శతభిషం. వీనియందు పాముకరచినను విషము తిన్నను వారు బ్రతుకరు. జంఘుములు, నేత్రములు, కనుబొమ్మలనడుమను, పొత్తికడుపు, వృషణములు, చంకలు, భుజములు, హృదయ మధ్యము, దవడలు, గడ్డము, అను 12 మర్మములను పాము కరచిన జీవింపడని తెలియ పలెను.

78 ఎలుక విషచికిత్సలు

శ్లో. శిలాతాళక కుష్ఠంచ భావ్యం నిర్గుండి జద్రవైః
పానం మూషక దష్టానాం దంత తీవ్రవిషం హరేత్.

తా. శుద్ధిచేసిన శిలాజిత్తు, శుద్ధిచేసిన తాళకము, చంగల్వ కోష్టు, వీనిని వావిలాకు రసముతోనూరి భావనజేసి త్రాగించిన ఎలుక విషము త్వరితముగ హరించును.

శ్లో. చించాఫల సమాయుక్తం గృహధూపం షలార్ధకం
పురాణాజ్యేన సప్తాహం లిహేదాఖు విషం హరేత్.

తా. చింతగింజలు, కరుధూపము, ఇవి రెండు తులములన్నర యెత్తు ప్రాత నేతితో కలిపి సేవించిన ఎలుక కాటు నివర్తించును.

శ్లో. శిరీష కుసుమంతక్త్రర్వత్యానాభయుతంపిబేత్
విషం మూషక దష్టానాం శమనూప్నోతి తత్క్షణాత్.

తా. దిరిశనపువ్వు, శుద్ధిచేసిన నాభిని వీనిని చల్లతోనూరి త్రాగిన ఎలుకకాటు తక్షణము నివర్తించును. మఱియు వెంట్రుకలను త్రాడుగా పేని ముడివేసి జిల్లేడుపాలలో 7 సార్లు తడిపి చుంచెలుక కరచినచోట గాల్చి దానిపై జిల్లేడుచక్క పొడినిఅద్దిన చుంచెలుక విషము హరించును.

జాగ్రస్సుప్తోపిచాత్మానంమజ్జన్తమివమన్యతే
సవివేత్రస్యతితదాజలత్రాసంతుతంవిదుః
శ్లేష్మఘ్నంతత్రకర్తవ్యంశోధసంశమనానిచ
ఆహారశ్చవిధాసేకయావత్సప్రకృతింభజేత్

తా. శ్లేష్మము ప్రకోపించి బుద్ధిస్థానమును పొందినచో బుద్ధి శ్లేష్మముచే నిరోధింపబడి శ్లేష్మాధిష్ఠితుడైన మానవుడు మేల్కొని నపుడును నిద్రయందును, తాను నీటిలో మునిగిపోవుచున్నట్లు తలంచుకొని భయమొందును. దీనినే జలత్రాసమందురు. అట్టిరోగికి సంశోధన క్రియలచే శ్లేష్మహరాది క్రియలొనర్చు సంశమనాదుల నొనర్చి శ్లేష్మము ప్రకృతి నొందువరకును సేవింపజేయవలెను.

76 విషహరాంజనము.

త్రికటుకచూర్ణమును గోమయ స్వరసముచేకలిపి కంటియందు కలికము వేసిన విషము హరించును.

77 సర్పదష్టముచే జీవించనివారు.

శ్లో. దర్పణేసలిలేవాపిఆత్మచ్ఛాయాంనపశ్యతి
సయాతినిధనంజంతః కాలదష్టంతమాదిశేత్
అష్టమ్యాంచనవమ్యాంచకృష్ణపక్షేచతుర్దశీ
నాగపంచమిదష్టానాంజీవితస్యచసంశయః
ఆర్ద్రాశ్లేషామఘాభరణికృత్తికాసువిశేతః
విశాఖాయాంత్రిపూర్వాసుమూలస్వాతీశతాత్మకే
సర్పదష్టానజీవంతివిషంపీతంచయైస్తథా
శంఖనేత్రభ్రువోర్మధ్యేవస్త్యాంచవృషణోత్తరే
కక్షేస్కంధేచహృన్మధ్యేతాలుకేచిబుకేగుదే
ఏషుద్వాదశమర్మేషుదష్టోశస్త్రేణపాహతః
నజీవతినరోలోకేయదిరక్షతిమృత్యుః

తా. అద్దమందు, నీటియందున తననీడ తనకు కనుపడక యున్నచో వాడు మృతినొందును. అష్టమి, నవమి, కృష్ణపక్ష చతుర్దశి, నాగపంచమి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, భరణి, కృత్తిక, విశాఖ, పునర్వసు, పుష్యమి, పుబ్బ, మూల, స్వాతి, శతభిషం. వీనియందు పాముకరచినను విషము తిన్నను వారు బ్రతుకరు. జంఘములు, నేత్రములు, కనుబొమ్మలనడుమను, పొత్తికడుపు, వృషణములు, చంకలు, భుజములు, హృదయ మధ్యము, దవడలు, గడ్డము, అను 12 మర్మములను పాము కరచిన జీవింపడని తెలియ వలెను.

78 ఎలుక విషచికిత్సలు

శ్లో. శిలాతాళక కుష్ఠంచ భావ్యం నిర్గుండి జద్రవైః
పానం మూషక దష్టానాం దంత తీవ్రవిషం హరేత్.

తా. శుద్ధిచేసిన శిలాజిత్తు, శుద్ధిచేసిన తాళకము, చంగల్వ కోష్టు, వీనిని వావిలాకు రసముతోనూరి భావనజేసి త్రాగించిన ఎలుక విషము త్వరితముగ హరించును.

శ్లో. చించాఫల సమాయుక్తం గృహధూమం పలార్ధకం
పురాణాజ్యేన సప్తాహం లిహేదాఖు విషం హరేత్.

తా. చింతగింజలు, కరుధూపము, ఇవి రెండు తులములన్నర యెత్తు ప్రాతనేతితో కలిపి సేవించిన ఎలుక కాటు నివర్తించును.

శ్లో. శిరీష కుసుమంతక్త్రిర్వత్యనాభయుతంపిబేత్
విషం మూషక దష్టానాం శమనూపోష్ణతి తత్క్షణాత్.

తా. దిరిశనపువ్వు. శుద్ధిచేసిన నాభిని వీనిని చల్లతోనూరి త్రాగిన ఎలుకకాటు తక్షణము నివర్తించును. మఱియు వెంట్రుకలను త్రాడుగా పేని ముడివేసి జిల్లేడుపాలలో 7 సార్లు తడిపి చుంచెలుక కరచినచోట గాల్చి దానిపై జిల్లేడుచక్క పొడినిఅద్దిన చుంచెలుక విషము హరించును.

శ్లో. తోయైర్వానాగరం నస్యం పిబేద్వా మృత సైంధవం
అర్క దుత్తూర మూలంవా జలపానే విషాపహం,

తా. శొంఠిని నీళ్ళతో నూరి నస్యము జేసినను, లేక శుద్ధిచేసిన నాభిని సైంధలవణముతో నూరి త్రాగించినను విషము హరించును.

79 తేలు విషచికిత్స

శ్లో. కాకజంఘీయ మూలంచా ప్యార నాళేన పేషయేత్
పానాద్వా లేపనాచ్చైవ విషం వృశ్చికజం హరేత్.

తా. వెలమసంధివేరు కడుగుతో నూరి త్రాగినను లేక దాని గంధము తీసి కరచినచోట పట్టించి మర్దించినను తేలువిషము నివర్తించును. మఱియు తంగేడు చిగుళ్ళరసము త్రాగిన తేలుగరచుట వలన గలిగిన రక్తవాంతి హరించును.

శ్లో. శిరీషర మేఘనాదంచ నవనీతసమన్వితం
భల్లాతకం విషం హంతి లేత నేనక్షణాద్ధ్రువం

తా. దిరిశనము, చిర్రి, జీడి, వీనిని సమానముగ తూచి నూరి ఆవువెన్నలో గలిపి లేపనము చేసిన విషము నిశ్చయముగ తృటి కాలంలో హరించును.

80 కుక్కకాటు చికిత్సలు

శ్లో. గుడతైలార్కదుగ్ధస్య లేపశ్వానవిషంహరేత్
పిష్ట్వాపామార్గమూలంతుకర్షైకంమధునాలిహేత్
శ్వానదష్టవిషంహంతి లేపాత్కుక్కుటవిష్టయా

తా. చెరకుబెల్లము, తిలతైలము, జిల్లేడుపాలను మిళితము జేసినను, కర్షమెత్తు ఉత్తరేణు వేళ్ళనునూరి తేనెతో భక్షించినను లేక కరచినచోట కోడిరెట్టను మర్దించినను వెఱ్ఱికుక్క (నక్క) వాని విషము హరించును. (గొడ్డుకాకరగడ్డను 40 దినములు తగు మోతాదును భక్షించినను, లేక, మంగ, కోడతరము వీనిరసములో మూడు నూనెబొట్లు విడిచి 40 దినములు సేవించినను వెఱ్ఱికుక్క నక్క వాని విషము హరించును.)

శ్లో. నింబకుటజబీజానిచందనాంబుజ కేసరం
క్షీరైః పిష్టంనిహంత్యాసు శ్వానశూర్గాలజం విషం

తా. వేపవిత్తులు, కొడిశవిత్తులు, చందనము, తామరగరులు వీనిని పాలతోనూరి త్రాగిన కుక్కకాటు (నక్కకాటు) పిల్లికాటు శీఘ్రముగ హరించును. (ఒక తులము వెంట్రుకలును మంగలములో వేసి మసిజేసి దానితో నూనెకలిపి త్రాగినను లేక శరీరమునకు కాక రాకు పసరుబూసికొని స్నానము జేసినను వెర్రికుక్క నక్కవిషము హరించును. కుక్క, నక్క విషములయందొక సంవత్సరమువరకు చప్పిడివంటకము సేవించుటయేగాక స్త్రీసంగమము, అవాలు, మామిడికాయ మున్నగు వానిని విడువవలెను.

81 అష్టాదశ మూషికాదులు

శ్లో. పూర్వముక్తాః శుక్రవిషామూషికాయేసమాసతః
నామలక్షణభేషజ్యైరష్టాదశనిబోధతాన్
లాలనఃపుత్రకః కృష్ణోహంసిరశ్చిక్కిర స్తథా
చూఛూందరోఽలసశ్చైవకషాయదశనోఽపిచ
కులింగశ్చాజితశ్చైవచపలఃకపిల స్తథా
కికిలోఽరుణసంజ్ఞశ్చ మహాకృష్ణ స్తథోందురుః
శ్వేతేనమహాతాసార్థం కపిలేనాఖునాతథా
మూషికశ్చకపోతాభ స్తథైవాష్టాదశస్మృతాః

తా. తొల్లి శుక్రవిషములని చెప్పఁబడిన మూషికములు 18 విధములు, లాలనము, పుత్రకము, కృష్ణము, హంసిరము, చిక్కిరము చూఛూందరము, అలసనము, కషాయదశనము, కులింగము, అజితము, చపలము, కపిలము, కోకిలము, అరుణము, మహాకృష్ణము, మహాశ్వేతము, మహాకపిలము, కపోతము అని ఎలుకలు పదునెనిమిది విధములైనవి. వాని దష్టలక్షణములు, ఔషధచికిత్సలు వివరింపబడును.

82 విషస్థానకార్యము

శ్లో. శుక్రం పతవియత్రైషాం శుక్రవృష్టైఃస్పృశంతివా
సఖదంతాదిభి స్తస్మిన్గా। తేర క్తంప్రదుష్యతి
జాయన్తే గ్రంధయఃశోఫాఃకర్ణి కామండలానిచ
పిడకో పచయశ్చోగ్రావిసర్పాఃకిటిభానిచ
పర్వభేదోరుజ స్త్రీవ్రాజ్వరోమూర్ఛాచదారుణా
దౌర్బల్యమరుచిఃశ్వాసోవమథుర్లోమహర్షణం
దష్టరూపం సమాసో క్తం ఏతచ్చ వ్యాసతోశృణు
లాలాస్రానోలాలనేనహిం కాచర్దిశ్చజాయతే
తండులీయకకల్కంతులిహ్యా త్తత్రసమాక్షికం.

తా. వీని శుక్రము ఎక్కడపడునో లేక శుక్రముతో కూడిన గోళ్ళచేగాని దంతములచేగాని ఏభాగమున కరచునో లేక బరకునో ఆ ప్రదేశమునుండి రక్తము దూషితమై, కంతులు, వాపు, తామర పూవు మధ్యనుండు కాయలవంటి గడ్డలు, గుండ్రని దద్దుర్లు, గుంపు గుంపుగ నుండు కురుపులు తీవ్రమగు విసర్పికిటిభము, కీళ్ళ నొప్పులు, మిక్కిలి బాధ, జ్వరము, మూర్ఛ, బలహీనము, అరుచి, ఒగర్పు, వాంతి, గగుర్పాటు ఇవి ఎలుక విషమువలన కలుగు సామాన్యలక్షణములు లాలనమను ఎలుక కరచిన చొంగకారుట, ఎక్కిళ్ళు, వాంతులు కల్గును. దీనికి చిర్రివేళ్ళ కల్కము తేనెతో సేవించిన హరించును.

శ్లో. పుత్రకేణాంగ సాదశ్చ పాండువర్ణశ్చ జాయతే
చీయతేగ్రంధిభిశ్చాంగమా ఖుశాబకసన్నిభైః
శిరీషేంగుదకల్కంతు విహ్యా త్తత్ర సమాక్షికం.

తా. పుత్రకమను ఎలుకముట్టిన శరీరముయొక్క బలము తగ్గుట తెల్లబారుట, ఎలుకకూనలవంటి గ్రంధులు లేచుటయు సంభవించును. దీనికి దిరిశెన, గారలపంచాగ కల్కమును తేనెతోకలిపి సేవించిన పుత్రకవిషము హరించును.

శ్లో. కృష్ణే వాన్పృక్ఛర్ది యుతిసర్ది నేషు విశేషతః
శిరీష ఫలకుష్ఠం తు పిబేన్మాంశుక భస్మనా.

తా. కృష్ణమనుమూషికము కరచినచో రక్తము వాంతి యగును. ఈ రక్తవాంతి మబ్బురోజులందు ముఖ్యముగ వెడలును. దీనికి దిరిశెన కాయ చంగల్వకోష్టు చూర్ణము చేసి మోదుగబూడిద కలిపి నీటి అనుపానముతో సేవించవలెను.

శ్లో. హంసి రేణాన్న విద్వేషో జృంభాలోమాంచ హర్షణః
పిబేదారగ్వధాదింతు సువాంత స్తత్ర మానవః

తా. హంసిరమను ఎలుక కరచిన అన్న ద్వేషము, ఆవలింతలు గగుర్పాటు, ఉలికిపాటు కలుగును. బాగుగా వాంతి చేసికొని తరువాత ఆరగ్వదాధిగణ కషాయము సేవించవలెను.

శ్లో. చిక్కిరేణ శిరోదుఃఖం శోషోహిక్కాపమ స్తథా
జాలినీ మదనాంకోఠ కషాయై ర్వమేత్తతం

తా. చిక్కిరమను ఎలుక కరచిన శిరోరోగము వాపు ఎక్కిళ్ళు వాంతి కలుగును. చేదుబీర, మంగకాయ, ఊడుగ చెక్కలచే వాంతి చేయించవలెను.

శ్లో. భుభూన్దరేణ తృట్ఛర్ది జ్వరో దౌర్బల్యమేవచ
గ్రీవా స్తంభః పృష్ఠశోఘో గంధాజ్ఞానం విశూచికా
చవ్యం హారీతకీశుంఠీ విడంగం పిప్పలీ మధు
శ్వేతక బీజంతూరంచ బృహత్యాశ్చాత్ర దాపయేత్.

తా. భుభూరదరమను ఎలుక కంచిన దప్పి, వాంతి, జ్వరము, దుర్బలత్వము, మెడతిరుగకుండుట, పృష్ఠభాగమున వాపు, వాసన తెలియకుండుట, విశూచి కలుగుట మున్నగునవి కలుగును. చవ్యము, కరక్కాయ, శొంఠి, వాయువిడంగములు, పిప్పళ్ళు, తేనె, తెల్ల తామర గింజలు, నేలములగ తూరము సేవించవలెను.

నిఃక్వాథస్యచైషాం కాథస్య చతుర్థాంశః పునర్భవేత్
త్రివృత్తిలామృతా వక్రం సర్వగంధాసం సృత్తికా
కపిత్థదాడి మత్వక్సు పిష్టాని తుదాపయేత్
తత్సర్వమేకశః కృత్వాశనై మృద్వగ్ని నాపచేత్
పఞ్చానామరుణా దీనాం విషమే తత్వాపోహతి
కాకాదనీజాక మాచీ స్వరసేష్వథవాకృతం.

టీ. పెరుగు, పాలు, నెయ్యి వీనిని ఒక్కొక్క ప్రస్థము గానుగ, రేల, శొంఠి, నేలములగ, శాలపర్ణి, మయ్యాకుపొన్న వీనిని రెండేసి ఫలములు, అధకము నీటిలో కషాయము పెట్టి నాల్గవవంతు మిగులునట్లుకాచి పై నెయ్యి మొయిగాలనందులో కలిపి తెగడ, నువ్వులు, తిప్పతీగ, గ్రంధి, తగరము, ఈశ్వరి వేరు, నల్లమన్ను, వెలగచెక్క, దానిమ్మచెక్క, ఇవి ఘృతమునకు నాల్గవవంతు కల్కము చేసి కలిపి వండవలెను. మందాగ్నిచే యిట్లు వండిన ఘృతమును అరుణము మొదలగు నైదింటి ఎలుకల విషమును హరించును. నల్లదొండ, కాసరస్వ రసములతో వండినఘృతమైనను యీచెప్ప బడిన ఐదు ఎలుకల విషములున్ను హరించును.

83 సిరావ్యధన మనవిధి

శ్లో. శిరాశ్చస్రావయేత్ప్రాజ్ఞః కుర్యాత్సంశోధనానిచ
సర్వేషాంచవిధిః కార్యోమూషికాణం విషేష్వయం.
దగ్ధ్వావిస్రావయెద్దంశం ప్రచ్ఛితంచప్రలేవయేత్
శిరీషరజనీకుష్ఠ కుంకుమైరమృతాయుతైః
చర్ధనంజాలిని క్వాదైఃశుకాఖ్యాంకోశయోరపి
శుకాఖ్యాకోశవత్యోశ్చ మూలమదనపిపచ
దేవదారిఫలంచైవ దధ్నాపీత్వావిమంవమేత్
ఫలంవచాదేవదాలీ కుష్ఠంగోమూత్రపేషితం
పూర్వకల్పేనయోజ్యాఃస్యుఃసర్వోందురువిషచ్ఛిది

తా. అన్ని జాతుల ఎలుకలవిషము నకు శిరావ్యధ చేసి రక్తమును కార్చి నస్యాదిసంశోధనములను చేయవలెను. కరచిన చోట కాల్చి రక్తమును స్రవింప జేయవలెను. గాయమును ప్రచ్ఛన్నము చేసి దిరిశన చెక్క, పసుపు, చంగల్వకోష్టు, ... పున్నా, తిప్పతీగ నూరి పూయవలెను. చేదుబీర కాయ కషాయముగాని, ... కషాయము చేగాని ఊడుగ వేరు కషాయము చేగాని, ... వేరు కషాయము వలనగాని, చేదుబీర వేళ్లు, ముంగ కాయ కషాయమునగాని, వమనము చేయింపవలెను. మరియు దేవదారుపంచు, పెరుగు కలిపి త్రాగించినమైనను విషము కక్కింపవలెను, దేవదారుపంచు, వస, చేదుబీర కాయ, చంగల్వకోష్టు గోమూత్రమున నూరి పెరుగుతో కలిపి అన్ని ఎలుకల విషమునందునను త్రాగవలెను.

84 విరేచనవిధి

శ్లో. విరేచనేత్రివృచ్ఛ్యామా త్రిఫలావల్కా ఇష్యతే

తా. తెల్ల తెగడ, దంతి, త్రిఫలముల పెచ్చులు ఉపయోగింపవలెను.

శ్లో. శిరోవిరేచనేసారః శిరీషఫలమేవచ

తా. దిరిశనపు కాయ చూర్ణము నస్యము చేయవలెను.

86. అంజనము.

శ్లో. కటుత్రయాద్యశ్చహితో గోమయస్వరసోఽంజనే

తా. కటుత్రయము గోమయస్వరసమున కలిపి కలికము వేయవలెను.

శ్లో. కపిత్థగోమయరసః సక్షౌద్రో లేహఇష్యతే

రసాంజనహరిద్రేంద్రయవకట్వీషు వాకృతం

కల్కంసాతివిషం ప్రాతర్లిహ్యాచ్ఛక్షౌద్రసంయుతం

తా. వెలగ చెక్క రసముగాని, గోమయరసముగాని, తేనెతో అవలేహము చేసి సేవించవలెను. రసాంజనము, పసుపు, కొడిశగింజలు కటుకరోహిణి, వీనిచే చేయబడిన అవలేహము తినవలెను. లేక

పై వానిని అతివిషముతో కూడ కల్కము చేసి ఉదయకాలమున తేనెతో సేవింపవలెను.

87 ఘృతము.

శ్లో. తండులీయకమూలేషుసర్పింసిద్ధంగిబేన్నరః
ఆస్ఫోతమూలసిద్ధం వాపంచ కాపిత్థమేనవా.

తా. తెల్లజిల్లేడు వేరుకల్కము కషాయమున తయారుచేసి నదానిచేగాని, కపిత్థపంచాంగకల్క కషాయములతో చేసినట్టి దానిచేగాని ఘృతమును పానము చేయవలెను.

88 మూషిక విష ప్రకోప కాలము.

శ్లో. మూషికాణాం విషంప్రాయః కుప్యత్యభ్రేషునిర్హ్రతం
తత్రాప్యేవిధిః కార్యోయశ్చదూషీవిషాపహః.

తా. శోధనాదులచే పోగొట్టబడియు మిగిలియున్న ఎలుక విషము వర్షకాలమున ప్రకోపించును. ఆసమయమున పైన చెప్పిన విధిని చేయనగును. మరియు దూషీవిషహర చికిత్సలం జేయనగును.

89 వ్రణకర్ణిక చికిత్స.

శ్లో. స్థిరాణాంరుజతాంవాపివ్రణానాంకర్ణి కాభిషక్
పాటయిత్వాయథాదోషంవ్రణవచ్చాపిశోధయేత్

తా. స్థిరమగు బాధగలిగిన కర్ణిక ఎలుక కరచిన కలిగియుండును. అట్టిదానిని వైద్యశ్రేష్ఠుడు చీల్చి వ్రణదోషము ననుసరించి వ్రణచికిత్సా విధులప్రకారము సంశోధనము చేయనగును.

90. చతుష్పాత్తులకు వెర్రెత్తుటకు కారణము.

శ్లో. శృంగాలశ్వతరక్ష్వృక్షవ్యాఘ్రాదీనాంయదానిలః
శ్లేష్మప్రదుష్టోముష్ణాతిసంజ్ఞానహాశ్రితః
తదాప్రస్రస్తలాంగూలహనుస్కంధోఽతిలాలవాన్
అత్యర్థబధిరోఽన్ధశ్చసోఽన్యోన్యమభిధావతి

తేనోన్మత్తేనదష్టస్య దంష్ట్రిణా నఖేనవా
సుప్తతాజాయతే దంశః కృష్ణశ్ఛశ్రవత్యసృక్
దిగ్ధవిద్ధస్యలింగేన ప్రాయశ శ్చోపలక్షితః

తా. నక్క, కుక్క, శిఖంగి, ఎలుగుబంటి, పులి మున్నగు వానికి ఎల్లప్పుడును వాతము, శ్లేష్మదూషితంబై సంజ్ఞానవహనాదులందు నివసించి సంజ్ఞలను హరించుచుండునో అపుడవి తోకలు వ్రేలాడుచు, భుజములు దిగజారుచు, దవడలు కలుగి మిగుల చొంగలు గ్రక్కుచు కండ్లుకనబడక చెవులు వినబడక యుండుటచే నవి ఒక దానిపై నొకటి పరుగిడుచుండును. వానిచర్య ఉన్మత్తములైనందున విషముగల కోరలుగల వగుటచే కరువబడిన కాటుగలచోటు మొద్దుబారినల్లనిరక్తము విశేషముగ నుండియుండును. అందువలన వానిగుణములే విషమెక్కిన వానికిని గలిగియుండును. అందుచే వెర్రి యెత్తుటకు కారణము.

91 వెర్రికుక్కకరచినవాని కరిష్టములు

శ్లో. యేన చాపిభ వేద్దష్టస్తస్య చేష్టారుతంనరః
బహుశః ప్రతికుర్వాణః క్రియాహీనో వినశ్యతి
దంష్ట్రిణాయేనదష్టస్యతద్రూపంయదిపశ్యతి
అప్సువాయదివాదర్శేరిష్టంతస్యవినిర్దిశేత్
త్రసత్యకస్మాద్యో ఒభీక్ష్ణం దృష్ట్వాస్పృష్ట్వాపివాజలం
జలత్రాసంతువిద్యాత్తంరిష్టంతదపికీర్తితం
అదష్టోవాజలత్రాసీనకథంచనసిధ్యతి
ప్రసుప్తోఽథోత్థితోవాపిస్వస్థస్త్రస్తోనసిధ్యతి.

తా. ఎవడు ఏజంతువుచే కరువబడునో ఆ జంతువుయొక్క చేష్టలు కూతలు అనేకపర్యాయములు చేయుచు తన శరీరవ్యాపారములను మరచువాడై నశించును. అద్దమందుగాని, నీటియందుగాని తనను కరచిన జంతువుయొక్క రూపమును చూచినచో వాడు జీవింపడు. ఎవడు సదా నీటిపేరువిన్నను నీరుచూచినను బెదరు

చుండునో అట్టిరోగమునకు సదా జలత్రాసమందురు. జలత్రాసరోగి జీవింపడు. యేజంతువు కరువకపోయినను త్రాసముకలవాడుజీవింపడు. నిద్రలోగాని, మేల్కొనిగాని తనకు నీటియందు భయము గలిగిన వాడును జీవింపడు.

92 తంత్రాంతరమందు

శ్లో. అదష్టస్యాపిజంతోర్హి జలత్రాసోభవేద్యతి
తస్యరిష్టంహిభిషజోబ్రువతేవిషచింతకాః.

తా. విషజంతువులచే కరువబడకుండినను జలత్రాసము కలిగినచో వాడుజీవింపడని వైద్యవేత్తలగు చికిత్సాధికారులు వచించిరి.

శ్లో. బుద్ధి స్థానం యదా శ్లేష్మా కేవలంపతి పద్యతే
తదా బుద్ధౌ నిరుద్ధాయాం శ్లేష్మణాధిష్ఠతోనరః
జాగ్రస్సుప్తో పిచాత్మానం మజ్జన్తమివ మన్యతే
సలి వేత్రస్యతి తదాజలత్రాసం తుతం విదుః
శ్లేష్మఘ్నం తత్రకర్తవ్యం శోధసంశమ నానిచ
ఆహారశ్చ విధానేన యావత్ప్రకృతిం భజేత్.

తా. ఒక శ్లేష్మము ప్రకోపించి బుద్ధిస్థానమును పొందినచో బుద్ధి శ్లేష్మముచే నిరోధింప బడగా శ్లేష్మాధిష్ఠితుండై మానవుడు మేల్కొనినపుడు నిద్రయందును తాను నీటిలో మునిగిపోవుచున్నట్లు తలంచి భయమందుచుండును. దీనినే జలత్రాసమందురు అట్టి రోగికి శ్లేష్మహరంబగు సంశోధన, సంశమన క్రియలను చేసి శ్లేష్మహరాది పదార్థములను సేవింపజేయుచు శ్లేష్మహరాహారమును ప్రకృతి నొందువరకును ఇవ్వవలెను.

93 పిచ్చికుక్క కాటులకు

శ్లో. విస్రావ్య దశతైర్ర్తిప్తై సర్పిషా పరిదాహితం
ప్రదిహ్యాదగదైః సర్పిఃపురాణం వాపి పాయయేత్
అర్కక్షీరయుతం చాస్యదద్యాచ్ఛీఘ్ర విరేచనం
శ్వేతాంపునర్నవాంచాస్య దద్యాద్ధుత్తూరకాయుతాం

తా. పై చెప్పిన వానిచే రచిన చోటునందు నేతితో కాల్చిన రక్తమునుతీసి విషహరౌషధము లను పూయవలెను. ప్రాత నెయ్యి త్రాగించవలెను. జిల్లేడుపాలతో కూడిన నస్యము చేయవలెను. తెల్లగలిజేరు, ఉమ్మెత్త వేళ్ళు కల్పి లోపలికిచ్చేది, పిచ్చికుక్క నక్క మున్నగు దుష్టజంతు కాటులయొక్క విషములు హరించును.

94 పిచ్చికుక్క విషమునకు

శ్లో. పలలం తిలతైలంచ రూపికాయాః పయోగుడః
నిహంతి విషమూలర్కం మేఘ బృందమివానిలః

తా. మాంసము; నువ్వు నూనె, జిల్లేడు పాలు, బెల్లము, కలిపి తిన్నచో పిచ్చికుక్కవిషము మేఘములు గాలిచే విడిపోయినట్లు విషము పటాపంచలై పోవును.

శ్లో. మూలస్య శరపుంఖాయాః కర్షంధత్తూరకార్థకం
తండులోదక మాదాయ పేషయిత్వాను లైస్సహ
ఉన్మత్తకస్య పత్రైః స్తుసంవేష్ట్యా పూపకం పచేత్
ఖాదే దౌషధ కాలేతు విదలర్క విదూషితః
కరోత్యన్యా న్వికారాంస్తుత స్మిన్జిర్యతి చౌషధే
వికారాఃశిశియాప్యాగృహేవారివర్జితే
తతఃశాన్తవికారస్తుస్నాత్వాచైవాపరేఽహని
శాలిషష్టికయోర్భక్తంక్షీరోష్ణేనభోజయేత్
దినత్రయేపంచమేవావిధిరేషోఽర్ధమాత్రయా
కర్తవ్యోభిషజాపస్యమూలార్కవిషనాశనః
కుప్యేత్స్వయంవిషంయస్యసజీవతిమానవః
తస్మాత్ప్రకోపయేదాశుస్వయంయావన్నకుప్యతి.

తా. వెంపలివేరు, 1 కర్షము, ఉమ్మెత్తవేరు 1/2 కర్షము, బియ్యముకలిపి కడుగుతోనూరిఆపిండిముద్దకు ఉమ్మెత్తాకులుచుట్టి నిప్పులలో కాల్చవలెను. పిచ్చికుక్క విషముగలవాడు ఔషధము సేవించు

నపు డాపిట్టురొట్టెను తినవలెను, అదిజీర్ణమగు సమయమున రోగికి వికారము లెత్తును. సీయలేని చల్లని ప్రదేశమందు రోగివికారములు శాంతించువరకును ఉంచవలెను, ఆవికారము తగ్గినవెంటనేస్నానము చేయించి రెండవదినమున, శాలిధాన్యముగాని, షష్టికధాన్యముగాని దంపినబియ్యమును అన్నముగావండి వెచ్చని ఆవుపాలతో భుజింప జేయవలెను. ఇట్లు 3, 5, దినములుగాని చేయవలెను. ఇందులో సగము ప్రమాణము మాత్రమే మూలికలతో చేయబడు అపూపము (అనగాపిట్టురొట్టె) చేసి పెట్టవలెను. ఇట్లాచరించిన వెర్రికుక్క విషము నివర్తించును. ఇట్లు విషమును ప్రకోపింపజేసి చికిత్సనండ వలెను. అట్లుచేయకున్నచో దానియంత లావిషము ప్రకోపించినచో ప్రాణములదీయునుగనుక విషము ప్రకోపింపకుండగనే ప్రకోపించు నట్లుచేసి చికిత్స జేయవలెను.

శ్లో. బీజరత్నౌధీగర్భైః కుంభైః శీతాంబుపూరితైః
స్నాపయేత్తంనదీతీరేసమంత్రైర్వాచతుష్పదే॥

తా॥ మరియు వానిని చన్నీళ్ళభాండములందు బీజములు, రత్నములు, ఓషధులువేసి నదీతీరమునందుగాని, నాల్గుత్రోవలుగలి యుచోట విషసార మంత్రములచే స్నానము చేయవలెను.

95 బలివిధానము

శ్లో. బలించివేద్యత్రాపిపిణ్యాకపలలంధధి
మాల్యానిచవిచిత్రాణిమాంసంపక్వామకంయథా
అలకాధిపతేయక్షసారమేయగణాధిప
అలర్కజుష్టమేతన్మేనిర్విషంకురుమాచిరతో।

తా. నదీతీరమందుగాని, చతుష్పథమందుగాని, తెలగపిండి మానెకలిపిన నువ్వులముద్ద, పెరుగు, చిత్రమగు, పుష్పమాలికలు వండినమాంసము, పచ్చిమాంసము "అలకాధిపతేయక్ష" అను మంత్ర ముచే బలిపెట్టి ఓఅలకాపట్టణమునకు అధిపతియగుయక్షుడా కుక్కల

సమూహమున కధిపతి, వెర్రికుక్క విసహూగల సినిని శీఘ్రముగ విషరహితునిగా జేయుము.

శ్లో. దద్యాత్సంశోధనంతీవ్ర మేవం స్నాతస్య దేహినః
అశుద్ధస్యసురుడేఽపివ్రణేకుప్యతిశద్విషం॥

తా. పరిశుద్ధాత్ముడు కాని వానికి పుండు మాన్పినను విషము ప్రకోపించుచుండును గనుక నైవిధముగ స్నానము చేయుంచిన వెను వాత అతీవమగు సంశోధనముచే శోధింపవలెను.

96 వెర్రికుక్క ధ్వను లెట్లు కలుగును?

శ్లో. శ్వాదయోఽభిహితా వ్యాలా వాతపిత్తప్రకోపిణాః
అతఃకరోతిదష్టస్తు తేషాంరుతంనరః
బహుశఃప్రతికుర్వాణో నచిరాన్మ్రియతేచరః

తా. వెర్రికుక్క మున్నగు హింసకరమగు జంతువుల విషము వాతపిత్త ప్రకోపముంగలవి గనుక వానిచే బాధనొందినవాడు వాని చేష్టలను, కూతలను చేయును; ఆచేష్టలను, కూతలను విశేషముగ, చేయువాడు శీఘ్రకాలములో మృతిజెందును.

శ్లో. నఖదంతక్షతంవాలై ర్యత్కృతంతద్విమర్దయేత్
సించేత్తైలేనకోష్ణేన తేహితాతప్రకోపజాః

తా. ఘాతకజంతువుల గోళ్లువలనగాని, దంతములవలనగాని పీడింపబడిన గాయములకు వెచ్చనినూనెచే తడిపి మర్దించవలెను; వాతమును పెంచునవగుటచే అట్లుచేయవలెను.

97 కల్యాణఘృతము

విడంగత్రిఫలాదన్తీభద్రదారుహరేణవః
తాలీసపత్రమంజిష్టా కేశరోత్పలపద్మకం
దాడిమంమాలతీపుష్పంరజన్యౌశారివేస్థిరే
పియంగుస్తగరంకుష్ఠం బృహత్యౌచైలవాలుకం
సచందనగవాక్షీభిర్ఘృతైస్సిద్ధంవిషాపహం

సర్పిఃకల్యాణకంచైతద్గ్రహాపస్మారనాశనం
పాండ్వామయగరశ్వాసమన్దాగ్నిజ్వరకాసనుత్.
శోషిణాంస్వల్పశుక్రాణాంవన్ధ్యానాంచప్రశస్యతే.

తా. వాయువిడంగములు, త్రిఫలలు, దనిమూలము, దేవదారు రేణుకలు, తాలిస త్రి, మంజిష్ఠ, నాగకేసరములు, నల్లకలువల దుంప, పద్మకము, దానిమ్మ, మాలతీపువ్వులు, పసుపు, మానిపసుపు, సుగంధి, పిల్లసుగంధి, దూర్వములు, ప్రేంఖణము, గ్రంధితగరము, చంగల్వకోష్టు, నేలమునగ, వాకుడు, మాతురుబుడమ, చందనము, తెల్లదింలిన, వీనిచే కాచబడిన నెయ్యిని కల్యాణఘృతమందురు; ఇది విషము, గ్రహములు, అపస్మారము, పాండు, క్షయరోగము, పెట్టుమందు, శ్వాస, మందాగ్ని, జ్వరము హరించును; శుక్రము క్షీణించువారికి వంధ్యలకు ప్రశస్తమైనది.

98 సంజీవిని ఘృతము

శ్లో. అపమార్గస్యబీజానిశిరీషస్యచైవచ
శ్వేతమెదంకాకమాచీంచగవాంమూత్రేణపేషయేత్
సర్పిరేతైస్తుసంసిద్ధంవిషసంశమనంపరం
అమృతంనామవిఖ్యాతమపిసంజీవయేన్మృతం

తా. ఉత్తరేణిగింజలు, దిరిశనపుగింజలు వస, తెల్లమద్ది, కాసర వీనిని కల్కము చేసి నేతికి నాల్గురెట్లు గోమూత్రముపోసి తయారు చేసిన ఘృతము విషమును హరింపజేయును; దీనినే సంజీవన ఘృతమందురు; దీనిని సేవించినవారు చనిపోయినవారినికూడ బ్రతికించును.

99 మహాసుగంధి లేహ్యము

శ్లో. చందనాగురుణీకుష్ఠంతగరంతిలపర్ణికం
ప్రపౌండరీకంనలదంసరళందేవదారుచ
భద్రశ్రీయంయవఫలాంభార్జీగ్నంనీలిసుగంధికాం
కాలేయకంపద్మకంచమధుకంనాగరంజటాం

తా. గలగోలీ, శ్వేతకృష్ణ, రక్తరాజి, రక్తమండల, సర్వ శ్వేత సర్షపిక, అని ఆరువిధములగు ఊరుముభేదములుగలవు; ఇందు మొదటి 5 ను కరచిన నుంటయు కరచినచోట వాపును కల్గును.

104 జెర్రిభేదములు

సూ శతపద్యస్తుపరుషా. కృష్ణా, చిత్రా, కపిలా, పీతికా,
రక్తా, శ్వేతా, అగ్ని, ప్రభాఇత్యష్టౌ, తాభిర్దష్టేశోఫోవేద
నాదాహశ్చహృదయే, శ్వేతాగ్ని, ప్రభాభ్యామేత దేవదా
హోమూర్ఛాచాతిమాత్రం స్వేతపిడకోత్పత్తిశ్చ.

తా. పరుష, కృష్ణ, చిత్ర, కపిల. పీతిక, రక్త, శ్వేత, అగ్ని ప్రభ అని 8 విధంబులగు జెర్రిభేదములు గలవు అవి కరచిన వాపు, బాధ హృదయతాపముకల్గును; అందు శ్వేతాగ్నిప్రభలుకరచిన యీ బాధయు: తాపము, అతిమూర్ఛయు; తెల్లనిపొక్కులును గల్గును.

105 మాండూకభేదములు

సూ. మాండూకాంకృష్ణా, సారః- కుహూకః- హారితఃరక్తః-
యవవర్ణాభోభృకుటీకోటిక శ్చేత్యష్టౌ తైర్దష్టస్య
దంశకండూర్భవతిపీతఫేనాగమశ్చవక్త్రాత్
భృకుటీకోటిభ్యామేత దేవదాహశ్ఛర్దిర్మూ
ర్ఛాచాతిమాత్రం.

తా. కప్పలు, కృష్ణము, సారము, కుహూకము, హారితము, రక్తము, యవవర్ణము, భృకుటీకోటికము, అని 8 విధంబులగు కప్పలుగలవు; అవికరచినచోట దురదకల్గును; నోటినుండి పచ్చని నురుగవచ్చును; భృకుటికోటికము కరచిన యీ లక్షణములు మిగుల తాపము, వాంతి, మూర్ఛకల్గును.

శ్లో. విశ్వంభరాభికష్టేడ శఃసర్షసాకారాభిఃపిత
కాభిశ్చయతేశీతజ్వరా ర్తశ్చపురోషోభవతి

తా, విశ్వంభరము కరచినచోట చుట్టును ఆవాలు వంటి పొక్కులు లేచును; చలితోకూడినజ్వరము కలుగును.

శ్లో॥ అహితుండికాభిర్దష్టేతోదదాకండుశ్వయథవో
మూహశ్చకండూమకాభిర్ద్రిష్టేపీతాంగచ్ఛర్ద్య
తీసారజ్వరాదిభిరభిహన్యతే శూకవృన్తాదిభిర్ద్రిష్టే
కండూకోతాః ప్రవర్ధతే శూకశ్చాత్రలక్ష్యతే

తా॥ అహితుండికయను మండూకము కరచినచో సలుపు, మంట, దురద, వాపు, మోహము జనించును; మ మను కీటకము కరచిన శరీరము పచ్చబారి వాంతులు, అతిసారము, జ్వరము, మున్నగు బాధలుకల్గును; శూకవృంతము మొదలగునవి కరచిన దురద, దద్దుర్లు క్రమముగ బాధించును. కుట్టిన చోటముల్లు కనబడును.

106 చీమజాతుల లక్షణము

సూ॥ పిపీలికాః - స్థూలశీర్షా - సంవాహికా - బ్రాహ్మణికా
జ్గలికాకలిపికాచిత్రవర్ణేతిపట్ తాభిర్దష్టేదం శేశ్వ
యథురగ్నిస్పర్శవద్దాహశోథోభవతః

తా॥ చీమలు స్థూలసీర్షము, సంవాహిక, బ్రాహ్మణిక, అంగలిక, కలిపికా, చిత్రవర్ణా అని 6విధంబులగు వానిచే కరువబడినచో ఆ చోటునవాపు, నిప్పుతాకినట్లుండుట, మంట, పొక్కుగల్గుట గల్గును.

107 ఈగలు

సూ॥ మక్షికాః కాంతారికా, కృష్ణా, పింగలికా, మధూలికాకషాయీ
స్థాలికేత్యేవంషట్ తాభిర్దష్టస్యదాహశోభోభవంతః
స్థాలికాకాషాయీభ్యామేత దేవపిడకాశ్చసోపద్రవాభవంతిః

తా. ఈగలు, కాంతారిక, కృష్ణ, పింగలకా, మధూలికా, కషాయి, స్థాలిక, అని ఆరువిధంబులు వానిచేకరువబడిన మంటవాపు కలుగును; అందు స్థాలి కషాయుల కాటువలన పైలక్షణములు ఉపద్రవంబులయి కురుపులు లేచును.

108 దోమలు.

సూ. మశకాః సాముద్రంపరిమండలోహస్తి మశకఃకృష్ణః
పార్వతీయఇతిపంచ, తైర్దష్టస్యతీవ్రకండూర్దం
శశోఫశ్చ, పార్వతీయస్తు కీటైఃప్రాణహరైస్తుల్య
లక్షణః నఖావకృష్టేష్వసృర్ధంపిడకాః సదాహాః
పాకాభవన్త్యాజకౌక సాంద్రష్టలక్షణముక్తం చికిత్సితంచ.

తా. దోమలు, సాముద్రము, పరిమండము, హస్తిమశకము, కృష్ణము, పార్వతీయము అనిఅయిదువిధంబులు. అవికరచినతీవ్రమగు దురదలు, వాపులు, కల్గును. పార్వతీయనుదోమ ప్రాణహరమగుకీటకముతో సమానమైన గుణములుగలది. గోళ్ళతో గీరిన పొక్కులు పొక్కును. జలగలు కరచిన కల్గుగుణములకుచికిత్సచేసిన తగ్గిపోవును.

109 అసాధ్యకీటకవివరము.

శ్లో. గోధేరకఃస్థాలికాచ యేచ శ్వేతాగ్నిసప్రభే
భృకుటీకోటికశ్చైవ నసిధ్యంత్యేకజాతిషు.

తా. ఉడుములలో గోధేరకము, ఈగలలో స్థాలిక, జెఱ్ఱులలో తెల్లనిది. అగ్నివర్ణముగలది, కప్పలలో భృటి, కోటికము అనునవి కరచిన కుదురదు.

110 అవచూర్ణ విషలక్షణము.

శ్లో. శవమూత్రపురీషైస్తు రవమర్షణాత్
స్యుఃకండూదాహకోథాసుః పిడకాశోథవేదనాః
ప్రక్లేదవాంస్తథాస్రావో భృశంసంపాచయేత్త్వచం
దిగ్ధవిద్ధక్రియాస్తత్ర యథావచ్చవచారయేత్.

తా. విషకీటకముల శవము మూత్రము మలము చూర్ణించి చేసిశయనాశన లేపనాదులయందుపయోగించుటచే అదితగిలినచోట దురద మంట దద్దుర్లు అరుషిక పొక్కులు సలుపుబాధ చర్మము పగిలి

తా. విశ్వంభరము కరచినచోట చుట్టును ఆవాలు వంటి పొక్కులు లేచును; చలితో కూడినజ్వరము కలుగును.

శ్లో॥ అహితుండికాభిర్దష్టేతోదదాకండుశ్వయథవో
మూహశ్చకండూమకాభిర్ద్రిష్టేపీతాంగచ్ఛర్ద్య
తీసారజ్వరాదిభిరభిహన్యతే శూకవృన్తాదిభిర్ద్రిష్టే
కండూకోఠాః ప్రవర్ధతే శూకశ్చాత్రలక్ష్యతే

తా॥ అహితుండికయను మండూకము కరచినచో సలుపు, మంట, దురద, వాపు, మోహము జనించును; మ మను కీటకము కరచిన శరీరము పచ్చబారి, వాంతులు, అతిసారము, జ్వరము, మున్నగు బాధలుకల్గును; శూకవృంతము మొదలగునవి కరచిన దురద, దద్దుర్లు క్రమముగ బాధించును. కట్టిన చోటముల్లు కనబడును.

106 చీమజాతుల లక్షణము

సూ॥ పిపీలికాః – స్థూలశీర్షా – సంవాహికా – బ్రాహ్మణికా
జ్గలికాకలిపికాచిత్రవర్ణేతిషట్ తాభిర్దష్టేవం శేశ్వ
యథురగ్నిస్పర్శవద్దాహశోఫాభవతః

తా॥ చీమలు స్థూలసీర్షము, సంవాహిక, బ్రాహ్మణిక, అంగలిక, కలిపికా, చిత్రవర్ణా, అని 6విధంబులగు వానిచే కరువబడినచో ఆ చోటునవాపు, నిప్పుతాకినట్లుండుట, మంట, పొక్కుగల్గుట గల్గును.

107 ఈగలు

సూ॥ మక్షికాః కాంతారికా, కృష్ణా, పింగలికా, మధూలికాకషాయీ
స్థాలికేత్యేవంషట్ తాభిర్దష్టస్యదాహశోభాభవంతః
స్థాలికాకాషాయీభ్యామేతదేవపిడకాశ్చసోపద్రవాభవంతిః

తా. ఈగలు, కాంతారిక, కృష్ణ, పింగలకా, మధూలికా, కషాయి, స్థాలిక, అని ఆరువిధంబులు వానిచేకరువబడిన మంటవాపు కలుగును; అందు స్థాలి కషాయుల కాటువలన పైలక్షణములు ఉపద్రవంబులయి కురుపులు లేచును.

108 దోషము.

సూ. మశకాః సాముద్రకం పరిమాండలో హస్తి మశకః కృష్ణః
పార్వతీయ ఇతి పంచ, తైర్దష్టస్య తీవ్రకండూర్ధం
శశోఫశ్చ, పార్వతీయస్తు కీటైః ప్రాణహరైస్తుల్య
లక్షణః నఖావకృష్ణే స్యార్థం పిడకాం సదాహా
పాకాభవన్త్యాశుకౌక సాంద్ర ఫలకణము త్తంచికిత్సితంచ.

తా. దోమలు, సాముద్రము, పరిమండము, హస్తిమశకము, కృష్ణము, పార్వతీయము అని అయిదు విధంబులు. అవి కరచిన తీవ్రమగు దురదలు, వాపులు, కల్గును. పార్వయను దోమ ప్రాణహరమగు కీటకముతో సమానమైన గుణములుగలది. గోళ్ళతో గీరిన పొక్కులు పొక్కును. జలగలు కరచిన కల్గుగుణములకు చికిత్స చేసిన తగ్గిపోవును.

109 అసాధ్యకీటక వివరము.

శ్లో. గోధేరకః స్థాలికాచ యేచ శ్వేతాగ్ని సప్రభే
భృకుటీకోటికశ్చైవ నసిద్ధ్యం త్యేకజాతిషు.

తా. ఉడుములలో గోధేరకము, ఈగలలో స్థాలిక, జెర్రులలో తెల్లనిది, అగ్నివర్ణముగలది, కప్పలలో భృటి, కోటికము అనునవి కరచిన కుదురదు.

110 అవచూర్ణ విషలక్షణము.

శ్లో. శవమూత్రపురీషైస్తు రవమర్షణాత్
స్యుః కండూదాహకోథాకః పిడకాశోధ వేదనాః
ప్రక్లేదవాం స్తథాస్రావో భృశం సంపాచయేత్త్వచం
దిగ్ధవిద్ధక్రియా స్తత్ర యధావచ్ఛవచారయేత్.

తా. విషకీటకముల శవము మూత్రము మలము చూర్ణించి చేసిన యనాళన లేపనాదుల యందుపయోగించుటచే అది తగిలినచోట దురద మంట దద్దుర్లు అరుషిక పొక్కులు సలుపు బాధ చర్మము పగిలి

పుండై రసికారుచుండుట కలుగును. విషదగ్ధబాణావిహతులకువలెనే చికిత్స చేయవలెను.

11. ఉగ్రవిషకీటకలక్షణము.

శ్లో. నాతిసన్నం న చోత్సన్న మతిసంరంభవేదనం
దంశదాఽవిపరీతార్తి కీటదష్ట్రం సుబాధకం
కీటైర్దష్టానుగ్రవిషైః శర్పవత్సముపాచరేత్
త్రివిధానాంతు సర్పాణాం త్రైవిధ్యే సక్రియాహితా
స్వేదమాలేపనం సేకం చోష్ణమత్రావచారయేత్
అన్యత్ర మూర్ఛితాద్దంశాత్ పాకశోధత్రపీడతాత్
విధఘ్నశ్చవిధిం సర్వం కుర్యాత్సంశోధనానిచ
శిరీషకటుకం కుష్టం వచారజని సైంధవైః
క్షీర మజ్జనసాసర్పిః శుంఠీపిప్పలి దారుషు
ఉత్కారికాస్థిదావాసు కృతస్వేదనేహితా.

తా. కరచినస్థలమందు భిన్నముగాకను, ఎత్తుగా లేకను మరియొకవిధమగు బాధకలిగి అందు నెప్పుదియగు బాధకల్గిన కీటకదంశము మిగులబాధాకరమైనది. ఉగ్రవిషకీటకములచే బాధింపబడినవారు జన్మహేతువగు దర్వీకర, మండలి, రాజిలసర్పములచికిత్సల ననుసరించి సర్పవిషములకు వలెనే చికిత్స చేయవలెను. మరియు స్వేదము, ఆలేపనము, సేకము కీటవిషమందు వేడిగనున్న దే ఉపయోగించవలెను. రోగిమూర్ఛగలిగినను కాటు సుస్థిపాకము, కుళ్లు, పీడ జనించునపుడు మాత్రము వెచ్చని లేపనాదుల నుపయోగింపరాదు. అన్నివిధముల విషహారవిధులను సంశోధనముగావింపవలెను. దిరిశన, కటుకరోహిణి, చంగల్వకోష్టు వస, పసపు, సైంధవలవణము, పాలు, మజ్జి, వస, నెయ్యి, శొంఠి, పిప్పలి, దేవదారు, వమన విరేచన నస్యాంజనాదుల నుపయోగింపవలెను. శాలపర్ణి మొదలగు విషహారద్రవ్యములను పాలు మొదలగు ద్రవ్యములతో చేయబడిన ఉత్కారికముచే స్వేదకర్మలనాచరింపవలెను

112 తేలు విష చికిత్సావిధి

శ్లో॥ నస్వేదయే త్తథారంశం ధూమం నస్యాముచ్ఛ్రితే
అగదానేక జాతీషు ప్రవక్ష్యామి పృథక్పృథక్
కుష్టం వక్రంవచాబిల్వ మూలం పాఠానువర్చికా
గృహధూమంహావారిద్రే ద్వేత్రికంటకవిషేహితః
ఆగార ధూమరజనీ వక్రం కుష్టం పలాసజం
గలగోలిక దష్టానా మగదో విషనాశనః

తా॥ తేలుకుట్టిన స్వేదము చేయరాదు. ఆ యా జాతులకు ధూమము, అగదము చేయవలెను. చంగల్వకోష్టు, గ్రంధితగరము, వస, మారేడువేరు, పాశసజ్జాక్షారము కరుధూపము, పసపు, మాని పసపు వీనిని సమాంశములుగ చూర్ణించి తోకతోకుట్టిన తేలు, లూత, కందిరీగ మొదలగువాని విషమందు తినిపించవలెను. కరు ధూపము, పసపు, గ్రంధితగరము, చంగల్వకోష్టు, మోదుగగింజలు చేర్చి అగదము, గలిగోలి గరచినవారికి హితకరమైనది.

113 జెర్రి విషమునకు

శ్లో॥ కుంకుమం తగరం సిగ్రు పద్మకంజనీద్వయం
అగదోజలపిష్టోఽయం శతపద్విషనాశనః

తా. కుంకుమపువ్వు, గ్రంధితగరము, మునగ, పద్మకము, పసపు, మానిపసపు, వీనిని నీటిచేనూరి త్రాగించిన జెర్రివిషము నివర్తించును.

114 మండూక విషమునకు

శ్లో॥ మేషశృంగీవచాపాఠా నిచులోరోహిణిజలం
సర్వమండూకదష్టానా మగదోఽషఃవినాశనః

తా. పొడపత్రివేరు, వస, పాఠ, నీటిప్రబ్బలి, కటుకరోహిణి, కురువేరు, వీనినిచూర్ణించి నీటిచేత్రాగించిన అన్నికప్పలయొక్క విషమును హరించును.

పుండై రసికారుచుండుట కలుగును. విషదగ్ధబాణాదిహతులకువలెనే చికిత్స చేయవలెను.

111 ఉగ్రవిషకీటకలక్షణము.

శ్లో. నాతిసన్నంన చోత్సన్న మతిసంరంభవేదనం
దంశశ్చాతిపరీతార్తి కీటదష్ట్రింసు బాధకం
కీటైర్దష్టానుగ్రవిషైః శర్ప్రవత్సముపాచరేత్
త్రివిధానాంతుసర్పాణాం త్రైవిధ్యేస్క్రియాహితా
స్వేదమాలేపనంసేకం చోష్ణమత్రావచారయేత్
అన్యత్రమూర్ఛితాద్దంశాత్ పాకశోధప్రపీడతాత్
విషఘ్నశ్చవిధింసర్వం కుర్యాత్సంశోధనానిచ
శిరీషకటుకం కుష్ఠం వచారజని సైంధవైః
క్షీర మజ్జనసాసర్పిః శుంఠీపిప్పలి దారుషు
ఉత్కారికాస్థితానాసు కృత్వాస్వేదసేహితా.

తా. కరచినస్థలమందు భిన్నముగాకను, ఎత్తుగా లేకను మరి యొకవిధముగు బాధకలిగి అందు నెప్పుదియగు బాధకల్గిన కీటకదంశము మిగులబాధాకరమైనది. ఉగ్రవిషకీటకములచే బాధింపబడినవారుజన్మ హేతువగుదర్వీకర, మండలి. రాజిలసర్పములచికిత్సల ననుసరించిసర్ప విషములకు వలెనేచికిత్స చేయవలెను. మరియు స్వేదము, ఆలేపనము, సేకముకీటవిషమందు వేడిగనున్న దేఉపయోగించవలెను. రోగిమూర్ఛ గలిగినను కాటు సుస్తిపాకము, కుళ్లు, పీడ జనించునపుడు మాత్రము వెచ్చనిలేపనాదుల నుపయోగింపరాదు. అన్నివిధముల విషహారవిధు లనుసంశోధనముగావింపవలెను. దిరిశన, కటుకరోహిణి, చంగల్వకోష్టు వస, పసపు, సైంధవలవణము, పాలు, మజ్జి, వస, నెయ్యి, శొంఠి, పిప్పలి, దేవదారు, వమన విరేచన నస్యాంజనాదుల నుపయోగింప వలెను. శాలపర్ణి మొదలగు విషహారద్రవ్యములను పాలు మొదలగు ద్రవ్యములతో చేయబడినఉత్కారికముచే స్వేదకర్మలనాచరింపవలెను

112 తేలు విష చికిత్సావిధి

శ్లో॥ న స్వేదయే త్తథారంశం ధూమం వక్ష్యామ్యవృశ్చికే
అగదానేక జాతీషు ప్రవక్ష్యామ పృథక్పృథక్
కుష్టం వక్రంపచాబిల్వ మూలం పాఠానువర్చికా
గృహధూమం హరిద్రే ద్వే త్రికంటకవిషేహికః
ఆగార ధూమరజనీ వక్రం కుష్టం పలాసజం
గలగోలిక దష్టానా మగదో విషనాశనః

తా॥ తేలుకుట్టిన స్వేదము చేయరాదు. ఆ యా జాతులకు ధూమము, అగదము చేయవలెను. చంగల్వకోష్టు, గ్రంధితగరము, వస, మారేడువేరు, పాఠసజ్జాక్షారము కరుధూపము, పసపు, మానిపసపు వీనిని సమాంశములుగ చూర్ణించి తోకతో కుట్టిన తేలు, లూత, కందిరీగ మొదలగువాని విషమందు తినిపించవలెను. కరుధూపము, పసపు, గ్రంధితగరము, చంగల్వకోష్టు, మోదుగగింజలు చేర్చి అగదము, గలిగోలి గరచినవారికి హితకరమైనది.

113 జెర్రి విషమునకు

శ్లో॥ కుంకుమం తగరం సిగ్రు పద్మకం జనీద్వయం
అగదోజలపిష్టోఽయం శతపద్విషనాశనః

తా. కుంకుమపువ్వు, గ్రంధితగరము, మునగ, పద్మకము, పసుపు, మానిపసపు, వీనిని నీటిచేనూరి త్రాగించిన జెర్రివిషము నివర్తించును.

114 మండూక విషమునకు

శ్లో॥ మేషశృంగీవచాపాఠా నిచులోరోహిణీజలం
సర్వ మండూకదష్టానా మగదోషఃవినాశనః

తా. పొడపత్రివేరు, వస, పాఠ, నీటిప్రబ్బలి, కటుకరోహిణి, కురువేరు, వీనినిచూర్ణించి నీటిచేత్రాగించిన అన్నికప్పలయొక్క విషమును హరించును.

115 విశ్వంభరవిషమునకు

శ్లో॥ వచాశ్వగంధాతిబలా బలాసాతిగుహాగుహాః
విశ్వంభరాభిదష్టానా మగదో విషనాశనః

తా. వస, పెన్నేరు, దువ్వెనచెట్టువేరు, బల, శాలపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వీనిచే చేయబడిన అగదము విశ్వంభరవిషము లన్నియు హరించును.

116 అహితుండికావిషమునకు

శ్లో. శిరీషంతగరంకుష్ఠం హరిద్రేద్వే కుముతీసహా
అహితుండకాభిర్దష్టా నామగదో విషనాశనః

తా. దిరిసెన గ్రంధితగరము, చంగల్వకోష్టు. పసపు, మానిపసపు, శాలపర్ని. ముద్గపర్ని, వీనిచేచేయబడిన అగదము, అహితుండిక విషములబోకడించును.

117 కండూమకవిషమునకు

శ్లో. కండూమకాభిర్దష్టానాం రాత్రౌశీతాంక్రియా హితాః,
దివాతేనైవసిధ్యంతి సూర్యరస్మిబలార్దింతాః

తా. కండూమకమనునదికరచినచో రాత్రిభాగమందు శీతక్రియలుహితకరములు, పగలుసూర్యరస్మిచేబలహీనమైనవి సిద్ధింపవు.

118 పిపీలిక-మక్షిక-మశకములకు

శ్లో॥ పిపీలికాభిర్దష్టానాం మక్షి కామశకైస్తథా
గోమూత్రేణయుతో లేపః కృష్ణవల్మీకమృత్తికా

తా. చీమలు, ఈగలు, దోమలు, కరచినసల్లని పుట్టమన్నుతో గోమూత్రము కలిపి పూయనగును.

119 వృశ్చిక జాతివివరము

శ్లో. త్రివిధాఃప్రోక్తామందమధ్యమహావిషాః
గోశకృతో ద్భజామందా మధ్యాఃకాష్ఠేష్టికోద్భవాః
సర్పకోధోవా స్తిత్తూ దో చాన్యేవిషసంభవాః

మందా ద్వాదశ మధ్యాస్తు త్రయశ్చ పంచాదశోత్తమాః
దశవింశతిరిత్యేవ సంఖ్యయా పరికీర్తితాః

తా. మందవిషములు, మధ్యవిషములు, మహావిషములు, అని తేళ్ళు 3 విధంబులు. కుళ్ళిన పేడయందుపుట్టినవి మందవిషములు, కఱ్ఱలయందును, ఇటుకలందును జనించినవి మధ్యవిషములు, కుళ్ళిన పాము శరీరముఇతరవిషపదార్థములందు గలిగిన తేళ్ళు మహావిషంబులందురు. ఇందు మందవిషపు తేళ్ళు 12 జాతులు, మధ్యవిషములగు తేళ్ళు 3 జాతులు. మహావిషముగల తేళ్ళు 15 జాతులు. మొత్తము 30 తేళ్ళ రకములుగలవని తెలియవలెను.

120 మందవిష లక్షణము.

శ్లో. కృష్ణః శ్యావః కర్బురః పాండువర్ణో గోమూత్రాభః
కర్కశో మేచకశ్చ, శ్వేతో రక్తో రోమశః శాద్వలాభో
రక్తశ్చైతే మందవీర్యా మతాస్తు, ఏభిర్దష్టే వేదనా
వేపథుశ్చ గాత్రస్తంభః కృష్ణరక్తాగమశ్చ, శాఖా
దష్టే వేదనా చోర్ధ్వమేతి దాహః స్వేదో దంశశోఫో జ్వరశ్చ

తా. నల్లనిది, శ్యామవర్ణముగలది, కర్జువర్ణముగలది పాండువర్ణముగలది, గోమూత్రమువంటిరంగుగలది, కర్కశరీరముగలది, మెరయుచున్న శరీరముగలది, తెల్లనిది రక్తవర్ణముగలది, వెంట్రుకలుగలది పచ్చగడ్డిరంగుగలది, ఎఱ్ఱనిది, అను తేళ్ళు మందవీర్యమగు విషముగలవి. ఇవి కరచినబాధ వణుకు, శరీరము మొద్దుబారుట, కుట్టినచోట నుండి రక్తముకారుట, కాలు చేతులు కొననుకుట్టినవిషముపై కెక్కుట, మంట, చెమట, కుట్టినచోటవాచుట, జ్వరము మున్నగునవికలుగును.

121 మధ్యవిషలక్షణములు.

శ్లో. రక్తః పీతః కాపిలేనోదరేణ సర్వే ధూమ్రాః పర్వభిశ్చ త్రిభిస్స్యుః
ఏ తే మాత్రోచ్చారపూత్యండజాతాః మధ్యాః జ్ఞేయా స్త్రిప్రకారోరగాణాం, యశ్చైతే పామన్వయాద్యం ప్రసూతే దోషోత్పత్తి

తత్స్వరూపాంచకుర్యాత్, జిహ్వాశోషోభోజనస్యానదోధో మూర్ఛాచోగ్రామధ్యవీర్యాభిక్షప్తే.

తా. కపిలవర్ణమగు ఉదరముగలిగి ఎర్రనై పచ్చనైనదియు అంతట పొగరంగుగలది మూడుగుణుపులుగలదియు సర్పములమూత్ర మలముల అండములు కుళ్ళుటవలన గలిగినవి. ఏజాతి పాముయొక్క మూత్రాదులయం దేదిపుట్టునో అట్టిదోషమును ఉత్పత్తి చేయును. అనగా త్రాచుసంబంధమగు మలాదులయందుజనించిన దేలువిషముచే వాతము మండలముల మూత్రాదులయందు జనించిన తేలువిషము వలన పిత్తము. రాజిలముల మలాదులయందు జనించినవి శ్లేష్మమును, వ్యంతరముల మలాదులందు పుట్టినవి సన్నిపాతమును ప్రకోపింప జేయును. వీనివిషములవలన నాలుకవాపు, భోజనముచేయలేకుండుట, తీవ్రమగు మూర్ఛయు గలుగును.

122. మహావిషలక్షణములు.

శ్లో. శ్వేతశ్చిత్రః శ్యామలోలోహితాభః రక్తస్స్వేతో రక్తనీలోదద రాచ, పీతోరక్తోనీలపీతోపరస్తురక్తోస్తోనీలశుక్రస్తథాచడక్తోబభ్రుః పూర్వవచ్చైకపర్వాయశ్చా పర్వాపర్వాణీద్వేచ యస్యా, నానారూపావర్ణతశ్చాపి ఘోరాజ్ఞేయాశ్చతేవృశ్చికాః ప్రాణచోరాః, జన్మైష్ణతేషాం సర్పకోథాత్ప్రదిష్టం దేహేభ్యోవాఘాతితానాం విషేణ ఎభిర్దష్టే సర్పవేగప్రవృత్తిః స్ఫోటోత్పత్తిః క్లాంతిదాహౌజ్వరశ్చ. జేభ్యః కృష్ణం శోణితం చాపిదీవ్రంతస్మాత్ప్రాణై స్త్యజ్యతే శీఘ్రమేవ.

తా. తెల్లనిది చిత్రవర్ణముగలది, శ్యామలవర్ణముగలది, కొంచెమెర్రనిది, ఎరుపు తెలుపు కలసి రంగుగలది నీలవర్ణమైనకడుపుగలది పీతరక్తవర్ణముగలది. నీలపీతవర్ణముగలది, రక్తనీలవర్ణముగలదినీలశుక్ల వర్ణముగలది. రక్తబభ్రువర్ణముగలది. ఒకపూసగలది, రంగుచేఅనేక [illegible]గలిగి పూసలేనిది, 2పూసలుగలదియుఉగ్రవిషములైనవి.

తత్స్వరూపాంచకుర్యాత్, జిహ్వాశోషోభోజనస్యానదోద్ధో
మూర్ఛాచోగ్రామధ్యవీర్యాభిదష్టే॥

తా. కపిలవర్ణమగు ఉదరముగలిగి ఎర్రనై పచ్చనైనదియు అంతట పొగరంగుగలది మూడుగుణుపులుగలదియు సర్పములమూత్ర మలమల అండములు కుళ్ళుటవలన గలిగినవి. ఏజాతి పాముయొక్క మూత్రాదులయం దేదిపుట్టునో అట్టిదోషమును ఉత్పత్తిచేయును. అనగా త్రాచుసంబంధమగు మలాదులయందుజనించిన దేలువిషముచే వాతము మండలముల మూత్రాదులయందు జనించిన తేలువిషము వలన పిత్తము. రాజిలముల మలాదులయందు జనించినవి శ్లేష్మమును, వ్యంతరముల మలాదులందు పుట్టినవి సన్నిపాతమును ప్రకోపింప జేయును. వీనివిషములవలన నాలుక వాపు, భోజనముచేయ లేకుండుట, తీవ్రమగు మూర్ఛయు గలుగును.

122. మహావిషలక్షణములు.

శ్లో. శ్వేతశ్చిత్రః శ్యామలోలోహితాభః రక్తస్స్వేతో రక్తనీలోదర
రాచ, పీతోరక్తోనీలపీతోపరస్తురక్తోసితోనీలశుక్రస్తథా చడక్తోబ
భ్రుః పూర్వవచ్చైకపర్వాయశ్చా పర్వాపర్వాణీద్వేచ యస్య,
నానారూపావర్ణతశ్చాపి ఘోరాజ్ఞేయూశ్చతేవృశ్చికాః ప్రాణ
చోరాః, జన్యైన్తేషాం సర్పకోథాత్ప్రదిష్టం దేహేభ్యోవాఘూతి
తానాం విషేణ ఎభిర్దష్టే సర్పవేగప్రవృత్తిః స్ఫోటోత్పత్తిః
క్లాంతిదాహౌజ్వరశ్చ. జేభ్యః కృష్ణం శోణితం చాపిదీవ్రంత
స్మాత్ప్రాణైస్త్యజ్యతే శీఘ్రమేవ.

తా. తెల్లనిది చిత్రవర్ణముగలది, శ్యామలవర్ణముగలది, కొంచె మెర్రనిది, ఎరుపుతెలుపు కలసి రంగుగలది నీలవర్ణమైనకడుపుగలది పీతరక్తవర్ణముగలది. నీలపీతవర్ణముగలది, రక్తనీలవర్ణముగలదినీలశుక్ల వర్ణముగలది. రక్తబభ్రువర్ణముగలది. ఒకపూసగలది, రంగుచేఅనేక రూపములుగలిగి పూసలేనిది, 2పూసలుగలదియుఉగ్రవిషములైనవి.

ఇవి ప్రాణములు హరించును. కుళ్ళిన సర్పశరీరమువలనగాని విష విషహతమై కుళ్ళిన ఇతర శరీరముల వలనగాని ఇట్టివి జనించును. ఇట్టివి కుట్టిన సర్పవిషములకువలెనే వేగముకల్గును. మరియు బొబ్బలు మంటలు, అలసట, తాపము, జ్వరము, ఇంద్రియములనుండి నలుపు నెత్తురు కారుట కలిగి శీఘ్రమే ప్రాణములు పోవునని ఎఱుంగునది.

123 వృశ్చిక విష చికిత్స

శ్లో. ఉగ్రమధ్యవిషైర్దష్టం చికిత్సేత్సర్పవష్టవత్
దశంమందవిషాణస్తుచక్రతైలేనసేచయేత్
విదార్యాదిసుసిద్ధేనసుఖోష్ణేనాథవాపునః
కుర్యాచ్చోత్కారికాస్వేదం పిష్ఠైరుపనాహనైః
ఆదంశం స్వేదితం చూర్ణైః ప్రచ్ఛితం పతిసారయేత్
రజనీసైంధవవ్యోషశిరీషఫలపుష్పజైః
మాతులుంగామ్లగోమూత్రపిష్టఇప్పురసాగ్రజం
లేపేస్వేధేసుఖోష్ణంచ గోమయం హితముచ్యతే
పానేక్షౌద్రయుతం సర్పిః క్షీరం వాబహుశర్కరం
గుడోదకం వాసుమం చాతుర్జాతకవాసితం
పానమస్మైప్రదాతవ్యం క్షీరంవా నగుడరహిమం
శిఖికుక్కుటబర్హాణిసైంధవంతైలసర్పిషీ
ధూపోహంతిప్రయుక్తోఽయం శీఘ్రంవృశ్చికజంవిషం

తా. మహావిష, మధ్యవిష వృశ్చికములచే కుట్టబడిన వానికి సర్పదష్టునికి వలెనే చికిత్సలుచేయవలెను. మందవృశ్చికము కుట్టిన వెన్నని నూనిచే తడుపవలెను. విషహరౌషధములచే ఉత్కారికా స్వేదము. ఉపనాహస్వేదము చేయవలెను. ఇటుల స్వేదనము చేసి విషహర చూర్ణములచే కుట్టినప్రదేశమును కప్పి ప్రతిసారణ చేయ వలెను. పసుపు సైంధవలవణము, శుంఠి దిరిశెనపువ్వు కాయ, వీని

చూర్ణము తులసి చిగుళ్ళు మాదీఫలరసము గోమూత్రముతో నూరి. ప్రచ్ఛన ఫలిసారణమును చేయవలెను. లేపసేచనములకు సుఖోష్ణ మగు గోమయముకూడ హితకరమైనది నెయ్యి తేనె కలిపి పాలలో చాల పంచదార వేసి త్రాగించవలెను. చాతుర్జాతక చూర్ణమును చల్లిన బెల్లపుపాగునందు వేసి త్రాగించవలెను. చల్లారినపాలలో బెల్లముకలిపి త్రాగించవలెను. నెమలికోడి వీని యీకలు సైంధవ లవణము నూనె నెయ్యి ధూపమువేసిన తేలువిషము నివర్తించును.

124 లూతావిషజ్ఞానము

శ్లో. లూతావిషంఘోరతరం దుర్విజ్ఞేయతమంతుతత్
దుశ్చికిత్స్యతమంచాపి భిషగ్భిర్మందబుద్ధిభిః
సవిషంనిర్విషంచైత దిత్యేవం పరిశంకితే
విషఘ్నమేవకర్తవ్య మవిరోధియదౌషధం
అగదానాంహిసంయోగో విషజుష్టస్యయుజ్యతే
నిర్విషేమానవేయుక్తోఽగదఃసమ్పద్యతేఽశుభం
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనజ్ఞాతవ్యోవిషనిశ్చయః
అజ్ఞాత్వావిషసద్భావం భిషగ్వ్యాపాదయేన్నరం

తా. లూతలవిషము మిక్కిలిభయంకరమైనది. తెలిసికొనుట కశక్యమైనది. వానికి విషము కలదా లేదా అను శంకగల మంద బుద్ధులగు వైద్యవరులచే చికిత్సచేయుటకు సాధ్యముకాని దగుటచే లూత విషమందు ధాతువులకు విరుద్ధముకాని విషచికిత్సలు చేయం దగును. విషమున్నదని నిశ్చయించి ఆగదముల సేయవలెను. విషము లేని వానికిచ్చిన కష్టముగల్గును. గనుక అన్ని ప్రయత్నముల చేతను విష నిశ్చయము చేయఁగును. విషములేనిది విషమున్నదని చికిత్స చేసినచో ఆవైద్యుడు మానవుని చంపునని తెలియవలెను.

శ్లో. ప్రోద్భిద్యమానస్తుయథాంకురేణావ్యక్త జాతిః ప్రతిభాతివృక్షః
తద్వద్ధురాలక్ష్యతమాహితాసాం విషం శరీరేప్రవికర్ణమాత్రం

తా. అంకురమై బయలుదేరు వృక్షముయొక్క జాతిస్పష్టము కానట్లు శరీరమందు వ్యాపించుచున్నను లూతవిషము గుర్తింప శక్యము కానిదని తెలియవలెను.

125 లూతవిష లక్షణము.

శ్లో. ఈషచ్ఛకండూప్రచలంసకోఠమవ్యక్తవర్ణంప్రథ
మేఽహానిస్యాత్ అంతేషుశూనంపరినిమ్నమధ్యం
ప్రవ్యక్తరూపంచదినేద్వితీయేత్ర్యహేణతద్దర్శ
యతీహదంశంశమంచతుర్థేఽహానికోపమేతి
అతోఽధికేహ్నిప్రకరాతిజంతోర్విషప్రప్రకోప
ప్రభవాన్వికారాన్ షష్ఠేదినేవిప్రకృతంచసరామ్వాన్
మర్మప్రదేశాన్భృశమావృణోతితిత్సప్త మేత్వర్ధ
పరీతగాత్రంవ్యాపాదయేన్మర్త్యమవిప్రవృద్ధం
యా స్తీక్ష్ణచండోగ్రవిషాహిలూతాస్తాఃసప్తరాత్రే
ణవినాశయన్తి అతోఽధికేనాపినహన్యురన్యా
యాసాంవిషంమధ్యమవీర్యయుక్తం
యాసాంకనీయఃవిషవీర్యముక్తంతాఃపక్షమా
త్రేణవినాశయన్తితస్మాత్ప్రయత్నంభిషగత్ర
కుర్యాదాదంశపాతాద్విషఘాతియోగైః

తా. కొద్దిదురదగలిగి కోరముస్పష్టము కాని రంగువంటిలూతా విషస్థానము మొదటిదినమందుండును. రెండవదినమందు చుట్టును ఉబ్బి మధ్య పల్లమై బాగుగానగుపడును. మూడవదినమందు కాటు స్పష్టపడి నాల్గవదినమందు విషము ప్రకోపించును. 5వ దినమందువిష ప్రకోపమువలన కలుగు వికారగుణము లగుపడును. ఆరవదినమందు

విషముప్రాకి అన్ని మర్మాశయములందును ప్రవేశించును. 7వ దిన మందన్నిటను వ్యాపించి ప్రకోపించి మనుష్యుని చంపివేయును. ఏలూతలు తీక్ష్ణమగు ఉగ్రవిషముగలదో ఆవిషమువలన ఏడుదినములలో మనుష్యుని చంపివేయును. మధ్య వీర్యముగల లూతలవిషము 7 రాత్రులు దాటినతరువాత 11 రాత్రులలో చంపును. మందవీర్యము గల లూతవిషము 15 దినములలో చంపును. గనుక లూతవిషమును కరచినదిమొదలు వైద్యుడు చికిత్సచేయుచుండవలెను.

126 సప్తవిధ లూతలక్షణములు.

శ్లో. విషంతులాలానఖమూత్రదంష్ట్రారజఃపురీషై
రథచేంద్రియేది, సప్తప్రకారంనిసృజంతిలూతాః
తదుగ్రమధ్యావరవీర్యయుక్తం, సకండుకోఠంస్థిర
మల్పమూలంలాలాశ్రుతంమందరుజంవదన్తి,
శోఫశ్చకండుశ్చపులానికాచధూమాయనంచైవ
నఖాగ్రండశేదశంతు, మూత్రేణసకృష్ణమధ్యం
సరక్తపర్యంత, మవేహిదీర్ఘందంష్ట్రాభిరుగ్రం
కఠినంవివర్ణంజానహిదంశంస్థిరమండలంచ
రజఃపురీషేంద్రియజాహిసిద్ధి, స్ఫోటంవిపక్వామది
పీలుపాండుం ఏకావదేతత్సముహ్యతంతు

తా. లూతలు, నోరుతో బరుకుట, చొంగ, మూత్రముత్రాగుట, గోరలతో పీకుట, ఆర్తవము, పురీషము, శుక్రము, అనిఏడువిధంబులగు నుగ్ర, మధ్యమ, మందములగు విషంబును విడచును. అందు చొంగ వలన దురదగల్గును. అది స్థిరముగానుండి కొద్దిబాధగల దద్దుర్లును, గోళ్ళుబరకినవాపు, దురద, గగుర్పాటు, ఆవిరిగల్గుట, మూత్రము పడినచోట మధ్య నల్లగను, చుట్టు ఎరుపుగనుండి వాచికరచినచోట వివర్ణమునుండి కఠినమై స్థిరమైన కురుపుగల్గియుండును. రజస్సు పురీ

షము శుక్రము తగినచోట పండిన ఉసిరికాయవలెను వరగోగుపండు వలె పొక్కును. ఇటుల నేడువిధంబులగు విషముయొక్క వివరములు చెప్పబడినవి.

127 లూతోత్పత్తిసాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. వక్ష్యామిలూతాప్రభవంపురాణంసామాన్యతోదష్ట
మసాధ్యసాధ్యంచికిత్సితంకచాపియథావిశేషం
విశ్వామిత్రోనృపవరఃకదాచిదృషిసత్తమం
వశిష్టంకోపయామాసగత్వాశ్రమపదంకిల
కుపితస్యమునేస్తస్యలలాహిత్స్వేదబిందవః
అపతన్దర్శనాదేవమథస్తాత్తీక్ష్ణవర్చ్చసః
లూనెత్రణేమహర్షీణాంధేన్వర్థంసంభృతేఽపిచ
తతోజాతాస్త్విమాఘోరానానారూపామహావిషాః
అపకారాయవర్తంతేనృపసాధనవాహనే
యస్మాల్లూనంతృణప్రాప్తాముునేఃప్రస్వేదభిందవః
తస్మాల్లూతేతిభాష్యంతేసంఖ్యయాతాశ్చషోడశ

తా. పురాణోక్తమగు లూతలజన్మ విషయములుదష్టలక్షణములు. సాధ్యాసాధ్య విషయములు. వానిలక్షణములను వివరించెదను. విశ్వామిత్రుండనురాజు ఒకసమయమందు వశిష్ఠమహర్షి ఆశ్రమమునకువెళ్ళి ఆయనకు కోపమువచ్చునట్లుచేసెనట. కోపగించిన వశిష్టుడు ముఖమునందు చెమట పట్టగా ఆతీక్ష్ణచెమట బంధువులు ఆవుకొరకై ఉంచబడిన గడ్డిపై బడగా అనేకరూపములు గల మహావిషములగు లూతలుజనించి రాజుయొక్క భటులను బాధపెట్టెను. మునియొక్క చెమటబిందువులు కోసినగడ్డిలోపడి పుట్టినవి గనుక లూతలను నామము కలిగినవి. యివి 16 విధంబులు.

శ్లో. కృచ్ఛ్రసాధ్యా స్తదాఽసాధ్యాలూతాస్తు ద్వివిధాః స్మృతాః
తాసామష్టౌ కృచ్ఛ్రసాధ్యావర్జ్యాస్తావత్య ఏవతు
త్రిమండలా తథా శ్వేతా కపిలా పీతికా తథా
ఆలమూత్ర విషా రక్తా కసనా చాష్టమీ స్మృతా
తాభిర్దష్టే శిరోదుఃఖః కండూర్దంశే చ వేదనా
భవంతి చ వికారాశ్చ వాత శ్లేష్మికవాతికాః
సౌవర్ణిక లాజవర్ణా జాలినీ ఏణీపదీ తథా
కృష్ణాగ్నివర్ణా కాకాండ మాలాగుణాష్టమీ స్మృతా
తాభిర్దష్టే దంశకోథః ప్రవృత్తిః క్షతజస్య చ

జ్వరోదాహోఽతిసారశ్చ గదాః స్యుశ్చ త్రిదోషజాః
పిడకా వివిధా శారామండలాని మహాంతి చ
శోథా మహాంతో మృదవో రక్తాః శ్యావాశ్చలా స్తథా
సామాన్యం సర్వ లూతానామేత దాదంశలక్షణం

తా. లూతలు కృచ్ఛ్రసాధ్యములు అసాధ్యములు అని రెండు రీతులు. అందు 8 కష్టసాధ్యములు. 8 అసాధ్యములు త్రిమండల, శ్వేత, కపిల, పీతిక, అల, మూత్ర, విషా, రక్తా, కసన అని 8 దింటిలో నేదికరచినను శిరోవ్యథ, కరచిన చోట దురద, సలుపు, వాతము, శ్లేష్మము మున్నగు వ్యాధులు కలుగును. సౌవర్ణిక, లాజవర్ణ, జాలిని ఏణీపదీ, కృష్ణా అగ్నివర్ణ, కాకాండ, మాలగుణ, వీటిచే కరువబడిన కాటు వాచి రక్తము కారి, జ్వరము, తాపము, అతిసారము, మున్నగు త్రిదోషము లు ప్రకోపించిన రోగములు కలుగును. మరియు, కురుపులు, అనేక ఆకృతులు గల, పెద్దమండలములు, మృదువై, యెరుపు, శ్యామలవర్ణము కలిగి చలించుచున్న పెద్దవాపులు కలుగును. ఇవి లూతలవిషము చే కలుగును. ఇవి సామాన్యగుణములు.

128 కష్టసాధ్యలూతల విషలక్షణము

శ్లో. విశేషలక్షణం తాసాం వక్ష్యామిసచికిత్సితం
త్రిమండలాయదంశేస్యాత్కృష్ణంస్రవతిపీర్యతే
బాధిర్యంకలుషాదృష్టి స్తథా దాహశ్చనేత్రయోః
తత్రార్కమూలంరజనీ నాకులీపృశ్నిపర్ణికా
నస్యకర్మణిశస్యంతే పానాభ్యంగాంజనేషుచ
శ్వేతాయాః పిడకాదంశే శ్వేతో కండూమతీభవేత్
దాహమూర్ఛాజ్వరవతీ విసర్పక్లేదరుక్కరీ
తత్రచందనరాస్నైలా హరేణువలవంజులాః
కుష్టంలామజ్జకం వక్రం వలదంచాగదోహితః
ఆదంశేపిడకాతామ్రా కపిలాయాః స్థిరాభవేత్
శిరసోగౌరవందాహ స్తిమిరం భ్రమఏవచ
తత్రపద్మకకుష్ఠైలాకరంజకభత్వచః స్థిరార్క
పర్ణ్యపామార్గదూర్వా బ్రాహ్మీవ్వావిషాపహాః,

తా. లూతల విషాదులయొక్క ప్రత్యేకలక్షణములు వాని చికిత్సలు వచించెద మూడుమండలములయొక్క కాటులనుండియు నల్లనిరక్తముకారును. పోటు, చెవుడు, దృష్టి నిర్మలముగ నుండకుం డుట, కండ్లు మంటలు కలిగియుండును. దీనికి జిల్లేడువేరు, పసపు, సర్పాక్షి, ప్రశ్నిపర్ణి నస్యము, నస్యమునకు అంజనపాన, అభ్యంగ ముల కుపయోగించిన విషము హరించును. శ్వేతయనులూత కరచిన చోట దురదతోకూడి తెల్లనిపొక్కు గల్గును. మంట, మూర్ఛ జ్వరము, విసర్పము క్లేదము, సంకుపుకల్గును. చందనము, రాస్న, ఏలకులు, రేణుకలు, వట్టివేళ్ళు, అశోకము, చంగల్వకోష్టు, కురు వేరు, గ్రంథితగరము, జటామాంసి వీనిచే చేయఁబడిన అగదమును యివ్వవలెను. కపిలయొక్క దంశము వలన కఠినముగు ఎర్రని పిడక కల్గును. మరియు తలబరువు, తాపము కండ్లుచీకట్లు క్రమ్ముట,

త్రిప్పుట కల్గును, దీనికి పద్మకము, చంగల్వకోష్టు, ఏలకులు, కానుగ చెక్క, మద్దిచెక్క, పృశ్నిపర్ని, జిల్లేడు, ఉత్తరేణు, దూర్వ, సరస్వతి వీని నగదముగా నివ్వవలయును.

శ్లో. ఆదం శ్వేపీతికాయాస్తు పిడకాజాయతేస్థిరా
తథాచర్దిజ్వరం శూలం రక్తేశ్వాతాంచలోచనే
తత్రేష్టాఃకుటజో శీర తుంగపద్మకవజులాః
శిరీషకిణిహా శేలు కదంబకకుభత్వచః
రక్తమండనిభేవం శేపిడకాఃసర్షపాఇవ
జాయంతేతాలుశోషశ్చ దాహశ్చాలవిషాన్వితే
తత్రప్రియంగుహ్రీబేరం కుష్టంలామజ్జవంజులాః
అగతఃశతపుష్పాచ సపిప్పలవటాంకురాః
పూతిమూత్రవిషాద్దంశో విసర్పీకృష్ణశోణితః
కాసశ్వాసవమా మూర్ఛాజ్వరదాహ సమన్వితః
మనఃశిలాల మధుకకుష్ఠై చందనపద్మకైః
మధువిశ్రేస్సలామజ్జైర గదస్త్రత్రకీర్తితః
దంశశ్చపాండు పిడకా దాహక్లేద సమన్వితః
రక్తాయోరక్తపద్మాంతో విజ్ఞేయోరక్తసంయుతః
కార్యస్త్రత్రాగదస్తోయ చందనోశిరపద్మకైః
తథైవార్జున శేలుభ్యాం త్వగ్భిరామ్రాతకస్యచ.

తా. పీతికయను లూతకాటునగట్టిపిడకకలిగి వాంతి,జ్వరము, శూల, కండ్లెర్రబడుట కల్గును. కొడిశచెక్క, వట్టివేళ్ళు, సురపొన్న, పద్మకము, నీటిప్రబ్బ, దిరిశన, జోతిష్మతి, విరిగి,కడిమ, మద్దిచెక్కలు అగదముగ నివ్వవలెను. ఆలవిషమువలన కరచినచోటునందు రక్తము మడ్డకట్టును, ఆవాలవంటి పొక్కులు, దవడలెండుట తాపముకల్గును. ప్రేంఖణము, కుడుశేకు, చెంగల్వకోష్టు, వట్టివేళ్లు, నీటిప్రబ్బ, సోపు,

రావి, మఱ్ఱిఅంకురములుఅగదము చేసియివ్వవలెను. మూత్రవిషకాటు కవలన దుర్వాసన, విసర్పి, నల్లనిరక్తము స్రవించుట, దగ్గు, వగర్పు, వాంతి, మూర్ఛ, జ్వరము, తాపముకల్గును. మణిశిల, తాళకము, యష్టిమధుకము, చంగల్వకోష్టు, చందనము, వట్టివేళ్ళు, తేనెతోఅగదముగనీయవలెను. రక్తయనులూత కాటువలన-కరచినచోట తెల్లనిపొక్కులుగలిగి తాపము, క్లేశము, చుట్టు ఎఱుపురక్తముస్రవించుట కల్గును. కురువేరు చందనము, వట్టివేళ్ళు, పద్మకము, విరిగి, తెల్లమద్ది చెక్కలు, అడవిమామిడిచెక్క అగదముచేసి నీయవలెను.

శ్లో. పిచ్ఛిలంకసనాదంశాద్రుధిరంశీతలంస్రవేత్
కాసశ్వాసౌచతత్రోక్తంరక్తలూతాచికిత్సితం
పురీషగంధికల్పాసృక్కృష్ణాయాదంశఏవతు
జ్వరమూర్ఛావమీదాహ కాసశ్వాససమన్వితః
తత్త్రైలావక్రసర్పాక్షీగంధనాకులిచందనైః
మహాసుగంధిసహితైఃప్రత్యాఖ్యాయాగదఃస్మృతః
దంశేదాహోగ్నిపరాయాఃస్రావోత్యర్థంజ్వరస్తథా
చోషకండూరోమహర్షోదాహాశ్చస్ఫోటజన్మచ
కృష్ణాప్రశమనంచాత్రపత్యాఖ్యాయప్రయోజయేత్
సారిలోసీరయష్ట్యాంహ్వాచందనోత్పలపద్మకం
సర్వాసామేవయుంజీతవిశేష్వాతకత్వచం
భిషక్సర్వప్రకారేషుతథాచక్షీరపిప్పలం
కృచ్ఛ్రసాధ్యవిషాష్టౌప్రోక్తాద్వేచయదృచ్ఛయా

తా. కసనయను లూతవిషమువలన కరచినస్థలమునందుండి జిగురుగల నల్లనిరక్తము కారుట, దగ్గు, ఒగర్పు, కల్గును. రక్తయను లూతచికిత్సచేయవలెను. కృష్ణకరచిన జ్వరము మూర్ఛ వాంతి దాహము కాస శ్వాసకరచినచోటు పురీషపువాసనకల్గి కొద్దిరక్తము

వచ్చుచుండును. ఏలకులు గ్రంథితగరము సర్పాక్షి రాస్న చందనము సహాదేవి అను నీలగడము నియ్యవలెను అగ్నివర్ణమును వానివిష ముచే కాటునందు నూడుటయు మిక్కిలి స్రావము జ్వరము దప్పి మరద గగుర్పాటు తాపము బొబ్బలుజనించును. దీనియందు కృష్ణ విషచికిత్సను చేయవలెను. మరియు సుగంధి వట్టివేళ్ళు యష్టిమధుకము చందనము నల్లకలువదుంప పద్మకము అదగముజేసి యివ్వవలెను. అన్నిలూతల విషములందును విరిగిచెట్టుపట్ట రావిచెట్టు, అన్నివిధము లుపయోగింప నగును. కష్టసాధ్య విషములగు 8 దిన్నిమరిరెంటి యొక్కయు విషలక్షణముల చికిత్సలను వివరించితిని.

129 అసాధ్యలూత విషములక్షణములు

శ్లో. అవార్యవిషవీర్యాణాంలక్షణానినిబోధమే
ఘ్రాతః సౌవర్ణికాదంశః సఫేనోమత్స్యగంధకః
శ్వాసకాసౌజ్వరస్తృష్ణామూర్ఛాచాత్రసుదారుణా
ఆదం శేలాజవర్ణ్యాయాధ్యామంపూతిస్రవేదసృక్
దాహోమూర్ఛాతిసారశ్చశిరోదుఃఖంచజాయతే
ఘోరదంశస్తుజాలిన్యా రాజిమానవదీర్యతే
స్తంభఃశ్వాసస్తమోవృద్ధిస్తాలుశోషశ్చజాయతే
ఏణీపద్యాస్తథాదంశోభవేత్ కృష్ణతిలాకృతిః
తృష్ణామూర్ఛాజ్వరచర్ది కాసశ్వాససమన్వితః
దంశఃకాకండకాదష్టేపాండురక్తోఽతివేదనః
విదీర్యతేచబహుధాదాహమూర్ఛాజ్వరాన్వితాః
అసాధ్యానాంభిషక్ప్రాజ్ఞఃప్రయుంజీతచికిత్సితం
దోషప్రచ్ఛాయవిశేషేణచ్ఛేదకర్మవివర్జితం
సాధ్యాభిరాజిర్లూతాభిర్దష్టమాత్రస్య దేహినః
[illegible] తీక్ష్ణమతిమానమ్యగాదంశముద్ధరేత్

జంబోష్ఠేనాగ్నితప్తేన దేహాదాకరవారణాన్
అమర్మణివిధానజ్ఞోనద్దైతస్యజ్వరాదిభిః
దశంశోధ్యక్కత్రసంకార్యాదల్పశ్చేయమకస్యచ
మధుసైంధవసంయుక్తైరగదైర్లేపనోత్తతం
ప్రియంగురజనీకుష్ఠసమంగామధుకైస్తథా
సారివామధుకం ద్రాక్షాపయస్యాక్షీరమోరటం
విదారీగోక్షురక్షౌద్రమధుకంపాయయేత వా
క్షీరిణాంత్వక్కషాయేణసుశీతేనచసేచనం
ఉపద్రవాన్యథాదోష విషఘ్నైశ్చప్రసాదయేత్
నస్యాంజనాభ్యంజనపానధూమంతథావపీడంకవలగ్రహాశ్చ.
సంశోధనంచోభయతః ప్రయుజ్యాద్రక్తంహరేచ్చాపిజలాయు
కాభిః

తా. అసాధ్యవిషలూతల విషలక్షణముల వివరింతును. సౌవర్ణిక కరచినచోటున ఉబ్బి కాలినఇటుకవంటిరంగుగల్గి నురుగుగల్గి చేపవాసనకల్గియుండును. దీనియందు పెద్దశ్వాస, దగ్గు, జ్వరము, దప్పిక మూర్ఛయు కల్గును. లాజవర్ణయొక్క దంశమందు రక్తము చిక్కనై దుర్వాసనగలరక్తముస్రవించును. తాపము, మూర్ఛ, అతిసారము శిరోరోగముగల్గును. జాలినికరచినచోట చారలుగల్గివిశేషముగ పగులును. అవయవములు బిగిసిపోవుట, శ్వాస, కండ్లుచీకట్లుక్రమ్ముట దవడలాడుటకల్గును, ఏణీపదమనులూతకరాచినచోటనల్లనువ్వులఆకృతికల్గి దాహము, మూర్ఛ, జ్వరము, వాంతి, దగ్గు, వగర్పుకలిగియుండును. కాకండకమను లూతకరాచినచోట తెలుపుఎరుపురంగుకల్గివిస్తారముగుబాధతో బద్ధలై తాపము, మూర్ఛ, జ్వరము కల్గియుండును. అసాధ్యలూతల విషమందు బుద్ధిమంతుడగువైద్యుడు దోషప్రకోపమునుగుర్తించి ఛేదనవివర్జితముగ చికిత్స చేయవలెను. అసాధ్యముగు

లూతలు కరువగ నేకరచిన చోట చర్మము పైకిలాగిపట్టి వృద్ధిపత్రముచే కోయవలెను. జాంబవాష్ఠమను శలాక నెర్రగ కాల్చి విషదూషితస్థానమందు కాల్చవలెను. విఘాంవేత్తయగు వైద్యుడు సుస్త్రప్రదేశమందు గాకుండ జ్వరాదులు లేకుండజూచి శ్వేదహానములుచేయవలెను. కొద్ది వాపుతోనున్న చో కాటువాపు మొదటికిక త్రిరించవలెను సైంధవలవణము తేనెకలిపిఅగదము పూయవలెను. ప్రేంఖణము, పసుపు, చంగల్వ కోష్టం, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకములచేనైన పూయనగును. సుగంధి, యష్టిమధుకము, ద్రాక్ష, సర్పాక్షి, చేగోణిద, నేలగుమ్మడి, పల్లేరు, తేనెతో త్రాగించవలెను. బాగుగాచల్లారినక్షీరవృక్షములకషాయములచే తడుపుచుండవలెను. వీనివిషమందుకలుగు ఉపద్రవములవిషద్రవ్య సహితముగ చికిత్సలనందవలెను. నస్యము అంజనము, అవపీడము, అభ్యంగనము, పానము, ధూమము. కవలగ్రహము, ఉభయమార్గసంశోధనము, జలగలమూలమున రక్తమోక్షణమును చేయవలెను.

130 కీటకాదిప్రణ చికిత్సలు

శ్లో. కీటద్రష్టవ్రణాన్సర్వానహిదష్టవ్రణానిచ
ఆదంశపాకంయత్నే నచికిత్సేత్సర్పదష్టవత్
వినివృత్తేతతః శోఫేకర్ణికాపాతసంహితం
నినబవత్రత్రివృద్ధంతీకుసుంభంరజనీమధు
గుగ్గులంసైంధవంకిణ్వంవర్చంపోగావతస్యచ

తా. లూతాదికీటకములచే బాధనందినట్టి పాములుమొదలగు వానిచే కరువబడినట్టి వ్రణములను విషము వాపుతగ్గుదలనందువరకును విషహారచికిత్సలను చేయవలెను. వాపుతీసినతరువాత విషముచే కర్ణికాకృతిగ బయలువెడలిన మాంసకండము పడునట్లుచేయుటమంచిది. వేపాకు తెగడ దంతి కుసుంభము పసపు తేనె గుగ్గిలము సైంధవలవణము [illegible] పావురపుమలముమారికట్టుకట్టిన చో కర్ణికయూడిపడును.

శ్లో॥ విషవృద్ధికరంచాన్నం హిత్వాసంభోజనంహితం
విషేభ్యఃఖలుసర్వేభ్యః కర్ణికామనుజాంస్థిరాం
ప్రచ్ఛయిత్వామధుయుక్తైశ్శోధనైక్షేపణాచరేత్
సప్తషష్ట్యకీటానాం శతస్యైకాదిశ్యభాగశః
దష్టలక్షణమాఖ్యాతం చికిత్సానాప్యనంతరం
సవింశమధ్యాయ శతమేతత్ కృత్స్నంవిభాగశః
ఇహోద్దిష్టాః నిర్దిష్టస్స్యాంగస్థానే స్థానాన్యథోత్తరే
సనాతనత్వాద్వేదానామక్షరత్వాత్తథైవచ
తథాదృష్టఫలత్వాచ్చ హితత్వాచ్చ దేహినాం
వాక్యసమూహార్థవిస్తారాత్ పూజితత్వాచ్చ దేహిభిః
చికిత్సితాత్పుణ్యతమం న కించిదపి శుశ్రుమః
ఋషేరింద్రప్రభావస్యామృతయోనేస్సుశ్రుతోః
ధారయిత్వాతులమతిః మతంపరమసమ్మతం
ఉక్తాహారసమాచారం ఇహప్రేత్యచమోదతే

తా॥ విషరోగి విషవృద్ధికరములగు కులనలు మున్నగు పదార్థములను, పగటినిద్రాది విహారములను విడచినేని హితపదార్థసేవనము సేయవలెను. ఏవిషమునైనను బాధలేని స్థానమగు కర్ణిక కల్గెనా దానిని వ్రణచికిత్సాధ్యాయమున చెప్పినట్లు శోధనద్రవ్యములచే తేనెతో పూతవిడవలెను ఇట్లు 16 విషములయొక్క దష్టలక్షణములు చికిత్సలు వివరింపబడెను. మరికొన్ని విషములు ఉత్తరతంత్రమందు, గలవు. వేదములు సనాతనములు, నాశరహితములు, ప్రాణులకు హితంబైనవి. వాక్యసమూహ ప్రయోజనము అఖండమైన దగుటచే ఎల్లరచే నాదరింపఁ బడుచున్నవి. గనుక ఆయుర్వేదమందు చెప్పబడిన చికిత్సలు బాగుచేయుటకైన పుణ్యకార్య మింకొకటి గానరాదు. వైద్యవిద్యాగురువగు అమృతసంభవుండును, ఇంద్రతుల్య

ప్రతిష్ఠాభాగమునకు మహార్ణవమున ధన్వంతరియొక్క సుశబ్దము సర్వార్థసాధకము లావశ్యములు. గనుక దానిని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని అనేకవిహారాదికంబుల సేవించు వారల కిహపరలోకము లందలి సౌఖ్యములం బొంద గలుగుదురని భావము.

131 విష ప్రతివిషములు

సీ. ఊడుగగన్నేర్ల కొగికరక్కాయలు పాత్రిగడ్డకు సాంటిపొందు మీరు జీడిగింజ దలంప జెలగి మోదుగ పువ్వు ధర జెముడు పాలకు తంగేడాకు ముషిణికి నేరేడు మొగలి చెక్కయు పొందు గర్పూరమునకును గలగ రాకు నేరేడు పండ్లకు నెరదుగ్ధమావకు నరికప్పు దానుచితమగును తేనె కాజ్యమునకు ధీరతను దకంబు జక్కదమ్మలముల జింతపండు తాకిన జీడికి దగదూలగోవిల యుమ్మెత్త వెర్రి దానుడుగు విధము.

తామరచూర్ణంబు తేనబుల్లి పావిలి పంగనాత్షణమున బచ్చి కదుగు, తిప్పతీగ ఫలముల దిలకింప బసపును, బెరుగు వేసీళ్ళుబెట్టనేలు మామిడి జీడికి మహిసారికడపాకుస్థిరము నున్నమునకు దిప్పతీగ, తెలగ పిండికి నూనె తేట మటుకులకు సైంధవలవణంబు పరసయుగను, శొంఠి పిప్పళ్ళకు సారెది మిర్యాలకు గూలాటి కదుగును గ్రోలగుణము కడగి యనుముల కెల్ల గంధకంబు సిద్ధంబు దూలింప తెగడకు తుమ్మచెక్క పసబు బెల్లమునకు బస పల్లగుమ్మికి యరుగని కూటికి నావయుంద్రు నూనె కిలుగు కొప్పగాన గేతకిరసం బడవిబీరకు ముస్తలమరియుండు వత్సనాభుల కెల్ల వరుసతో వాచిబ్రి వెసజేదరాశికి విరిగి నార కంతకు తమలపాకంద మై విలసిల్లు బసవపంటికి శొంఠి బాగుగాను గనకబీజము లకు గడునిమ్మరసమును జీలకర్ర నిండుండు చెన్నుమీర, గడునిమ్మ పండ్లకు ఖర్జూరఫలములు పొసగ సున్నమునకు బసపుశుద్ధి నారికేళము నకు నలచరి బియ్యంబు మొనసి నువ్వులకెల్ల మొగలిరసము, జిల్లేడు పాలకు జెచలికిలాకు పాషాణములకెల్ల బ్రతిగింజ నల్లమందుకు సొంఠి

ల్లంబుసిద్ధంబుబలు రక్కసకి నెల్లసలి [illegible] బలిచల్ల [illegible]
ద్దిల్లు జల్లకువాడు జల్ల [illegible] విషయ ములు [illegible]
లగుచును సర్పిషంబుల జెప్పిరిట్లు సిద్ధసారంబులందు [illegible]
వైద్యసారంబులందున వరుస దెలిసి.

తా. ఊడుగకు, గన్నేర్లకు కరక్కాయలు, హత్తిగడ్డకు [illegible]
నాభికి, శొంఠియు, జీడిగింజలకు మోదుగపువ్వును, జెముడుపాలకు
తంగేడిచిగుళ్ళును, ముషిణివిషమునకు నేరేడుచెక్క [illegible] సముగాని మొగలి
రసముగాని సేవించవలెను. రసకర్పూరమునకు గుంటగలగరాకు నేరేడు
పండ్లకు పెరుగులకు ఆవకు యుసిరిక పప్పును, తేనెకు, నేతికి వేనీళ్ళను
తాంబూలము డెక్కపెట్టిన చింతపండును, జీడిపుండుకు దూలగుం
డాకును, యుమ్మెత్తకు, తామరదూర్ణము బుల్లపాపిలాకు అప్పును
[illegible]డిగిన కడుగునుగాని త్రాగిన [illegible] [illegible]
పండునకు పసుపును పెరుగునకు వెచ్చనినీటిని [illegible]
[illegible] కడపాకుపు సున్నమునకు [illegible]
[illegible]టుకులకు సైంధవలవణ [illegible] శొంఠి, [illegible]
[illegible]ను అనుములకు మంచిగంధమును [illegible]
[illegible]సలకు బెల్లమునకు, చల్ల [illegible]
[illegible]ండియు నూనెకు [illegible]
నాభివిషములకు చిర్రికూర చేదరాసికి [illegible]
[illegible]కులు. పనసపండ్లకు శొంఠియు [illegible]గింజలకు నిమ్మకాయరసమును
[illegible] నిమ్మపండ్లకు ఖర్జూరఫలంబులును సున్నమునకు పసుపును
[illegible]బ్బరికాయకు వరిబియ్యమును నువ్వులకు మొగలిరసము [illegible]
[illegible]లకు చెంచలికూర [illegible] పాషాణముల కన్నింటికినిత్తిగించల
[illegible]ను నల్లమందునకు శొంఠియు [illegible] రక్కసకు [illegible]
[illegible]కి పుల్లనిచల్లయు చల్లకు చిల్లగింజగంధమును అనిఇట్లు సిద్ధసారంబు

లను గ్రంథములందు శాస్త్రవేత్తలిట్లు విషములు విరుగునట్లు ప్రతిక్రియలను వచించిరి.

132 మరియు—శ్లో॥ — జామిపూలకుపసరు- నల్లమందునకు- నూనెకు జొన్నకసవుగుడు చేదుపొకలకు బెల్లము శొంఠి ఉమ్మెత్తలకు పైడిప్రత్తిపూలు కొంకండసీళ్ళలో చూరిగానిఉప్పునీళ్ళలో వేసి తాగినను ముంతమామిడికి చింతపండు గంజియును చినీరునుఅరటిపండ్లనుపంచదారను నేయియు సేవించిన గునుగు జామిపండ్లకుజీలకర్రయుఅరటికాయకు ఆవాలు పెరుగునకు ఉల్లిపాయ కొత్తిమిరి నాయకు ఆవాలు పరిగెలకు గోంగూర వరిబియ్యమునకు వాము విషంగలులు అటుకులకు తేటచల్ల వెన్నకు వేపచెక్కరసము నేరేడుపండ్లకు పాలు చెక్కెర వావిలికి బియ్యపు కడుగు ఉల్లికి నల్లికూర వంకాయమునకు రోమకక్షారము తామ్రమునకు పొగాకు రచితమునకు పెల్లుప్పు సీతాఫలమునకు మంచినీరు సేవించిన ఆయాపదార్థముల విషములు విరిగిపోయి దోషముహరించి సుఖమిచ్చునని తెలియవలెను. నల్లమందునకు వెలిగారము మైలతుత్తమును ముగా నేతితో సేవించిన వమనంబై నల్లమందు వికారము తగ్గిపోవును.

శాస్త్రరీతులుశోధించి సదయులార !
మంచియోగంబులని యెంచి మాన్యులారా !
వ్రాయుగా నాదరింపుడు భవ్యులారా !
మహితగుణులార ! వైద్యాభిమానులార !

సంపూర్ణము

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల, రాజమండ్రి.